

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

104000

Viljem Rohrman

—
KMETIJSKO
GOSPODARSTVO

Cena 1 krona 60 vin.

Založila „Zvezna trgovina“ v Celju.

ZVEZNA TRGOVINA

Trgovina knjig, papirja
pisalnega in risalnega orodja

CELJE

Rotovška ulica št. 2.

Seznamek založnih knjig.

◇ ◇ ◇

- ✓ **Zbirka domačih zdravil** s poljudnim opisom človeškega telesa. (IV. pomnoženi natis) K 1'—
- Nova pesmarica.** Zbirka najbolj znanih slovenskih in slovanskih pesmi. Mehko vezana » 1'60
elegantno vezana » 2'40
- Srbske narodne pesmi.** Sestavil J. Mohorčič » —40
- Obrtno knjigovodstvo** s kratkim poukom o menicah, spisal dr. J. Romih » 1'60
- Občinski red.** Zbirka zakonov, zadevajočih posle obč. področja, spisal dr. I. Dečko, I. zvezek » 3'60
trdo vezan » 4'40
- ✓ **Mlinarjev Janez,** slovenski junak ali vplemenitba Teharčanov, IV. natis » —80
- ✓ **Kmetijsko gospodarstvo,** II. popravljivi in pomnoženi natis
Spisal V. Rohrman, vezano v platno » 1'60
- Zbrani spisi P. Pajkove,** I. zvezek broširan » 2'—
- Zbrani spisi P. Pajkove,** II. zvezek, broširan » 2'—
elegantno vezan » 3'—
- Zabavnik,** spisal A. Brezovnik » 1'40
- Trtna uš in trtoreja,** spisal Ivan Bele » —80
- Luči, Funtek** » 1'40
» » vezane » 2'20
- ✓ **Gedichte,** Vodovnik-Siegensfeld, elegantno vezane . . . » 2'—
- Civilno-pravdni red,** dr. L. Filipič, v platno vezan . . . » 5'—
- Majar H. P. Molitvenik Sveta družina,** v pol usnje vezan » 1'60
v usnje z marmornato obrezo » 2'—
v usnje z zlato obrezo » 2'40

Miloslavšek

- Naš dom.** I. zvezek. Vsebina: «Cesarjevič in sestri dvojčkinji» in «Krajevna kronika Teharskih plemičev», broširan K —'50
- Naš dom.** II. zvezek. Vsebina: «Zadnji grof Celjski» in «Iskalci biserov na otoku sv. Duha», broširan . . » —'50
- Naš dom.** III. zvezek. Vsebina: «Vojna l. 2000» in «Doma in na tujem», broširan » —'50
- Naš dom.** IV. zvezek. Vsebina: «Ciganka» izvirna povest ter razne humoreske, broširan » —'50
- Naš dom.** V. zvezek. Vsebina: «Pavlo Črnokril», «Nu, občinstvo», «Ljubezen do domovine», «Pesem o hūdourniku», «Karin» in «Plesati ni znal», broširan . . » —'50
- Naš dom.** VI. zvezek. Vsebina: «Pevčevo srce», «Krvava svatba v Kijevu», «Prijatelj Lovro», broširan . . . » —'50

◇ *Knjižica «Naš dom» se še nadaljuje.* ◇

- Kržišnik: **Male pesmi za mladino**, broširane » —'24
- Ivan Bele: **Viničarjev kašipot**, navod kako vinograde nanovo zasajati in obdelovati, broširan » —'60
- Lovski zakon za Štajersko**, broširan » —'10
- Der Panslavismus.** Eine nationalpolitische Betrachtung, broširano » —'60
- Tudi je dobiti še nekaj letnikov „**Ilustrovanega narodnega koledarja**“ po znižanih cenah.

◇ ◇ ◇

Opomba. Pri naročilih prosimo, da naj blagovolijo častiti gospodje odjemalci denar naprej poslati, sicer se na naročila ne ozira. Za poštnino je dodati za knjige v vrednosti do 1 krone 10 vin., do 2 kron 20 vin., čez 2 krone pa 30 vin.

Miloslav Koler

Kmetijsko gospodarstvo.

Za kmetijske šole in
praktične gospodarje

spisal Viljem Rohrman,
pristav kranjske kmetijske šole na Grmu.

◇ ◇ ◇

Druga na novo predelana izdaja.

◇ ◇ ◇

Celje 1906. 1.

Tiskala „Zvezna tiskarna“, založila „Zvezna trgovina“ v Celju.

104000

Kmetijsko gospodarstvo.

Za kmetijske šole in
praktične gospodarje

104000

2 FZd 715/1951.

Kazalo.

Predgovor	3
Uvod	5

I. Gospodarsko premoženje.

A. Ležeče premoženje.

1. Velikost posestva	2
2. Vrednost posestva	2
1. Rodovitost zemlje	2
2. Teža zemlje za obdelovanje	3
3. Lega in oddaljenost zemljišč	3
4. Način obdelave	4
5. Množina in kakovost vode	6
6. Bližina kmetijskih tovarov	7
7. Medsebojna lega zemljišč	7
8. Pravice in bremena	8
9. Gospodarske stavbe	8
10. Delavske razmere	10
11. Družabne ali socialne razmere	11
12. Tržne razmere	11
13. Davki in davščine	12
14. Kmetijske postave in druge naprave	14
3. Povečanje in zboljšanje posestva	14
1. Nakup zemljišče	14
2. Zložba zemljišč	15
3. Osuševanje zemljišč	16
4. Namakanje travnikov	16
5. Čiščenje kamnitih zemljišč	17
6. Globoko obdelovanje	17
7. Nasajanje drevja	17
8. Predalova zemljišč	17
9. Zboljšavanje gospodarskih stavb	18
4. Zmanjšanje in zanemarjanje posestva	18
5. Pridobitev posestva	19
a) Nakup posestva	19
b) Zakup posestva	20
6. Varstvo posestev	22
Kataster in zemljiška knjiga	22

B. Upravna glavnica.

Stran

1. Orodja	25
2. Živina	28
1. Vprežna živina	28
2. Živina za užitek	31
3. Pridelki	33
a) Žitni in deželni pridelki	33
b) Krma	35
c) Mlekarski in živalski pridelki	36
d) Vinski pridelki	37
e) Sadni pridelki	37
f) Vrtni pridelki	38
g) Gozdni pridelki	38
h) Stelja in gnoj	39
i) Materijalno blago	38
j) Živila	39
4. Denar	40
Obrestovanje gospodarskega premoženja	42

II. Kmetijsko delo.

1. Ročno delo	43
a) Poselsko delo	43
b) Dninarsko delo	44
Visokost dneve	44
Potrebno število dninarjev	45
c) Akordno delo	45
d) Kako je znižati stroške za ročno delo?	46
2. Vprežno delo	47
3. Strojno delo	48

III. Uredba gospodarstva.

I. Uredba poljedelstva	50
1. Zveza poljedelstva z živinorejo	50
2. Obdelava polja	51
3. Izbiranje sijavskih rastlin	52
4. Določitev razmerja med tržnimi in krmskimi rastlinami	52
5. Sestava kolobarja	53
Najvažnejši načini kolobarjenja	54
a) Žitno kolobarjenje	54
b) Menjalno kolobarjenje	56
c) Vrstilno kolobarjenje	57
d) Prosto kolobarjenje	59
6. Prememba kolobarja	60
7. Intenzivnost poljedelstva	60

II. Uredba živinoreje	61
1. Uredba govedoreje	61
a) Izbiranje reje	61
b) Izbiranje plemena	62
c) Določitev števila	63
d) Intenzivnost reje	63
2. Uredba prašičjereje	63
a) Izbiranje reje	64
b) Izbiranje plemena	64
c) Določitev števila	64
3. Uredba konjereje	65
5. Uredba ovčjereje	65
4. Uredba perutninarstva	65
III. Uredba vinogradništva	66
IV. Uredba sadjarstva	67
V. Uredba vrtnarstva	67
VI. Uredba gozdarstva	67

IV. Kmetijske cennitve.

1. Cenitev zemljišč	68
a) Presojanje rodovitosti	68
b) Cenitev	72
2. Cenitev gospodarskih poslopij	73
3. Cenitev pravic in bremen	74
4. Cenitev orodja	74
5. Cenitev živine	74
6. Cenitev sadnega drevja	74
7. Cenitev pridelkov	74
8. Cenitev materialnega blaga	75
9. Cenitev poljskega inventarja	75
10. Cenitev celega posestva	75

V. Gospodarski preračuni.

1. Kako se izplača pridelovanje kmetijskih ratslin?	76
Koliko nas stane pridelovanje pšenice	76
2. Kako se izplača živinoreja?	77
a) Koliko stane reja ene krave?	77
b) Kolikor nas stane 1 liter mleka?	78
c) Kako nam živina plačuje krmo?	79

VI. Kmetijsko knjigovodstva.

Razdelitev knjigovodstva	81
A. Popis premoženja	82
B. Tekoče knjigovodstvo	83

	Stran
I. Računi z denarjem	83
1. Blagajnična knjiga	84
2. Dolžna knjiga	94
3. Glavna knjiga	94
II. Računi s pridelki	100
1. Zapisnik pridelkov	100
2. Mlekarski zapisnik	100
III. Drugi zapisniki	101
Zapisnik dela	101
Zapisnik orodja	106
C. Računski sklep	108
Izračunanje čistega dohodka	108
Izračunanje dohodka od posameznih vrst gospodarstva	108
Proračuni	109

Predgovor k drugi izdaji.

Prva izdaja „Kmetijskega gospodarstva“, ki je izišla leta 1903, je pošla. Zaraditega je Zvezna trgovina glede na važnost tega pouka za strokovno naobrazbo naše kmetijske mladine, pa tudi za ono naših praktičnih gospodarjev, sklenila, izdati novo tako knjigo.

Pričujoča druga izdaja ni ponatis prve knjige, ampak vsa njena snov je na novo predelana. Na novo se je sprejel v knjigo kratek pouk o kmetijskem združništvu, ki se je vpletel na pri-
ličnih mestih pri poglavju o gospodarskem premoženju. Združena samopomoč je danes bistveni del našega gospodarstva in posebno važna za nekatere panoge, ako naj se z njimi vspešneje pečamo.

Tudi poglavje o uredbi gospodarstva sem predelal in po svoje sestavil, ker upam, da bo v tej obliki veliko bolje ustrezal kakor prej.

Na novo sem uvrstil poglavje o kmetijskem delu in o gospodarskih preračunih, ki so zelo važni v sedanjem času, in na katere sem hotel stem posebno opozarjati. Pripomnim pa tudi na tem mestu, da notri navedeni izgledi niso merodajni za vse naše razmere, ampak so le navodila, kako je treba sestavljati take preračune.

Tudi poglavje o knjigovodstvu je popolnjeno zlasti glede denarnih računov, ki so najvažnejši za kmetijskega gospodarja.

Na Grmu, meseca rožnika 1906.

Viljem Rohrman.

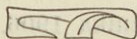
Uvod.

Kmetijsko gospodarstvo nam daje potrebna navodila, kako je gospodariti s premoženjem, da se ohrani in pomnoži; napeljuje nas, kako je treba gospodarstvo času primerno urediti, da dosežemo pri obstoječih razmerah kolikor mogoče veliko čistega dohodka. Poleg tega nas pa tudi pončuje kako je ceniti vrednost gospodarskega premoženja in kako je z njim računati, da izvemo, s kakim uspehom smo gospodarili, in koliko dohodka nam dajejo posamezne vrste gospodarstva.

Iz te naloge se lahko razvidi prevelika važnost takega pouka za naše gospodarje. Da premnogi kmetijski gospodarji tožijo čez slabe čase in gospodarske nevspehe, temu je mnogokrat krivo slabo gospodarstvo, ki je zahtevam novejšega časa neprimerno. Gospodar mora dandanes dobro preudarjati in skrbno zapisovati vse dohodke in stroške, da bode vedel, kaj mu več nese. Le tako bo prišel do izpoznanja, v čem mu je gospodarstvo izboljšati.

Glede na to nalogo kmetijskega gospodarstva razdeljen je ves pouk v sledeča poglavja:

1. gospodarsko premoženje,
2. kmetijsko delo,
3. uredba gospodarstva,
4. kmetijske cinitve,
5. gospodarski preračuni,
6. kmetijsko knjigovodstvo.

I. Gospodarsko premoženje.

Za kmetovanje je treba premoženja in dela. Brez dela bi gospodarstvo ne neslo nobenega dohodka. Za gospodarstvo potrebno premoženje imenujemo gospodarsko premoženje.

Gospodarsko premoženje obstoji iz zemljišč, stavb, živine, orodja, živeža, semena, krme, stelje, gnoja in denarja.

Če kupi kmetovalec kako posestvo, izdā največ denarja za zemljišča in stavbe; velik del denarja porabi tudi za nakup živine, orodja, živeža, semena, krme, stelje in gnoja; nekoliko denarja pa si mora pridržati v gotovini za tekoče gospodarske stroške, za delavce itd.

Vse za gospodarstvo potrebno premoženje delimo v dva dela:

- a) ležeče premoženje,
- b) upravno glavnico.

Tisti del premoženja, katerega vtakne gospodar v zemljišča in stavbe, imenujemo ležeče premoženje, vse ostalo premoženje pa upravno glavnico.

Gospodar kmetuje v ta namen, da dobiva iz svojega posestva kolikor mogoče dohodkov, s katerim mu je rediti in oblačiti svojo družino, plačati davke, delavce itd.

Vse dohodke skupaj, katere dobi gospodar iz posestva čez leto in dan, ne gledé na to, kar je za nje potrosil, imenujemo kosmati ali skupni dohodek. Če odštejemo od skupnega dohodka vse stroške pridelovanja, dobimo čisti dohodek.

Za gospodarja merodajen je le čisti dohodek; tega mora smatrati za letne obresti od premoženja, ki je naloženo v njegovem posestvu.

A. Ležeče premoženje.

I. Velikost posestva.

Skupino zemljišč in k tem pripadajočih stavb imenujemo posestvo.

Po velikosti ločimo posestva v velika, srednja in mala.

Velika posestva ali veleposestva so zelo obsežna. Zarad raznih gospodarskih vrst in obilega dela oskrbujejo jih uradniki. K veleposestnikom lahko prištevamo pri nas tiste grajščake, ki imajo po več grajščin, tako da jih ne morejo sami oskrbovati.

Srednja posestva oskrbujejo posestniki sami s pomočjo najetih delavcev. Gospodar večidel le nadzoruje delo; lahko ima pa v ta namen nastavljene tudi služabnike kakor n. pr. opravnika, vinščaka itd. K srednjim posestvom prištevamo posamezna grajščinska posestva in velike kmetije.

Mala posestva ali kmetije. Mali posestnik opravlja s svojo družino vred sam vsa potrebna dela. Le ob času obilega dela, n. pr. ob košnji, žetvi, ajdovi setvi, si pomaga z najetimi delavci.

Pri malih posestnikih se je ohranilo še do današnjega dne ime zemljak (gruntar); za zemljaka veljal je v prejšnjih časih (do l. 1848.) tisti kmet, ki je bil kot graščanski podložnik (tlačan) uživalec cele kmetije (celega grunta). Posamezne kmetije so bile različne velikosti in so obsegale po 5 do 20 in več oralov; pozneje delile so se v polovice, tretjine in četrtine, in tako so nastala iz razdeljenih kmetij imena polzemljak ali polovičar, tretjinar, četrtinjak. Te so imenovali zarad male posesti tudi kajžarje (bajtarje), kakor jih imenujemo še dandanes. Najmanj premorejo pa osebenkarji, ker bivajo v najetih stanovanjih ter imajo po eno ali dveje njiv.

2. Vrednost posestva.

Na vrednost posestva vplivajo razne okolnosti: Rodovitnost in lega zemljišč, način obdelave, medsebojna lega zemljišč, gospodarske stavbe, delavske razmere in drugi narodno-gospodarski odnošaji.

Oglejmo si to nekoliko bližje.

1. **Rodovitost zemlje.** Na rodovitost vpliva v veliki meri globokost zemlje, ker obrodé v globoki zemlji tudi globoko vkošenjene rastline.

Na rodovitnost zemlje vpliva seveda tudi podnebje. Ker je toplota ugodna za rast, je zemlja v gorkejem podnebjju z večine rodovitnejša. V gorkejem podnebjju lahko pridelujemo strniščne rastline, lucerno itd. Vlažni kraji so pa travorodni. V suhih krajih, kjer primanjkuje dežja, so težke zemlje več vredne; rahle peščene zemlje so pa rodovitejše v vlažnem podnebjju.

Da se je treba pri presojevanji zemljine rodovitosti ozirati tudi na druge lastnosti, na množino črne prsti (humusa) in na kakovost spodnje plasti, umé se samo po sebi.

2. Teža zemlje za obdelovanje; za težke zemlje je treba močne živine, za to pa več krme. Čim težje je torej zemljo obdelovati, tem več je stroškov. Težko zemljo moramo tudi večkrat obdelati, da jo primerno zrahljamo.

Obdelovanje težke zemlje je toraj draže kakor obdelovanje lahke zemlje.

3. Lega in oddaljenost zemljišč; ravna lega je najboljša za obdelovanje, gnojenje in za enakomerno rast.

V strmih legah prizadevajo močni nalivi veliko škodo, ker odplavljajo zemljo. Koder ima gospodar dovolj polja, pušča naj strmine za travnike ali pašnike. Nalivi največ škodujejo na jesen, zimo in spomlad.

Če stoji gospodarsko poslopje na višjem kraju n. pr. na kakem griču, zemljišča pa leže nižje ob vznožju griča, tedaj je spravljjanje pridelkov težje; pri nasprotni legi je pa vožnja gnoja težavnejša. Pri legi posestva je vpoštevati tudi to, ali je posestvo razpostavljeno škodljivim povodnjim ali ne.

Nagnjena zemljišča leže na različno stran. Na prisojnih legah sneg hitreje skopni, zemlja se hitreje osuši, rast se prej prične, rastline se hitreje razvijejo; nekatere rastline, n. pr. vinsko trto, zamoremo sploh le na prisojnih legah pridelovati.

Čim bližje doma zemljišča, so tem manj časa potratimo z vožnjo gnoja in s spravljjanjem pridelkov. Na bližnjih zemljiščih si sploh prihranimo obilo časa in dela. Da moramo poleg lege v pošte v jemati tudi kakovost poljskih poti, je jasno. Slabe poti znižavajo vrednost zemljišč. Če moramo po strmih kolovozih in slabih potih voziti, ne moremo vozov dobro nalagati. Razentega je vožnja zamudna. Po slabih potih trpe tudi vozovi. Velika

napaka je toraj, ako ne skrbé županstva in okrajni zastopi za dobre poti.

4. **Način obdelave.** Po načinu obdelave razvrstimo zemljišča v njive, travnike, pašnike, vrtove, vinograde, gozde itd.

Njive so važne, ker nam rabijo za pridelovanje vsakovrstnih sadežev; po žitorodnih krajih znašajo največi del posestva. Koliko njiv je imeti, to se ravna po rodovitosti zemlje in podnebjju, po tržnih razmerah in po daljavi zemljišč. Če nam njiva ne povrne petkratne množine semena, se ne splača njeno obdelovanje. Ker se rodovitost njiv ravna po gnojenju, to pa po množini pridelane krme, je pravo razmerje med pridelovanjem krme in tržnih pridelkov, oziroma med travniki in njivami zelo važno. V žitorodnih krajih so njive, v travorodnih krajih pa travniki več vredni.

Pri enako ugodnih razmerah so njive manj vredne kakor travniki zarad dražega obdelovanja in gnojenja. Ta razložek v vrednosti je tem veči, čim manj sposobna je zemlja za pridelovanje lucerne ali nemške detelje. Koder pa večletna lucerna dobro vspeva, shajati je mogoče tudi brez travnikov.

Travniki (senožeti) imajo zmeraj veliko vrednost, če je zemlja dobra, lega pa vlažna. Če preplavlja travnike na jesen in spomladi bližnji potok, vredni so toliko več. Največe koristi dajejo senožeti v gorskih krajih, sploh v vlažnem podnebjju, na težkih zemljah, na zemljiščih, katere voda preplavlja, na plitvi zemlji, ali pa taki, na kateri detelja dobro ne raste, potem povsod, kjer se je bati odplavljenja zemlje, pred vsem pa, kjer je prilika travnike namakati. Pravilno namakani travniki so neprecenljive vrednosti.

Na travnikih dobivamo leto za letom dobre pridelke, dasi je obdelovanje ceneje, kakor na njivah.

Suhe lege niso za senožeti. Suhe in slabe senožeti kaže predelati v njive, če je zemljina plast zadosti globoka, lega pa ugodna in ne prestrma.

Največ vredne za živinorejo so senožeti, katere lahko namakamo ali katere preplavlja bližnji potok. A tudi za poljedelstvo so prevelikega pomena, ker povračujejo v podobi gnoja mnogo redilnih snovij, katere smo zemlji odvzeli v raznih pridelkih. V novejšem

času imamo v umetnih gnojilih važen pripomoček za zboljšanje travniških pridelkov.

Pašniki prizadevajo najmanj stroškov za obdelovanje, za to so pa tudi dohodki od pašnikov majhni. Ker je pridelek na pašnikih najmanj odvisen od slabega vremena, in ker je pašna trava za živino najbolj primeren živež, so pašniki za nekatere kraje še zmeraj velikega pomena.

Največe koristi imamo od pašnikov na travorodni zemlji, v mrzlem podnebju, na suhih gorskih rebrih, na oddaljenih zemljiščih, nadalje tam, kjer je dosti zemlje in po ceni in kjer primanjkuje gospodarjem upravne glavnice.

Vrtovi znašajo navadno najmanjši del posestva; kljub temu nam dajejo lahko prav lepe dohodke, če jih umemo prav rabiti. Za vrt je treba dobre in globoke zemlje, gorke lege, obilo dobre vode za zalivanje, pridnih rok in razuma. Če je imeti večji ali manjši vrt, to se ravna po tem, koliko zelenjave potrebujemo za dom, in koliko je lahko prodamo.

V prvi vrsti je vrt namenjen za pridelovanje kuhinjske zelenjave za domačo rabo, za pridelovanje vrtnega semena in raznih sadik. Če pa pridelujemo zelenjavo v večji meri, izplača se to le v obližji večjih mest in trgov, kamor jo lahko prodajamo. Najbolj se izplača vrtnarstvo, če umemo posebno fino in dragoceno zgodnjo zelenjavo o pravem času prodajati.

Sadni vrtovi donšajo dvojno korist in sicer s sadjem in z zeleno krmo. Sadne vrtove kosimo prav lahko po trikrat na leto, če jim količkaj gnojnice privoščimo.

Po naprednih živinorejskih deželah nahajamo posestva, ki obstoje iz samih sadnih vrtov, ki se kose za suho in zeleno in ki jih rabijo v presledkih tudi za pašo. Gnoje se močno z gnojnico in kosé po 4—5krat za zeleno krmljenje.

Vinogradi so važni v vinorodnih krajih. S trtnimi nasadi izkoriščamo lege, ki bi dajale sicer le male koristi. Vrednost vinogradov zavisna je od kraja in lege. V ugodnih prisojnih legah in na dobri zemlji rodi trta največ, zato so nekatere lege ali vinske gorice bolj sloveče ko druge. Veliko je odvisno pa tudi od trtnih vrst, s katerimi je vinograd zasajen. V manj ugodnem vinskem podnebju je treba bolj zgodnjih, rodovitnih in trdnih vrst, v pravem

vinskem podnebjju pa rode najbolj žlahtne vrste. Obdelovanje in gnojenje vinogradov je drago, zato so pa tudi pridelki bogati, ako ne trpe letine vsled bolezni in drugih uim.

Gozdi nam dajejo potrebni les za stavbe, kurjavo itd. Gozdno zemljo imenujemo tisto, ki ni za drugo rabo, n. pr. v pogorji, na gorskih rebrih itd. Po vrsti gozdnega drevja razločujemo listnati gozd in črni ali igličasti gozd, čisti in mešani gozd; po načinu vzgoje pa visoki, nizki in srednji gozd.

Pri gozdih jemati je v poštev njih lego, ki je lahko vlažna ali suha, gorka in zavarovana, ali pa izpostavljena mrzlim vetrovom in slani.

Varnostne gozde imamo v ta namen, da varujejo okolico pred usadi in povodnjami, pred snežnimi plazovi in zameti, pred nevihto in točo; zategadelj jih moramo rabiti zelo previdno.

Pri gozdih gledati je tudi na postransko korist, katera obstoji v dobivanju listja, trave, vejevja itd. Največ nam koristijo gozdi na strmo ležečih rebrih, na pusti in kamniti zemlji, v mrzlih in vetrovnih legah in na oddaljenih delih posestva, zlasti tedaj, če je les lahko za visoko ceno prodati.

Gozdi nam dajejo gotove in lepe dohodke, četudi še le čez dalj časa; njih oskrbovanje prizadeva le malo stroškov. Gozdi so pa tudi še sicer velekoristni, ker utrjujejo zemljino površje ter ga varujejo pred raznimi uimami, odplavljenjem itd. in pripomorejo, da se zračne padavine in vodni odtóki enakomerno razdelé.

Kamnolomi, jame in šotišča. Kamnolomi nam dajejo gradivo za stavbe in ceste; večkrat tudi vapno in gips, ki sta veliko vredna za gnojenje in drugo. Jame nam dajejo potrebno ilovico, glino ali pesek zaboljšanje zemlje, večkrat pa tudi gradivo za stavbe, gramoz itd. Šotišča so tem več vredna, čim močnejša so, ker nam dajejo velike množine goriva in nastila. Največe koristi nam dajejo take jame, v katerih je malo trebeža in katere lahko porabimo pozneje v kmetijske namene.

5. Množina in kakovost vode.

Za vsako gospodarstvo je prevelike važnosti tudi voda; dobra, zdrava pitna voda, katera tudi ob suši ne poide, je neprecenljiva, še posebno, če je napeljana na dvorišče. Dobri vodnjaki,

v katerih vode nikdar ne zmanjka, so tudi dobri, toda tekoča voda je vendar le boljša.

Najbolja je tekoča studenčnica in potem čista potočnica, če ne izvira v močvirji ali v rudokopih. Sicer se napravljajo vodnjaki s sesalkami in brez njih, ali se pa napelje voda iz oddaljenih studencev po železnih ali lončenih ceveh oziroma lesenih žlebih.

Če primanjkuje druge vode, pomagati si moramo s kapnico, katero nabiramo v vodnjakih, in katero kaže precejati skozi oglje in pesek, zlasti tedaj, če prihaja z lesenih ali slamnatih streh.

Manj priporočljiva je pitna voda iz ribnjakov, dasi je kakor potočnica veliko vredna za uspešno rejo gosij in rac, še veliko važnejša pa za slučaj požara.

Za kmetijsko gospodarstvo ni kmalo večjega nedostatka, nego je ta, če primanjkuje vode; posestva brez vode so malo vredna.

6. Blizina kmetijskih tovaren.

Take tovarne pomorejo, da se pridelujejo z dobičkom rastline, ki bi se sicer ne dale spraviti v denar. Ker zahtevajo obrtnijske rastline skrbnejše obdelovanje, se s tem tudi poljedelstvo izboljšuje. Kmetijske obrtnije dajejo ljudem in živini ob takem času delo, ko ni drugih opravil, ter dajejo zaslužek tudi osebam (otrokom, starcem, slabotnim in bolehnim), ki niso za drugo rabo.

Iz takih tovaren dobimo tudi takoimenovane obrtnijske odpadke, ki se vporabljajo z najboljšim uspehom za krmo in gnoj.

7. Medsebojna lega zemljišč. Glede na to razločujemo zložen a ali razkosana posestva. Na zloženem posestvu je lažje gospodariti. Zemljišča je mogoče popolnoma izkoriščati, ker se ni ogibati sosedov, ki lahko prizadevajo sitnosti ob času setve, žetve in paše. Na zloženem posestvu prihranimo si tudi obilo dragega časa in sicer s tem, da nam ni treba hoditi od ene njive daleč na drugo. Na takem posestvu je lažje rabiti boljše orodje in lažje nadziravati vsa dela.

Razkosana posestva nahajamo v krajih, koder delijo posestva med dediče. Vsled nepredvidnega razkosavanja posestev obubožal je že marsikod kmetijski stan; takega obubožanja obraniti se zamoremo le s tem, da ne delimo več posestva, ki je tako veliko, da se zamore na njem preživeti le ena rodbina. Tako posestvo prevzame naj potem dedič, ki zamore izplačati svoje brate in sestre.

Koder so posestva nepravilno in brez vsakega načrta in preudarka razkosana, nima gospodar do posestva nobene prave lastninske pravice. Če nima zemljišče svoje poti, voziti je treba čez tuja zemljišča, (pota za silo), kar je le ob gotovih časih mogoče. Sejati in žeti tudi ne more, kadar in kakor bi hotel. V tem se mora ravnati sosed po sosedu. Zboljšavati posestvo z namakanjem, osuševanjem, porabo kmetijskih strojev, vrstilnim kolobarjenjem itd. je tudi nemogoče. Razkosana mala zemljišča imajo obilo mej, zaradi katerih nastane veliko praznega prostora in tudi veliko preprirov med sosedi; na takih zemljiščih dela namreč sosed sosedu škodo, zlasti pri obdelovanju prahe, ker trpe z obračanjem pluga ali brane vedno več ali manj sosedovi sadeži. Zaradi oddaljenosti zemljišč se orodje hitreje obrabi in več gnoja in semena pogubi; sploh je tudi vse oskrbovanje in nadzorovanje dela težavnejše. Plevela in mrčesov se je tudi težje iznebiti.

8. Pravice in bremena ki so združena s posestvom. V mislih imam namreč razne pravice oziroma služnosti, ki se nahajajo na posestvu. S služnostmi se lastninska pravica omeji, tako da ne more posestnik po svoji prosti volji gospodariti na svojih zemljiščih, ker imajo drugi posestniki pravico, po teh voziti, hoditi itd. To pa znižuje vrednost posestva.

Služnosti, ki so zvezane s posestvom, imenujemo zemljiščne služnosti, izmed katerih so zopet poljske služnosti najnavadnejše kakor n. pr. pravica, stezo ali kolovoz po tuji zemlji imeti, ali živino po nji goniti; pravica, na tujo zemljo po vodo hoditi, ondi živino napajati, na tujo zemljo vodo odpeljavati in s tuje zemlje vodo odpeljavati; pravica, po tuji zemlji živino pasti itd. itd.

9. Gospodarske stavbe: Vsako posestvo imeti mora primerno število gospodarskih stavb. Preveč stavb je gospodarju v škodo, ker povzročujejo preobilo stroškov za popravo in vzdrževanje, kakor tudi za zavarovanje proti ognju. Nepotrebne stavbe znižajo torej vrednost posestva, in večkrat se priporoča, da take stavbe raje podremo.

Gospodarske stavbe ne donajajo same na sebi nikakega dohodka. Vendar so za gospodarstvo neobhodno potrebne, da spravljamo vanje živino, pridelke i. dr. Ker prizadeva zgradba in vzdr-

ževanje stavb mnogo stroškov, smatramo jih sploh za gospodarsko breme. Zato pa ni zidati prevelikih stavb niti predragih. Marsikdo se je na ta način brez potrebe že zadolžil. Nove stavbe so drage. Če treba stavbe zboljšati, naj se stare stavbe popravijo. Le v tem slučaju, če niso popravila ali prezidave vredne, naj se nadomeste z novimi stavbami.

Gospodarske stavbe naj so primerno zgrajene brez nepotrebnih kotov in nerodnih hodnikov; zavarovane naj so pred ognjem in prepihom. Sredi stavb naj je dovolj prostorno dvorišče. Zarad nevarnosti pred ognjem se priporoča, da ločimo posamezne stavbe, če se vkup drže, z močnim zidom (zid proti ognju), katerega je vzdrževati v dobrem stanju.

Pred vsem je treba zdravega stanovanja in zdravih hlevov. Hiša mora biti postavljena na najbolj suhem prostoru in urejena in opravljena kar se da primerno. Sobe naj so zadosti prostorne, ne prenizke, in okna ne premajhna. Stanovanju najbližje stoje naj hlevi in žitnica. Prav primerno je za kmetije, če je hlev prizidan neposredno k stanovanju, tako da je vse pod eno streho, kakor to nahajamo po planinskih krajih, koder po zimi sneg visoko zapade. Iz hleva naj se gnojnica hitro odteka. Hlev mora biti tudi primerno visok ter mora imeti zadosti oken, katera je po potrebi odpirati, da živino lahko varujemo pred obilo vročino in mrazom ter jej skrbimo za sveži zrak. Posebno važno je, da so hlevi tlakani in da je za stajami jarek za odvajanje gnojnice v gnojnično jamo.

Skednji in kozolci napravljajo se naj dalje proč od hiše zaradi večje varnosti pred ognjem. Veliko podkapje pri gospodarskih stavbah nam rabi kaj dobro namesto kolnice (šupe) za spravlanje orodja. Pod to lahko zapeljemo tudi na hitroma polne vozove, če spravljamo seno ali žito ob nenadni plohi.

Gnojišče z gnojnično jamo napraviti je na primernem mestu dvorišča, iz katerega naj se pa odtekata deževnica in kapnica. Ravno (planirano) in deloma tlakano dvorišče, ktero je lahko snažiti, je največ vredno. Prav je tudi, da imamo iz stanovanja razgled po celem dvorišču.

Gospodarske stavbe naj stoje ob vozni poti in, če le kaže sredi posestva, ker se s tem prihrani veliko časa in dela. Poleg

tega je važna tudi kakovost stavbnega prostora. Stavbišče mora biti suho in trdno; umetne utrdbe so dragocene, na vlažnih mestih so pa stavbe ne le manj trpežne, temveč tudi nezdrave za ljudi in živali. Stavbišče mora biti tudi zavarovano pred povodnjimi.

Dvorišče mora biti zadosti veliko, da je dovolj prostora za vsa opravila. Velikost dvorišča ravna se pred vsem po obsežnosti polja in po številu živine. Po navadi obsega dvorišče toliko prostora, kolikor ga zavzemajo gospodarske stavbe.

Kar zadeva popravo in vzdrževanje stavb, ravnati se moramo strogo po načelu, da je vsako najmanjšo škodo takoj popraviti; kajti iz malih škod nastanejo z vsakim dnevom večje. Velike škode pa je veliko dražje popravljati. Neobhodno potrebno je tudi, da zavarujemo vse stavbe proti ognju.

10. **Delavske razmere** tudi zelo vplivajo na vrednost posestev, če je najemati za kmetijska dela posle in dninarje. Na malem posestvu mora gospodar sam delati s svojo družino. Število delavcev in poslov je zaraditega sploh manjše. Vendar je v sedanjem času tudi na kmetih pomanjkanje delavcev in poslov. Vse hiti po boljšem zaslužku v mesta in tuje kraje, zlasti v Ameriko in v nemške rudokope. Zato postaja delo tudi na kmetih čim dalje dražje.

Visoke dneve pomnože stroške pridelovanja in znižajo dohodke; v takih razmerah kaže rabiti stroje, da nadomeščamo dragoceno ročno delo.

Pa tudi pridnost in spretnost delavcev zamore stroške pridelovanja znižati, oziroma povišati. V tem so si najbližji kraji zelo različni. Tukaj so ljudje vajeni delu, delajo urno in dobro ter se ne pritožujejo, da jim je delo zgodaj pričeti in nehati pozno na večer. Drugod pa je nasprotno; ljudje so nemarni, počasni, ter se le malo zmenijo za to, kako je delo izvršeno. Zjutraj jim je težko vstajati, na večer pa si komaj želé počitka; časi popuste celo delo kar meni nič, tebi nič. V takih razmerah je delo seveda še dražje, kar škoduje vrednosti posestva.

Za kmetijsko gospodarstvo treba je tudi rokodelcev, pred vsem kovača in kolarja. Kako napačno je to, če jih nima gospodar pri roki, ko je treba orodje popravljati! Najtežje pogrešamo kovača, ker ga največkrat rabimo.

11. Družabne ali socialne razmere. V vaseh in trgih, ki imajo cerkev, šolo, trgovce, zdravnika, lekarnico in morda tudi sodnijski urad, si prihrani gospodar veliko časa in denarja v primeri s prebivalci takih krajev, ki morajo daleč po to ali drugo. Za taka pota treba navadno celega dne, časih še več, kar prizadeva obilo stroškov. Take in enake razmere vplivajo tudi na večji ali manjši čisti dohodek in zaraditega tudi na različno vrednost posestva. Veliko vredne so v tem oziru razne kmetijske zadruge, ki olajšujejo nakup in prodajo pridelkov in ki pripomorejo na ta način k boljšemu izhajanju. Posebno važne so v tem pogledu mlekarske in sirarske zadruge, vinarske zadruge itd. Sploh je združništvo važen činitelj za zboljšanje kmetijskega napredka.

Koder so se nastanili uradi, zdravniki, trgovci i. t. d. in kjer se je pomnožilo število prebivalcev, lahko opazujemo, kako močno so se podražila posestva.

12. Tržne razmere vplivajo v veliki meri na vrednost ležega premoženja. Če leži posestvo v takem kraju, kjer je ugodna prilika za prodajo pridelkov, kjer se pridelki zlahka in za dobro ceno spečajo, je veliko več vredno, nego v nasprotnem slučaju. To vidimo n. pr. v okolici večjih mest in trgov. Istotako važni so bližnji živinski sejmovi, ker olajšujejo prodajo in nakup živine ter prihranijo obilo stroškov za gonjo.

Posebno važna za trgovino so dobra občila. Čim hitreja, številnejša in raznovrstnejša so občila in čim nižji so prevozni stroški, tem dalje zamoremo pošiljati kmetijske pridelke, ne da bi se znatno podražila cena za nje, in tem lažje zamoremo izkoriščati ugodne tržne odnošaje. Ker so občila za razvoj kmetijstva velikega pomena, treba gospodarju, kateremu stoje razna občila na razpolago preudariti, kam bi se njegovo blago najugodnejše prodalo.

K občilom prištevamo ceste, železnice, reke, morje in jezera. Kmetovalec na deželi mora večidel prevažati svoje blago po cestah in potih; zarad tega je skrbeti, da so izpeljane po ravnih tleh in po najkrajši črti, sicer je vožnja zamudna, težavna in draga. Posebne vrednosti so železnice, ker se po njih prevažajo pridelki hitro, po ceni in lahko v daljne kraje. Živino, katera se je morala prej daleč in z velikimi stroški goniti, pripelje

sedaj železnica brez truda in škode v tržna mesta, in tudi gospodar sam potuje v kupčijskih zadevah veliko ceneje in hitreje.

Plovne reke, morje in jezera so tudi prav primerne vodne ceste, ker so za trgovino kmetijskih pridelkov še najceneje in skoraj ravno tako varne, kakor druga občila.

Posestva ležeča ob dobrih obćilih, zlasti blizo železnićnih postaj, so zategadelj veliko več vredna, kakor posestva, ki leže daleć proč od prometa.

13. **Davki in davščine** vplivajo tudi na večjo ali manjšo vrednost posestva. Želeti bi bilo, da so davki povsod pravićno razdeljeni; v nekaterih krajih po so zaradi nepopolne vćenitve in drugih odnošajev večji kakor drugod. V mnogih obćinah tlačijo gospodarje obćinske doklade, ki se plaćujejo z državnimi davki vred in katere so vsled krajnih razmer večje kakor državni davki. Take razmere znižujejo seveda vrednost posestev.

Vse davke, katere plaćujemo v ta namen, da se poravnajo stroški za državne potrebščine, delimo v neposredne davke ali direktne in posredne davke ali indirektne. K prvim spada:

1. Zemljiški davek, katerega je plaćevati od vseh zemljišč, ki se dadó z obdelovanjem nkoristiti, je odmerjen na podlagi parcelnega čistega dohodka; sedaj iznaša 22'7⁰/₀ od čistega dohodka zemljišč.

Davek se začasno odpušća, pri opustošenih zemljiščih in pri novih nasadih vinogradov in gozdov. Razun tega je prositi za znižanje davka, ako postanejo zemljišća vsled izvanrednih uim trajno nerodovitna, ali če se posamezne parcele prenarade v zgoraj navedene namene, ali če je letina po toći, vodi, ali ognju ali pa vsled izvanrednih slućajev kakor slane, suše, moće, poškodbah po mrćesih in miših, strupeni rosi, i. t. d. deloma unićena. Tako škodo pa je naznaniti saj v 8 dneh pri c. kr. okrajnem glavarstvu.

2. Hišni davek, ki se plaćuje le od tistih stavb, ki rabijo za stanovanje. Hišni davek se odmerja po najemnini in se imenuje v tem slućaju hišni najemninski davek ali se pa odmerja po razredih, v katere so večje ali manjše hiše razvršćene, po številu nadstropij in sploh za stanovanje pripravnih prostorov; imenuje se zategadelj hišni razredni davek; zadnji davek plaćujejo kmetovalci, ker ne oddajajo svojih stanovanj v najem.

Hišnega davka oproščene so vse stavbe, ki ne rabijo za stanovanje, kakor hlevi, podi, žitnice i. t. d.

3. Pridobninski davek, t. j. davek od dobičkonosnih opravil ali patentov, kakor od obrtnij, tovarniških podjetij, kupčij i. t. d.

4. Dohodninski davek, ali davek od čistega dohodka kakor n. pr. od plač in penzij, ležečih kapitalij, vrednostnih papirjev in sploh od vseh vrst premoženja in dohodkov, ki niso zapopadeni v prej navedenih davkih.

V zadnjem času se je vpeljala tako imenovana osebna dohodnina, katero morajo plačevati gospodarji, ki imajo več kot 1200 K osebnega dohodka.

Razun tega so od države posredno obdačene še mnoge druge stvari; vse te davščine imenujemo skratka posredne davke. Tako pobira država davek od blaga, katerega uvažamo iz tujih dežel, ali ga pa tjekaj izvažamo; ta davek imenujemo carino (col). Mi razločujemo uvozno in izvozno carino. Namen carine je dvojen; carina je v to določena, da si država z njo poveča svoje dohodke (finančna carina), ali pa za to, da varuje domače pridelke pred vnansjo konkurenco, imenujemo jo zategadel zaščitno carino. Če je carina tako visoko odmerjena, da se tuje blago sploh ne more nič več uvaževati, potem je prava zaščitna carina in se imenuje z ozirom na to, da zabranjuje uvoz, zabranilna ali prohibitivna carina.

Nadalje obdačena so od države vsa pravna opravila, za katera je plačevati takse, pristojbine in koleke; država pobira užitnino t. j. pristojbino od živil, ki se prodajajo, nalaga davek na izdelovanje opojnih pijač, kakor žganja, piva, i. t. d.

A ne le država, temveč tudi posamezne deleže, okraji in občine morajo pobirati davek od prebivalcev za pokritje svojih stroškov, ki se izdajajo v občni blagor in korist prebivalcev. Ti davki pobirajo se pri nas kot doklade z direktnimi davki vred; visokost teh doklad pa določujejo dotični deželni, okrajni in občinski zastopi.

Razun tega obstoje v posameznih mestih še davščine, kakor najemninski novčič, razne takse in pristojbine, kakor tržnina, doneski k ubožnemu in šolskemu zakladu i. t. d.

14. **Kmetijske postave in druge naprave**, vplivajo tudi na vrednost posestev, če pripomorejo gospodarju do večjih dohodkov ali pa, če ga varujejo pred škodo in večjimi stroški. Tu sem prištevamo dobre kmetijske postave o odvezi (odkupu) zemljiških služnostij, o porabi vode za namakanje senožetij, o osnovanji zadrug za skupna zboljševanja zemljišč n. pr. za osuševanje, namakanje i. t. d., o zložbi zemljišč. Velike važnosti je nadalje, da podpira država kmetijski stan z osnovo koristnih zavodov, kakor hranilnic ali posojilnic, hipotečnih bank, zavarovalnih družb za ceneno zavarovanje stavb in pridelkov proti ognju in toči, za zavarovanje živine, dalje z osnovo kmetijskih društev in zadrug, kmetijskih šol in poskuševališč. Posebno važne so postave, ki merijo na kmetijsko samopomoč in ki varujejo kmetovalca pred raznim oderuštvom. Važno je, da skrbi država za vzdrževanje cest in mostov ter sploh za napravo dobrih občil; da nastavlja kulturne inženjerje in da skrbi za ugodno trgovino z določevanjem cenenih tarifov, da podpira kmetijske razstave, da skrbi za varnost oseb in lastnine, toraj za dobro in ceno pravosodje, za dobro deželno in poljsko policijo i. t. d.

Take postave in zavodi povišajo gospodarjeve dohodke in povečajo zategadelj tudi vrednost posestva.

3. Povečanje in zboljšanje posestva.

Z ležecim premoženjem je dobro gospodariti, da se nam ohrani in če mogoče tudi pomnoži.

Ležeče premoženje povečamo lahko z nakupom tujih zemljišč kakor tudi s tem, da zemljišča in stavbe zboljšujemo.

1. Nakup zemljišč.

Ako ima gospodar toliko posestva, da je z njim dovolj dela in da potrebuje ob košnji in žetvi še túje pomoči, potem ravna napačno, če kupuje za visoko ceno nova zemljišča. To ravnanje je toliko bolj napačno, če je sedanje posestvo v slabem stanju in potrebno zboljšanja; kajti za zboljšanje posestva izdan denar daje navadno več obresti, kakor oni, katerega smo izdali za dokup nove zemlje.

Kdor skuša povečati letne pridelke s tem, da nakupi več zemlje, ta si nakupi tudi več dela, več zemljiškega davka in več

občinskih doklad; vrhu tega porabi tudi več semena. Kdor pa skuša doseči večjo letino z dobrim gnojenjem, z globokejšim obdelovanjem njiv, z osuševanjem i. t. d., ta si ne nalaga novih davkov in doklad; stroški obdelovanja ostanejo pa tudi pri starem.

V tej zadevi narede gospodarji večkrat napake. Radokupen gospodar bi hotel vsak hipec kaj dokupiti, če tudi je cena neprimerno visoka. Gnojlišče z gnojnično jamo pa se boji napraviti meneč, da ga stane preveč. Tega pa ne pomisli, da je strošek za dobro gnojlišče ravno tako kapital, kakor za nakupljeno zemljišče, le s tem razločkom, da mu daje prvi za popravo gnojlišča po 50% in več obrestij, drugi pa le 2% ali k večjemu 3%.

Ravno tako ali še bolj splačajo se vsakoršna zboljšavanja zemljišč, če so le dobro preudarjena in primerno izvršena.

Tu sem spadajo:

2. Zložba zemljišč.

Kako zelo škoduje pretirano razkosavanje zemljišč, o tem smo slišali spredaj. To škodo je mogoče skoraj popolnoma poravnati z zložbo zemljišč.

Zložba zemljišč je mogoča v krajih, kjer so posestva razkosana, a jih ne delijo med dediče. Z zložbo se ima vsako posamezno posestvo zložiti v en celoten in skupaj ležec kos, ali pa vsaj v dvoje ali troje večjih kosov, do katerih je mogoče priti po skupni vozni poti.

Razkosana posestva je tako zložiti in potem tako odmeriti posameznim posestnikom, da dobi vsak posestvo, ki je kolikor mogoče prejšnjemu enako glede na način obdelave in na vrednost. V to svrho ceniti je pri zlaganji posestev pred vsem vrednost posameznih zemljišč. Na podlagi te cinitve zamenjajo se zemljišča po vrednosti tako med posestnike, da dobi vsak posestvo, ki je kolikor mogoče skupaj, v enem kosu ali pa vsaj v dveh ali v treh večjih kosih.

Pri zlaganji posestev se prenesó takorekoč zemljišča posameznih posestnikov, ki so prej sem in tje raztresena ležala, skupaj na en kraj; iz tega pa sledi, da mora posameznik zamenjati svoja zemljišča, ki leže blizu vasi, s takimi, ki so daleč proč, in obratno. Skoraj nikoli ne dobi enako rodovitnih zemljišč nazaj. Ker razdelijo zemljišča po vrednosti, dobijo posamezniki

za dobra zemljišča slaba, za slaba pa dobra; v prvem slučaju dobe zategadelj več zemlje, v drugem pa manj kakor so je prej imeli.

Zložba zemljišč je seveda le v takih krajih koristna, kjer ne delijo posestev pri prodajah in dedščinah, temveč jih v celoti prepuščajo, sicer bi bila posestva v malo letih zopet razkosana.

Kjer ni mogoče posestev zložiti, tam naj se skuša na ta način izboljšati vrednost razkosanih posestev, da se skupno uredijo potrebna pota, da se prelože meje med njivami in travniki, da se skupno izpeljajo jarki za osuševanje in namakanje zemljišč i. t. d.

V kolikor je mogoče, zložijo se potem tudi zemljišča tako skupaj, da meje posamezne njive po ožji strani na vozno pot. Na ta način se razkosana posestva izdatno izboljšajo; stoletna izkušnja v vojvodini Nasavski je učila, da so dosegli posestniki tako uravnanih zemljišč za $\frac{1}{3}$ večje pridelke in še enkrat tako visoko ceno za prodana posestva.

Ležeče premoženje povečamo razun tega še najbolj z osuševanjem in namakanjem zemljišč.

3. Osuševanje zemljišč.

V moči ležeče njive so malo vredne. Kljub delu, gnoju in dobremu semenu dajejo nam ozimna žita le male pridelke. Večidel nam gredo sadeži po zlu ali pa obrode le na pol. V mokrih letih trpe škodo celo jara žita in druge rastline. Če pa osušimo take njive, dobimo od takih zemljišč bogate žetve.

Močvirne senožeti dajejo tudi malo in slabega sena. Časih rastejo na močvirnih senožetih celo škodljive rastline, po katerih živali bolehajo. Če osušimo teke travnike, spremenimo jih v rodovitne travnike, ki nam dajejo obilo sladkega sena.

Osuševanje se prav dobro izplača in je najvspešnejše sredstvo za zboljšanje ležečega premoženja.

Osuševanja zemljišč naj bi se gospodarji poprijeli skupno, saj trpe zaradi preobilne moče navadno cele lege.

4. Namakanje travnikov.

Namakane senožeti nam dajejo veliko bogatejše košnje, vendar se za to melioracijo naši gospodarji še vse premalo zmenijo. Po naših potokih in rekah se iztekajo v morje tolike množine gnojilnih snovij, da so na milijone kron vredne. Najlažje izkoristimo

vodo za namakanje senožetij. Kjer je tedaj mogoče naj se skuša napeljati vodo iz bližnjega potoka na travnik. Če je lega ugodna, stane naprava potrebnih jarkov le malo stroškov.

Namakanja travnikov poprijeli naj bi se gospodarji v ugodnih legah z združenimi močmi. Tako skupno namakanje je ceneje in vspešneje.

5. Čiščenje kamnitih zemljišč.

Po mnogih krajih je zemlja bogata na kamenju in zaradi tega manj vredna. V kameniti zemlji se kvari orodje. Vse obdelovanje je težavneje in tudi rodovitost zemlje je manjša, ker gre mnogo prostora v zgubo. S trebljenjem kamenja se dajo taka zemljišča močno zboljšati.

6. Globoko obdelovanje.

Z globokejšim obdelovanjem povečamo plast in rodovitost zemlje skoraj tako, kakor da bi nakupili nove zemlje. Ker vspevajo v globoko zrahljani zemlji vse rastline bolj kakor v plitvi, se letine v obče zboljšajo. V globoko obdelani zemlji se vse rastline močneje razrastejo in dajejo večje pridelke. Pri tem ni zabiti, da si z nakupom novih zemljišč naložimo tudi več dela, davkov in doklad, več stroškov za semena itd. Vsi ti stroški tedaj odpadejo, če si poiščemo rodovitne zemlje v spodnji plasti. Globoko obdelovanje je mogoče le pri zemlji, ki je dosti globoka in tudi sicer pripravna za tako obdelovanje.

7. Nasajanje drevja.

S sadnim drevjem nasajena zemljišča so zmeraj več vredna ker dajejo dvojno letino. Če so razmere za sadjerejo ugodne, pomnožiti je vrednost posestva z nasajenjem drevja; tudi ceste in pota bi morale biti v takih krajih obsajene s sadnim drevjem. V tem oziru nam dajejo najlepši izgled gospodarji v Švici in na severnem Češkem, ki imajo travnike in njive nasajene s sadnim drevjem in kateri dobé prav lepe dohodke od sadnega drevja.

8. Predelava zemljišč.

Tu in tam kaže izboljšati zemljišča tudi na ta način, da se slabi pašniki ali suhi travniki predelajo v njive ali nasprotno, da se njive izpremene v travnike, da se pogozdujejo goli in kameniti prostori. Tudi na ta način se da povečati vrednost zemljišč in posestva.

Za večja izboljšavanja zemljišč treba je državne pomoči t. j. takih postav in naredb, ki spodbujajo gospodarje za melioracije¹ ter odstranjujejo vse zapreke, ki se kažejo pri takih delih. Državne naredbe, ki pospešujejo melioracije so: uravnavanje pravice do vode, sosebeno z ozirom na porabo vode za namakanje in na napravo jarkov za pritok in odtok vode po tujih zemljiščih, strogo izvrševanje gozdnih postav, primerne postave glede zložbe zemljišč itd. Za večje melioracije treba je vsikdar združenega dela in državne podpore. Država zamore pripomoči z denarjem kakor tudi s tem, da sama prevzame dotična dela ter jih vodi po svojih inženirjih.

9. Zboljšavanje gospodarskih stavb.

S popravo in prezidavanjem stavb se vrednost posestva tudi izboljša. Če popravim hleve, če napravim tlakano gnojišče in gnojnično jamo, pridobi s tem vse posestvo, ki postane vsled tega tudi več vredno. In tako je tudi z drugimi stavbami.

4. Zmanjšanje in zanemarjenje posestva.

Posestvo je mogoče tudi pomanjšati in poslabšati; to se zgodi

1. s prodajo zemljišč,
2. z oddajanjem zemljišč v zakup,
3. s slabim gospodarjenjem, (s površnim obdelovanjem in slabim gnojenjem) in
4. z zanemarjenjem stavb.

Gledé na vzdrževanje stavb je opomniti, da moramo vsako najmanjšo škodo takoj popraviti, ker bo sicer od dné do dné večja, nje poprava pa dražja. Največja škoda zadene gospodarja, če mu stavbe pogorijo. Zategadelj ne sme nikdar odlašati z zavarovanjem stavb proti ognju. Zavarovalnine so tako nizke, da je neodpustno, ako ne zavaruje gospodar svojih stavb. Če pomislimo, da so zavarovalnine, katero plačujejo zavarovanci, namenjene pogorelcem, tedaj mora vsak previden človek rad plačati te male zneske za podporo svojih bližnjih, katere je zadela nesreča po ognji; to temveč, ker zadobimo s tem tudi mi pravico zahtevati podporo, če nas zadene enaka nesreča.

¹ To je navadni izraz za zboljšavanje zemljišč.

5. Pridobitev posestva.

a) Nakup posestva.

Ležeče premoženje pridobimo, če ga kupimo ali pa vzamemo v zakup. Z nakupljenim posestvom ravnamo lahko po svoji volji; če ga zboljšujemo, zboljšujemo ga zase.

Za nakup je treba, da sta kupec in prodajalec po postavi sposobna skleniti kupno pogodbo, sicer je ne moreta veljavno napraviti. Kupna cena mora obstati v gotovem denarju ter mora biti določena glede visokosti, časa in obrokov plačevanja; nadalje mora biti primerna pravi vrednosti posestva, kajti če prodajalec ne dobi polovice prave vrednosti, ima pravico, kup razveljaviti. Kupno ceno je takrat plačati, kadar se posestvo prevzame, če se ni dogovorilo kaj drugega. Ako se pri izročitvi kupna cena ne plača, ima prodajalec pravico, izročitev odreči. Odreči pa izročitve ne more, če je posestvo na upanje prodal, to je, če se je pri sklepu pogodbe izrečno dogovorilo, da se bode kupna cena pozneje plačala, kot pa se bode izvršila izročitev.

Navadno se del kupnine naprej izplača, drugi del ostane kot dolg ali terjatev (hipoteka ali zastava nepremičnega blaga) na posestvu.

Postranska določila pri kupnih pogodbah zamorejo biti npr. prodajas pridržkom, prodano posestvo nazaj kupiti; kup s pridržkom, posestvo nazaj prodati; pridržek prekupne pravice, itd.

Če v pogodbi ni določen čas izročitve, izvršiti se ima takoj. Prodajalec je odgovoren za skrite in nenavadne napake in pomanjkljivosti kakor tudi za tó, da je posestvo pogodbi primerne kakovosti (dolžnost za poroštvo); nadalje mora natančno naznaniti vse pravice in bremena na posestvu (služnosti), kakor tudi vse nanj odpadajoče javne in druge davke in davščine.

Če se kupi vse poprek, namreč vse kakor stoji in leži, tedaj ni prodajalec odgovoren za najdene napake, kupec pa mora izplačati pogojeno kupnino, poravnati zamudne obresti po določenih pogodbah in biti porok za kupno ceno.

Vsako premembo posesti naznaniti je sodnji, da se prepiše v zemljiški knjigi na novega posestnika; kadar se je to zgodilo,

je kup postavno veljaven. Pogodnika naj pismeno skleneta kupno pogodbo.

b) Zakup posestva.

Časih kaže vzeti kako posestvo v zakup ali najem (štant).

Zakup in najem sta pogodbi, s katerima se prepusti pravica do užitka ali raba posestva za določen čas in za določeno ceno. Ako se zamore rabiti reč brez obdelovanja, imenujemo tako pogodbo najemnno pogodbo. V najem oddajajo se n. pr. poslopja. Ako pa je raba mogoča le tedaj, kadar se reč obdeluje, imenuje se taka pogodba zakupna pogodba (štantna pogodba). V zakup se dajejo zemljišča in cela posestva.

Za te pogodbe treba je dveh pogodnikov: eden, ki prodajo reči, drugi, ki jo kupi. Prvi se imenuje najemodajalec ali zakupodajalec, drugi pa najemnik ali zakupnik (štantman). Najemnino ali zakupnino imenujemo ceno, ki se plača.

Posestvo dajemo v zakup zasébnim ali javnim potom t. j. na dražbi; v tem slučaju prepustimo posestvo tistemu, ki največ ponudi. Zakupodajalec si pa tudi lahko pridrži pravico, izbrati si zakupnika izmed treh največ ponujajočih. Vlagajo se tudi lahko pismene zakupne ponudbe, ki se razpečatijo na dan dražbe.

V vsako zakupno pogodbo je sprejeti sledeča določila:

1. Določila glede posestva. Posestvo treba je natančno popisati v vseh njegovih delih. Navesti je vse zakupne pridržke t. j. take reči, katere si pridrži zakupodajalec n. pr. rabo vode itd. Zakupnik nima nobenih pravic do cerkvenih in političnih pravic, ki so združene s posestvom. Zakupnik vzame ali le ležeče premoženje v zakup ter si preskrbi sam potrebno upravno glavnico, to se pravi, da nakupi sam živino, orodje itd. ali pa vzame tudi inventar¹ v zakup proti varščini (kavciji), morda celo pridelke po gotovi ceni, ali daje pa zakupodajalcu obresti od tega kapitala, katerega mora potem izročiti v enaki vrednosti pri oddaji posestva.

2. Določila glede dobe zakupa, t. j. koliko časa naj traja zakup. Obema pogodnikoma je na korist, če traja zakup

¹ Vso živino, orodje in pobištvo skupaj imenujemo „inventar“.

dalj časa, ker se letine izravnavajo le v teku več let. Pri malo časa trajajočih zakupih ne bo utikal zakupnik denarja v posestvo, temveč gledal le na to, kako bi zemljo izsesal ter posestvo v vrednosti znižal; 6 do 12letna doba je najprimernejša.

3. Določila glede dolžnosti zakupnika, ki obstoje v plačevanju zakupnine ali tudi v dajanju pridelkov, v vožnjah itd. Priporočila vredno je, da se zaveže zakupnik zavarovati inventar in pridelke proti ognju in toči. Če se vzame kar vse povprek v zakup, kakor leži in stoji, trpeti mora zakupnik po postavi vsa bremena, izvzemši dolg, ki je na posestvu, če ni v tem oziru nič natančneje določenega.

4. Določila glede varščine. Zakupodajalec naj zahteva od zakupnika varščino ali pa predplačilo v znesku enoletne zakupnine. Varščina za inventar in pridelke znašati mora tisto vrednost, ki se je določila pri cenitvi. Kakor hitro bi zakupnik ne plačal zakupnine, ima zakupodajalec pravico, polastiti se varščine. Visokih varščin ni priporočati; namesto teh izkaže naj zakupnik, da zamore biti porok s svojim premoženjem.

5. Določila glede gospodarstva na posestvu. Oba pogodnika se morata v tem oziru zediniti in tudi določiti, v koliko bojeta trpela stroške za potrebne melioracije; zakupnik se mora natančno ravnati po pogodbi. Neprimerno je, če zahtevamo od zakupnika določen koibor (vrstitev rastlin); zahtevati pa moramo, da nam popred naznani vsako premembo obstoječih kultur in da ohrani posestvo v dobrem stanji. V to svrho prepovedati je zakupniku prodajo krmil, kakor trave, sena, otave, slame in gnojil. Zakupnik se mora zavezati, da bode pognojil vsako leto četrtil del svojih njiv s hlevskim gnojem (300 *q* na 1 *ha*) in da bode obsejal najmanj dve petini njiv s krmskimi rastlinami.

Zakupnik mora nadalje vzdrževati primerni inventar. Nakup zemljišč v obliži posestva mu je pa prepovedati.

6. Določila glede stavb. Navadne poprave izvrševati mora postavno zakupnik, če dobi potrebno gradivo na zakupljenem posestvu. Najbolj priprosto je, da se zaveže zakupnik skrbeti za potrebne vožnje in tudi povrniti gotovi del stroškov za popravo (eno tretjino do ene šestine, kar se ravna po stanji zgradbe).

Nove stavbe postaviti mora zakupodajalec, zakupnik mora plačevati pa obresti (najemnino); mostove in pota vzdrževati mora zakupnik, potrebni material pa mora dajati zakupodajalec.

7. Določila o podzakupu. Postavno je dovoljen podzakup; v pogodbi pa se lahko prepove ali pa se sklenejo posebna določila v tem oziru.

8. Določila o odpustu zakupnine. Če se zakupnik nič ne pogodi o odpustu zakupnine, tedaj mu je ni plačati, če ne dá posestvo nobenega dohodka vsled izrednih slučajev (povodnji, ognja, vojske, itd.) ali pa vsled preslabe letine; sicer se pa lahko odpusti nekoliko zakupnine, če je letina tako slaba, da je pridelek več kot za polovico manjši.

9. Določila glede izročitve in oddaje, zlasti inventara in pridelkov. To se zgodi najbolj s posredovanjem izvedenih mož, ki naj cenijo vrednost inventara in pridelkov. Zakupnik mora izročiti posestvo v istem stanju, v katerem ga je prevzel; zemljišča morajo biti običajno in tako obdelana, kakor to zahteva letni čas. Ugovore v tem oziru napraviti je tekom enega leta.

10. Določila o preteku in odpovedi zakupa. Zakupnik zamore odpovedati nakup še predno je potekla zakupna doba in sicer tedaj, če posestvo ni več v rabljivem stanji, ali če je slučajno postal velik del posestva nerabljiv za dalj časa. Zakupodajalcu pa je dovoljeno odpovedati zakup, če zakupnik slabo obdeluje posestvo in ga zanemarja, kakor se je izkazalo, ali pa če je prišel na boben, ali pa če ne more plačati zakupnine. O tem se lahko napravijo tudi posebna določila. Če se ni to zgodilo, prevzeti morajo dediči zakup po smrti zakupodajalca ali zakupnika. Če se posestvo proda, poteče zakup. Zakupniku pa ostane pravica, zahtevati primerno odškodnino, če se je izvršila prodaja po eksekucijski dražbi ter je bila zakupna pogodba vknjižena. Sicer pa se tudi v tem oziru lahko sprejmejo v zakupno pogodbo posebna določila.

6. Varstvo posestev.

Kataster in zemljiška knjiga.

Za varstvo posestev skrbi država. V ta namen so načrtana in popisana vsa posestva v katastru in zemljiški knjigi.

Kataster se hrani pri c. kr. davčnih uradih ter obstoji iz:

- a) *mape* (katastralne mape), na kateri so načrtana zemljišča in stavbni prostori po številkah; te številke imenujemo „parcelne številke“, ker pomeni beseda „parcela“ vsak omejen kos zemlje, naj je zemljišče ali pa stavbni prostor.

V mapi so zemljišča natančno načrtana gledé na velikost, meje in način obdelave. Vsi načrti izdelani so z omaljenim merilom $1'' = 40^0 1$ (1:2880). To mero imenujemo *zategadelj* tudi katastralno mero. Kdor bi hotel dobiti načrt ali plan od svojega posestva, zglasiti se mora pri c. kr. zemljemeru, ki ga ponaredi proti plačilu. Če ni zemljemerec nastanjen poleg davčnega urada, pride tjekaj gotovo enkrat v treh mesecih za čas tako imenovanih uradnih dnij, ob katerih se lahko pri njem zglasimo.

- b) *imenika zemljiških posestnikov*.
- c) *parcelnega protokola*; v tem zapisniku našteta so vsa zemljišča po parcelnih številkah; posamezne parcele ločene so v zemljiške in stavbne parcele.
- d) *posestnega lista*, v katerem je popisana velikost posestva za vsacega posameznega posestnika. Iz posestnega lista povzamemo tedaj številko in ime parcele, način obdelave, vrsto zemlje glede na njeno rodovitost, velikost parcele in njen čisti dohodek.

Prepis posestnega lista dobi gospodar lahko pri c. kr. davčnem uradu proti plačilu, ki se ravna po številu parcel. Ker je kataster javen, poizvedujejo gospodarji lahko brezplačno svoje posestne razmere pri c. kr. davčnih uradih.

Ves kataster je razvrsten po davčnih ali katastralnih občinah. Ena politična občina obsega po navadi več davčnih občin.

Zemljiška knjiga se nahaja pri vsaki c. kr. okrajni sodnji. V zemljiški knjigi so vpisana tudi vsa posestva nahajajoča se v sodnijskem okraju, toda z ozirom na njihovo vrednost in na to, ali so dolga prosta ali ne.

Zemljiška knjiga obstoji iz dveh vrst knjig, namreč iz:

¹ 1 palec = 40 sežnjev.

- a) glavne knjige in
- b) knjige za pisma.

1. Glavna knjiga je razvrščena po davčnih občinah ter obsega zategadelj toliko pododdelkov, kolikor je davčnih občin v sodniškem okraju. Vsaka davčna občina ima tedaj svojo glavno knjigo. Vsako posestvo ima v glavni knjigi svojo vlogo; vsaka vloga pa obstoji iz treh listov, ki se imenujejo po vrsti:

- a) list za obseg; ta list našteva posamezne parcele, ki spadajo k vpisanemu posestvu. Zemljiška knjiga nam toraj tudi pové, koliko parcel obsega to ali ono posestvo;
- b) list za lastnika; na tem listu čitamo, kdo je lastnik vpisanega posestva. Če je več lastnikov, so vsi vpisani;
- c) list za bremena; na njem čitamo vse dolgove, ki so vknjiženi pri vpisanem posestvu.

2. Knjiga za pisma obsega prepise od tistih pisem, s pomočjo katerih se je kaj vpisalo v glavno knjigo.

Zemljiška knjiga je javna. Vsakdo smé to knjigo v pričo zemljiško-knjižnega uradnika pregledovati ter jemati iz nje prepise in izpiske. Zavoljo tega jo imenujejo tudi „javno knjigo“. V zemljiški knjigi se kaže vrednost posestev v sodniškem okraju ležečih. Iz nje se vsakdo lahko prepriča, koliko je to ali ono posestvo vredno, je li zadolženo ali ne, da potem vé, na kaj in koliko mu je posoditi.

Zemljiška knjiga je popolnoma zanesljiva. Kar stoji v njej, velja toliko časa, da se ni iz nje izbrisalo ali ekstabiliralo. Pri prodaji zemljišč n. pr. ostane prodajalec toliko časa lastnik prodanega zemljišča, dokler se kupec ni dal prepisati v zemljiško knjigo.

V zemljiško knjigo se vpisujejo sledeče pravice:

1. Lastninska pravica. Nakupljeno posestvo preide še le tedaj v last, če se je vknjižilo v zemljiško knjigo.

Brez vknjižbe ni lastninske pravice.

2. Služnosti ali servitute; to so pravice, ki nam dovoljujejo po tujih zemljiščih hoditi, živino goniti, voziti itd. Tudi te pravice pridobe se še le z vpisom v zemljiško knjigo.

3. Zastavna pravica; t. j. pravica, vsled katere nam je v varnost naše terjatve zastavljeno gotovo dolžnikovo premoženje

tako, da iz njega napravimo lahko sami plačilo, če nam dolжник ne plača.

V zastavo se daje ležeče premoženje le potom zemljiške knjige. Terjatev, ki se je prej vknjižila, je bolj zavarovana od onih, ki so se za njo vknjižile. Kdor je s svojo terjatvijo na prvem mestu, ima najboljšo zastavo. Iz tega se razvidi velika korist zemljiške knjige, ker mi zanesljivo pové, na katero mesto pridem z zastavno pravico svojo, če kaj posodim.

4. Zakupna pravica; vsled te pravice se ne more pokončati zakupna pogodba, če zakupodajalec prostovoljno proda zakupljeno posestvo.

5. Pravica do prekupa in pridržek, kaj nazaj kupiti. (Glej odstavek o „nakupu posestva“.)

Za vknjižbo je treba pred vsem zemljiško-knjižne prošnje utemeljene z veljavnim t. j. po gotovih pravilih napravljenim pismom, katerega morajo stranke predložiti pri sodnji.

B. Upravna glavnica.

Kdor hoče z ležečim premoženjem gospodariti, imeti mora pred vsem potrebno orodje in živino. Oboje mora biti stalno pri gospodarstvu. Če v teku časa kaj odpade, treba je zopet nadomestiti. Ker nam rabi orodje kakor tudi živina po dalj časa pri gospodarstvu, imenujemo orodje in živino stalno upravno glavnico.

Poleg orodja in živine je treba za gospodarstvo živeža, krme, stelje, semena, gnoja in denarja. Ves ta del premoženja pa nima nobene stalnosti v gospodarstvu, ampak je zelo spremenljiv in nam rabi samo po enkrat. Ta del premoženja imenujemo zaradi tega tekočo upravno glavnico ali obratno glavnico.

Ležeče premoženje nam daje le v tem slučaju največji čisti dohodek, če imamo vso potrebno upravno glavnico.

1. Orodje.

Število in kakovost orodja. Vsako gospodarstvo mora imeti potrebno orodje. Kakšnega in koliko orodja je imeti, to se ravna pred vsem po velikosti in sestavi gospodarstva.

Število vozov in plugov se ravna po številu vprežne živine. Skrbeti pa je, da živino lahko preprezamo n. pr. pri nakladanju gnoja itd. Nekatero orodje ali saj posamezne dele kakenga orodja imeti je v večjem številu, da ni treba ustaviti dela, če se nam kaj potre ali polomi. Večkrat si pomagamo iz zadrege, če imamo star plug ali brano, stare plužnice (kolca) itd. pri roki.

Preobilo orodja je zavržen denar. Drage stroje je le tedaj rabiti, ako se nam dobro izplačajo in ako nam primanjkuje delavnih moči.

Taki stroji so: slamoreznica, čistilni stroji, mlatilnica, stroji za košnjo sena itd.

Nakup orodja. Naročevati je vedno le najnovejše stroje, ki so najboljše sestave in ki niso predragi; kupovati jih je pri dobro znanih in zanesljivih tovarnah. Izdelani naj so iz dobre in trdne snovi ter tako sestavljeni v posameznih delih, da jih je lahko uravnavati za različna dela. Ker je kupovati le izkušeno dobre stroje, storimo najbolj, da se obrnemo pred nakupom do izvedenih gospodarjev (kmetijskih družb, kmetijskih zadrug in kmetijskih šol) ter jih prašamo za svet.

Kar izdelamo lahko doma, ni treba drugod kupovati. Doma izdelano orodje je ceneje in bolj trpežno. Posebno se moramo preskrbeti doma z ročnim orodjem, ki se hitro obrabi; tako moramo n. pr. grablje, senene vile itd. hraniti zmeraj v večjem številu. Prav priporočati je, da se že znanaprej preskrbljujemo ob vsaki priliki z lesom potrebnim za napravo orodja ter ga shranjujemo na suhem; tako n. pr. z lesom za ojesa (ojnice), lojternece, lojtre ali lestve, ročice, platišča, prečke (špice), toporišča, doge itd.

V kmetijstvu imamo nekaj takih strojev, katere rabimo le kratek čas v letu ali pa le sem in tja. Če rabi tako orodje mnogim gospodarjem skupaj, je raba za posameznika veliko ceneja. Prav je toraj, da se za nakup takih strojev gospodarji združujejo ter jih naroče na skupen račun. To velja n. pr. za travniško brano, mlatilnico, čistilne stroje itd.

Če se združi večje število gospodarjev v to svrho, da si nakupijo orodje in stroje na skupen račun, treba je sestaviti pravila, po katerih imajo deležniki pravico rabiti orodje.

Za mnoge razmere je še bolj priporočati, da si nakupi posameznik ali pa občina take stroje, katere je potem izposojevati

po določeni plači. Občine naj skušajo preskrbeti živinske in mostne tehničnice, posamezniki pa mlatilnice in druge priporočila vredne stroje.

Za nakup dragih strojev osnujejo se tudi lahko zadruge ali delniške družbe.

Raba orodja. Ker postane orodje sčasoma vsled rabe manj vredno, si je prizadevati, da ostane s previdno rabo in z dobrim spravljanjem v suhih prostorih kolikor mogoče dolgo časa v dobrem stanju; zlasti moramo paziti na to v zimskem času.

V kamniti zemlji potere se plug večkrat zategadelj, ker ga hoče oratar na hitroma dvigniti čez kamen, katerega je zadela lemeževa ostrina. To se pa oratarju redkokedaj posreči. Po navadi se lemež stre na ta način. Tej škodi se pa lahko izogne oratar, ako ročici (pluga) trdno nizzdol pritisne in ustavi živino. Zelo napačno je tudi, vozove preobilo nakladati po slabih in kamnitih potih. Nič pa ni bolj napačnega, kakor če puščamo leseno orodje ob deževnem vremenu na planem, kajti v razsušen in razpokan les zaide voda, ki povzročuje, da les trohni.

Po vsakem delu moramo orodje dobro očistiti in spraviti na suhem. Pred vlažnostjo varujemo orodje še najbolj, če namažemo lesene dele z oljnato barvo ali s karbolinejem, železne dele pa s katranom ali oljnato barvo.

Usnje na vprežni opravi postane sčasoma tako trdo in suho, da razpoka; zategadelj moramo usnjeno opravo vsaj dvakrat v letu z gorko vodo očistiti in potem dobro namazati s črnim mazilom, katero prodajajo nalašč za to v trgovini.

Poprava in zavarovanje orodja. Poškodovano orodje je precej popraviti. V hlevih, škednjih, kolarnicah in drugod spravljeno orodje je zavarovati proti ognju.

Če znašajo stroški za obrabo in popravo orodja 10—12% od vrednosti novega orodja, so mali; srednje veliki stroški znašajo 13—17% in visoki stroški 18—25% od nove vrednosti.

Vrednost orodja znaša poprek 7—9% od ležečega premoženja ter stoji tudi v gotovem razmerji z vrednostjo živine, namreč kakor 3 : 5 do 1 : 2. Vrednost živine je toraj vedno večja in poprek še enkrat tolika.

Čim več je treba orodja, tem viši so stroški za nakup ali napravo orodja in za obrabo ter za vzdrževanje ali popravo orodja.

Čim boljše je orodje t. j. čim boljša je snov (materijal) in sestava orodja, tem dražje je; zato pa tudi dalj časa trpi. Stroški za popravo so tudi manjši, še posebno, če orodje previdno rabimo in dobro shranjujemo.

Vse orodje je popisati v posebnem zapisniku (inventar orodja) da ga zamoremo sem in tje lažje pregledavati.

2. Živina.

1. Vprežna živina.

Vprežna živina opravlja v gospodarstvu različna dela in daje potrebni gnoj. Za vprego nam rabijo konji in voli, na malem posestvu tudi krave. Po nekaterih krajih delajo s konji, po drugih pa z volmi.

Konj ima za vprego to prednost, da je vstrajen in hiter; konje lahko vprezamo skozi celo leto, zategadelj store v obče več dela kakor voli. Vročina in mraz jim tudi tolikanj ne škodujeta. Zarad hitre hoje so za delo s stroji veliko sposobnejši nego voli. Sploh lahko rečemo, da so konji dobri za vsa kmetijska dela, na vsakojakih potih in ob vsakem času ali vremenu; tudi je lažje dobiti dobrega hlapca za konje kakor za voli. S konji si tudi lahko kaj po strani prislužimo, zlasti pa zimi.

Stroški za rejo konj so pa večji, ker jim je treba dražje krme, dražje vprežne in hlevske oprave, podkovanja in dražjega hlapca. Izrabljen konj izgubi vso vrednost. Tudi je konjskj gnoj man rabljiv nego goveji.

Voli opravljajo manj dela kakor konji. Na ledenih tleh težko vozijo in počasi, pa tudi za daljne vožnje niso tako dobri kakor so konji, še posebno, ako so ceste trde. Število delavnih dni je toraj manjše pri volih.

Zato pa je kupna cena volov nižja in njih vrednost se le neznatno zniža, če jih umemo pametno rabiti. Če ni dela, se vrednost volov celo zveča. Po večletni rabi jih tudi še s pridom lako opitamo. Krmljenje volov je ceneje, stroški za vprežno popravo in strežbo so tudi manjši kakor pri konjih. Nevarnost reje je pri

konjih tudi večja; že pri nakupu se lahko goljufamo, in če se konji ponesrečijo, izgube vso vrednost.

Krave imajo hitro hojo, zategadelj nam pa tudi hitro opešajo. Več kot 6 ur na dan jih ne smemo rabiti za delo. Kadar so breje, jih moramo posebno varčno rabiti in le za lahka dela. Vprezanje krav se priporoča posebno na malih kmetijah, kjer se ne splača reja konj ali volov. Pa tudi na kmetijah, kjer vprezajo konje in voli, naj privadijo gospodarji saj dve kravi za vprego. Za vožnjo zelene krme, gnojnice in komposta, za priprego pri težkih delih in če bi druga vprežna živina zbolela, nam krave prav dobro služijo.

Če vprežne krave dobro redimo, nam ne dajejo dosti manj mleka kljubu obilemu delu, katerega opravljajo, in katero je več vredno kakor izguba na mleku.

Po nekod privadijo tudi **bike** na jarem. To je vsega priporočila vredno tudi v naših krajih. Zmerna poraba bikov za vožnjo je v marsičem koristna, saj nam s tem poplačajo deloma krmo, a poglobitnejše je pa to, da ostanejo delavni bike tudi zdravi in dalje časa za plemo sposobni.

Potrebno **število vprežne živine** se ravna po velikosti posestva, po kakovosti zemlje, po načinu obdelave, po legi in oddaljenosti zemljišč i. t. d. Na vsak način rediti je toliko vprežne živine, da pravočasno obdelamo polje spomladi, ob ajdovi in jesenski setvi.

Približno lahko določimo potrebno vprežno živino po velikosti polja. Pri tem računu vštejemo senožeti med njive in sicer tako, da je 8—10 *ha* senožetij enakih 1 *ha* njive. Na težki zemlji in v vlažnem podnebju je treba pri količnejši skrbno obdelanem posestvu po en par konj za 10—12 *ha* njiv; če je pa zemlja lahka, se da tudi do 25 *ha* njiv in več obdelati z enim parom konj.

Vprežna živina nam mora poplačati rejo s svojim delom.

Vrednost dela, ki ga opravlja vprežna živina, se ravna pred vsem po telesnem razvoju, po moči, vstrajnosti in zdravstvenem stanju vprežnih živalij.

Vprežna živina mora biti pravilno vstvarjena, dobro rejena in popolnoma zdrava. Gledé na rast zahtevamo pred vsem pravilno razvite in ravne noge. Kopita in parklji morajo biti popol-

noma zdravi in brez vseh napak. Na parkljih in kopitih pohabljen ali bolna živina ni za delo.

Pri nakupu vprežne živine, bodisi konj ali volov, moramo natančno preiskati noge od zgoraj do tal, ali niso v čem napačne; tudi moramo preiskati hojo živine od spredaj, zadaj in od strani.

Živalska moč zavisna je v veliki meri tudi od telesnega razvoja. Velika in široka žival je zmeraj močnejša nego mala in drobna. Pred vsem pa je moč in vstrajnost živine zavisna od krepkega in polnega mišičja.

Nezadostno krmljena živina je suha in slaba za delo; pa tudi predebela živina ni dobra za delo, ker težko diha in se hitro vpeha.

Iskri konji niso za kmetijsko delo, ker postanejo pri težjem delu nepotrpežljivi, nemirni ali celo uporni. Urne konje pa le mora imeti gospodar, ker opravi dosti manj dela s počasnimi in lenimi živalimi.

V hlevu izrejene živali razvijajo se pomanjkljivo in pridobe lahko vsakoršne napake na nogah. Pri jaslih rejene živali nimajo pravilne postave ter so okornih nog; gibčnosti jim do cela primanjkuje. Zato pa je za konje in goveda neobhodno potrebno, da se v mladosti dovolj pregibajo na planem; koder ne pasemo živine, treba je skrbeti na vsak način za primerna tekališča.

Na razvoj mišičja, od katerega je moč in vstrajnost delavne živine pred vsem odvisna, vpliva tudi krmljenje. Zategadelj se moramo pri krmljenju vprežne živine ozirati na teža dela, katerega nam opravlja. Po zimi, ko ni dela, pokladati je krmila, ki so manj tečna in dober kup. Dosti je, da se vzdržuje živina pri svoji teži. Kakor hitro pa se prične težje delo, polagati je treba zadostno množino tečne krme. Le na ta način zamoremo ohraniti živino pri moči in dobro rejeno skozi celo leto ter jo rabiti tudi za najtežja dela brez vsake škode.

Vprežno živino moramo privaditi za vsa potrebna dela. Priučimo jo pa veliko lažje, če smo potrpežljivi in mirni in če ravnamo z njo prijazno in ljubeznivo, nego če se jezimo ter jo surovo pretepamo. Naša živina ni po naravi ne hudobna niti trmasta, temveč postane še le taka, če ravnamo z njo v mladosti nespametno in surovo.

Kadar vadimo mlado živino delati, jemati je v poštev, da se mlada živina vsega boji, kar ji je novo in česar ni vajena, in v drugo, ča živina ne razume našega jezika. V prvi vrsti je toraj potrebno, da mirno seznanimo živali z vsemi rečmi, pred katerimi se plašijo; nikdar jih ne smemo pri tem tepsti ali strahovati.

Mlade živali privadimo veliko lažje voziti, če jih vprezamo poleg starejših in dela vajenih živalij. Vprežna oprava biti mora priležna. Če ni živina dobro sparjena, so telenge prava muka za njo.

Zelo napačno ravnamo tudi, če živino pri delu preveč in po nepotrebnem priganjamo. Sicer pa je skrbeti, da ima vprežna živina dovolj dela, ker se le tedaj izplača njena reja. Gledati je toraj, da vprežno živino prav rabimo in ne tratimo po nepotrebnem krme.

2. Živina za užitek.

Tu sem prištevamo vso tisto živino, katero redimo zaradi mleka, mesa itd. Semkaj spada toraj molzna goved, mlada goved, prašiči itd. Živina za užitek nam mora poplačati rejo s svojimi izdelki. Ob enem nam ima dajati pa tudi potrebni gnoj. Vobče je gledati, da imamo dobro živino in da jo dobro redimo, kajti le dobro rejena živina je dobra za užitek.

Katero vrsto živine nam je izbrati za gospodarstvo, to se ravna po sestavi in legi posestva, po množini in kakovosti krme, po tržnih razmerah itd. Več o tem pri uredbi gospodarstva.

Tudi **število** potrebne živine ravna se po mnogih okolnostih, pred vsem pa po velikosti posestva in po množini krme, katero je mogoče pridelovati na posestvu. Če pridelujemo krmo tudi na njivah, zamoremo rediti več živine kakor sicer.

Kadar računamo, koliko živine je rediti, nikakor ne zado-
stuje, če računamo število živine le po številu glav ali repov; ampak računati moramo po številu glav velike živine.

Z besedo „velika živina“ razumemo težo krave, ki se računa običajno na 500 kg.

Na 1 glavo velike živine se računa po 2 telici ali 5 telet, 5 prašičev ali 10 ovac.

Koliko živine je rediti na kakem posestvu, to se ravna tudi po tem, kako ugodna je prilika za prodajo živalskih pridelkov, ali z drugimi besedami rečeno, kako dobro se nam izplača živinoreja.

V obče pa mora biti neko gotovo ravnotežje med poljedelstvom in živinorejo; saj daje vendar poljedelstvo potrebno krmo, živina pa potrebno delo in gnoj. To medsebojno razmerje je uravnati z ozirom na to, kaj se bolj izplača.

Če redimo v poljedelskih krajih toliko živine, da pride na 1'25—1'50 *ha* njiv po 1 glava velike živine, potem pravimo, da je živinoreja zelo močna; močna je tam, kjer redijo na 1'50 do 2'20 *ha*, srednja, kjer redijo na 2'20—2'80 *ha*, slaba, kjer redijo na 2'80—3'75 *ha* in prav slaba, kjer redijo na več kakor 3'75 *ha* po 1 glavo velike živine.

Zboljšanje živine. Na zboljšanje živine moramo vplivati z dobro rejo in s skrbnim odbiranjem plemenih živalij. V tem pogledu nas čaka še mnogo hvaležnega dela. Zelo koristno delujejo v tem smislu živinorejske zadruge, ker skrbе za dobre plemenjake in vplivajo tudi na rejo lepih in dobrih krav. Živinorejske zadruge se snujejo za povzdigo govedoreje, prašičereje in konjereje. K zboljšanju reje pripomorejo veliko tudi živinske razstave in premovanja kakor tudi deželni zakoni, ki se izdajajo za povzdigo reje in ki skrbе z licenciranjem plemenjakov, da se redi v deželi zadosti dobrih bikov itd. Veliko store tudi kmetijske družbe z oddajo dobrih plemenjakov.

Zavarovanje živine. Velike važnosti za napredek gospodarstva so tudi živinske zavarovalnice, ker varujejo kmeta pred izgubami, ki ga zadenejo, če mu pogine živina vsled bolezni ali kake druge nezgode. Le škoda, da se naši živinorejci tako malo zanimajo za take zavarovalnice. Dosedaj so se te zavarovalnice najbolj razširile v krajih, kjer se redi lepa plemena živina in kjer je živina s svojimi pridelki glavni dohodek gospodarstva. Za zavarovanje živine se še najbolj priporočajo krajne zavarovalnice, ki niso nič drugega kakor krajna zavarovalna društva. Navadno delujejo taka društva za celo občino.

Nakup in prodaja živine. Vstrajno dober napredek je le tam mogoč, kjer se potrebna živina doma prireja. Kdor redi prekupljeno živino, ima zdaj boljše, zdaj slabše vspehe. Taki reji manjka zdrave in trdne podlage. Kupujejo naj se le za zboljšanje plemena potrebne živali, drugo živino naj se pa redno doma prireja.

Živino prodajamo doma ali na semnjih. Po krajih, kjer je veliko semnjev, se živina navadno na semnjih prodaja. Semnji so posebno važni za voli in prašiče, pa tudi za konje. V naprednih deželah se prirejajo semnji tudi za plemeno goved, zlasti za bike. Lepa plemena goved se proda tudi lahko doma. Koder delujejo živinorejske zadruge, skrbe tudi one za ugodno prodajo plemene živine. Pri nas še močno manjka lepe živine, zato ni prodajati prezgodaj lepih krav iz hleva. Živinski prekupci nam poberejo mnogo dobrih krav na škodo domači reji. Sedaj ko poslušujejo že povsod posojilnice, ni nobena sila, prodajati lepih plemenih živali. Pomisliti moramo, da pridemo na ta način ob glavnico, ki bi lahko dajala najlepše obresti.

Svariti moram na tem mestu pred kupovanjem živine „na upanje“ in pred jemanjem živine „v rejo“, ker taka kupčija ni nič drugega, kakor neka posebna oblika oderušstva.

3. Pridelki.

Kmetijski pridelki so raznovrstni in se ravna po tem, kaj vse pridelujemo na svojem posestvu. Razdelimo jih v žitne in deželne pridelke, krmo, mlekarske in živalske pridelke, vinske pridelke, sadne pridelke, vrtnne pridelke, gozdne pridelke in dr. Skrbnemu gospodarju mora biti na tem, da dosti pridela in svoje pridelke kolikor mogoče ugodno prodaja. Kar ne more v tem pogledu sam doseči, doseže lahko z združenimi močmi. Prav po tem, kako umemo svoje pridelke dobivati, v prid obračati in prodajati, prav po tem se še najbolj ravna gospodarski uspeh.

V svrhu lažje in ugodnejše prodaje ustanovile so se v ugodnih razmerah že tu in tam tako imenovane prodajalne in proizvajalne zadruge. Prve prodajajo pridelke v prvotni obliki, kakor n. pr. žitna skladišča, druge pa pretvarjajo pridelke v dragocenejšje izdelke, kakor n. pr. sirarske zadruge.

a) Žitni in deželni pridelki.

Tu sem spada žito, fižol, proso, lan, krompir, deteljno seme itd. Vse za prodaj namenjeno blago je pripraviti kar najbolj mogoče. Tržno blago je popolnoma očistiti od prahu, plevelnega semena in slabega zrnja. Premalo očiščeno blago je težje prodati, in kupec

obljubi manj, ker ga mora še sam čistiti. Slabo zrnje (netržno blago) naj gospodar doma porabi. Kdor prodaja vedno le najboljše blago, prodaja navadno po najvišji ceni. Ob enem si pridobi dobro ime in ima za svoje blago kupca, četudi je kupčija slaba. Pridelke kaže prodati ob pravem času, ko je cena za nje dosti visoka. Žito in drugi pridelki postanejo sčasoma lažji, ker se osuše. Zategadel je pozneje za višjo ceno prodano žito, večkrat le navidez boljše prodano.

Po žitorodnih krajih so se ustanovila že tu in tam žitna skladišča, namreč zadruge, ki skupno prodajajo žito svojih članov. Taka skladišča imajo zlasti to prednost, da prodajajo žito na debelo in dosežejo na ta način ugodnejše cene zaradi ceneje prevoznje in izločitve vsake prekučije. Razen tega se v takih skladiščih žito popolnoma očisti in sortira, in tudi zaraditega boljše prodaja. Gospodarji se spodbujajo v takih krajih tudi k enotnemu postopanju in k pridelovanju tistih žitnih vrst, ki se najbolj izplačajo in najbolj prodado. Žitna skladišča lahko zalagajo vojaško upravo z ovsem, ržjo itd., dočim tega posameznik ne more. Ko bi se žitna skladišča razširila in vzajemno postopala, bi lahko narekovala ceno lastnim pridelkom in lahko bi se odpravile na ta način razne sleparije veletrgovcev. V žitnih skladiščih dobijo zadružniki za prodano žito takoj neko gotovo vsoto na roko (do 80 odstotkov tržne cene), drugo pa potem, ko se žito proda. V takih skladiščih se lahko prodajajo tudi drugi deželni pridelki, kakor fižol, proso, krompir, deteljno seme itd. Na Slovenskem imamo dosedaj samo eno žitno skladišče in sicer v Sinčivasi na Koroškem.

Žitna skladišča se priporočajo v krajih, kjer se veliko žita prideluje in kjer je žito glavni pridelek kmetijstva. Žitna skladišča se lahko poprimejo tudi mlenja in prodaje moke, in postanejo na ta način proizvodne zadruge. Take zadruge imenujemo tudi mlinarske zadruge, in ako se pečajo te tudi s peko in prodajo kruha, pekarske zadruge. S predelovanjem žita v moko in kruh se dobi za žito še lepšo ceno, ker odpadejo razni prekupci. Vspešno delujejo take zadruge v okolici večjih mest in tovarnen.

Žitne in deželne pridelke je **zboljševati** s skrbnim pridelovanjem, dobrim gnojenjem, posebno pa tudi s skrbnim odbira-

njem semena. Kakoršno seme — takšen pridelek! Držimo se tega vodila! Nekatera semena kaže doma pridelovati, druga pa dobivati od drugod. Od domačega pridelka je jemati za seme najboljše blago. Od drugod je naročevati le tedaj semena, če so izkušeno dobra za naše razmere. V tem slučaju je dobivati seme od dobro znanih pridelovalcev in zanesljivih trgovcev.

Potrebna semena naj se kupujejo če se da skupno in pravočasno, in naj se dobro shranjujejo. Sploh je paziti na vse, da bo uspeh ugodnejši. Z novimi sortami naj se delajo najprej poskušnje v mali meri, pa ne na vrtu, ampak zunaj na njivi. Le semena novih sort, ki so preskušeno dobre, se lahko naročajo v večji meri.

Zavarovanje žita in deželnih pridelkov proti toči in ognju

Pridelke moramo varovati pred vsako škodo in izgubo. Previdni gospodarji zavarujejo svoje pridelke tudi proti toči. Zavarovalnina ni tako visoka, da je ne bi mogli utrpeti. Pri nas sprejema tako zavarovanje „ogrska zavarovalna družba proti toči“. V zavarovalni ponudbi je povedati, kako velike so njive z dotičnimi sadeži, koliko semena se je porabilo, koliko je pričakovati pridelka in kolika je vrednost bodočega pridelka. Pri žitu se mora zavarovati tudi vrednost slame. Podrobna določila so razvidna na tiskovinah, s katerimi se predlaga zavarovanje.

Žitne in druge pridelke kaže zavarovati tudi proti ognju kadar jih shranjujemo v kozolcih in na podih. Pri nas se pogostoma dogajajo nesreče vsled požara. Navadno so gospodarji v takih slučajih premalo zavarovani, za pridelke pa sploh nič, kar je pripravilo že marsikoga na beraško palico.

b) Krma.

Množino pridelane krme moramo poznati že na jesen, če hočemo izračunati, kako bomo shajali čez zimo. Ta račun je neobhodno potreben za vsakega gospodarja. Če najdemo, da bo premalo krme, prodati je nekaj živine ali pa je dokupiti o pravem času primanjkujočo krmo kar mogoče najceneje.

Ker je v suhih letih po navadi pomanjkanje krme, skrbeti moramo, da nam ostane od bogatih letin nekaj sena. Če bode gospodar vsako leto tako ravnal, mu ne bode treba trpeti pomanjkanja.

Ob slabih letinah moramo s pridelano krmo varčevati, kar se dá. Te varčnosti pa ni razumeti tako, da naj živino slabše redimo, ampak: 1. da ne tratimo in ne zametujemo krme, 2. da porabimo za krmljenje vse, karkoli je mogoče in 3. da pripravljamo krmila, da jih živina kolikor mogoče izkoristi.

Ob slabih letinah je gledati gospodarju na vsako bilko, da se ne zavrže po nepotrebnem. Varčen gospodar bo gledal pred vsem, da živina ne dela zjedij, ki pridejo navadno pod živino. Živini pokladati je zategadelj krmo po malem. Čisto napačno pa je, če založimo jasli s preobilo krmo.

V shrambah (na podu, senici, kozolcu, itd.) moramo krmo dobro spraviti in varčno rabiti. V ta namen ni puščati po tleh razkopane krme, ker se z hojo zmrvi in onesnaži.

Če primanjkuje krme, izkoristiti moramo tudi manj vredna in slaba krmila, slamo in pleve. Sama slama in pleve seveda niso primerna krmila za živino, ker so premalo tečna. Toda v letih, ko ni dovolj sena, jih kaže mešati med seno. Tako krmo je izboljšati s pokladanjem močnih krmil, n. pr. otrobov, oljnih tropin itd.

Močna krmila je kupovati skupno, pri kmetijskih družbah in gospodarskih zadrugah.

Krmila zamoremo le tedaj dobro pomešati in pripraviti za pokladanje, ako so zrezana. Z zrezanimi krmili smo tudi lažje varčni.

c) Mlekarski in živalski pridelki.

Mleko in mlečni izdelki imajo dandanes veliko vrednost. To so cenjena živila, ki se lahko prodajo in sicer za ugodno ceno. Zato nam je gledati, da pomnožujemo naše dohodke tudi na to stran. Mnogo je krajev, kjer je mlekarstvo čisto zanemarjeno in kjer bi se dali ob mali zavednosti odpreti novi viri gospodarskim dohodkom.

Kjer ni mogoče mleka na drobno prodajati, tam naj se gospodarji združijo in naj se skupno poprimejo prodaje mleka ali pa izdelovanja mlečnih izdelkov. Po takih krajih naj se snujejo mlekarske zadruge, ki so pravi blagoslov za celo okolico. Take zadruge so koristne v mnogih ozirih, kakor uče izkušnje, zlasti pa:

1. ker odvzamejo vse mleko, kolikor se ga pridelava v kraju, in ker ga plačujejo po primerni ceni;

2. ker pospešujejo na ta način rejo dobro molznih krav;
 3. ker vplivajo najugodnejše na napredek mlekarstva in na boljše cene;

4. ker prihranijo mnogo dela, ki ga imajo sedaj gospodinje.

Mlekarske zadruge skrbе s pravilno urejenimi mlekarnami, da se z mlekom prav ravna, da se mleko hladi in varuje pred pokvaro, da se izdeluje najfinejše presno maslo itd. Za izdelovanje sira je sploh treba združenega dela in dosti mleka.

Važen živalski pridelek so po naših krajih tudi jajca, za katere naše gospodinje mnogo skupijo. V zboljšanjem perutninarstva in z rejo dobro nésnih kokoši se da tudi tukaj vplivati, da se pomnože dohodki kokošjereje. Po drugih krajih so se ustanovile posebne zadrugne postaje za prodajo jajc, ki delujejo z najboljšim uspehom. Take jajčarske zadruge vplivajo najugodnejše na povzdigo perutninarstva, in le želeti bi bilo, ko bi se mogle tudi pri nas napraviti in s uspehom voditi.

d) Vinski pridelki.

Pri vinskih pridelkih je skrbeti, da jih dobivamo v kolikor mogoče dobri kakovosti. Za dobro vino se lahko dobi kupca in dobro ceno. Po raznih krajih so se ustanovile zaradi ugodnejše prodaje posebne vinske zadruge, ki delujejo s prav dobrim uspehom. Te zadruge so ali proizvajalne ali pa prodajalne; prve dobivajo grozdje od članov in napravljajo same vino, druge pa dobivajo izdelano vino in poslujejo blizo na tak način kakor vinske trgovine. Proizvajalne vinske zadruge so več vredne in važne zlasti po krajih, kjer je kletarstvo še na nizki stopinji. Vinske zadruge vplivajo ugodno na napredek vinstva in na cene; na napredek zaraditega, ker se po zadružnih kletih pravilno kletari, ker se pazi na največjo snago in red, in na cene, ker se odjemalcem lahko postreže z večjimi množinami enakomernega in dobrega pridelka. Vinske zadruge lahko dobivajo stalne odjemalce po drugih krajih, kar je velike važnosti za trajno dobro kupčijo.

e) Sadni pridelki. Sadje se lahko prodaja v svežem stanju ali se pa napravljajo iz njega razni sadni izdelki n. pr. mošt, žganje itd. Po naših krajih je dosti sadnega drevja, a marsikje malo sadja, ker se drevje preveč zanemarja. S pravilnim gnojenjem in dobrim

oskrbovanjem sadnega drevja bo tudi pri nas skrbeti, da postane sadno drevje bolj rodovitno. Zaradi slabega sadjarstva so letine po mnogih krajih tako neenakomerne, da je težko kaj posebnega in stalnega ukreniti glede sadne kupčije. Letos je toliko sadja, da ne vemo kam z njim, potem pa ga par let manjka. Kjer so bolj ugodni sadni kraji, tam se da s snovanjem sadjarskih zadrug več doseči, kakor če prodajamo sadje na svojo roko. Zadrugne moštarne vplivajo posebno ugodno na razvoj sadjarstva in na boljše cene sadnih izdelkov, ker jim je mogoče s pomočjo modernih pripomočkov napravljati posebno fin mošt, n. pr. peneči mošt ali sadni šampanjec itd. Združenimi močmi se da pa tudi druge sadne izdelke bolje napravljati in bolje v denar spravljati.

f) **Vrtni pridelki.** Kjer se da zelenjava dobro prodajati, tam je tudi te dohodke izboljševati. Tudi zelenjava se da na daleč razpošiljati. Najboljši izgled o tem nam dajejo Vipavke, ki tržijo z goriško in drugo zelenjavo po vseh večjih krajih. Največ se dobi za zgodnjo zelenjavo in pa za zimsko zelenjavo. Za pridelovanje zgodnje zelenjave so poklicani bolj gorki kraji, ki imajo ugodno zemljo, dočim se da pozna zelenjava za zimsko rabo povsod pridelovati, če je le zemlja dosti dobra in gnojna. Tudi pozna zelenjava se išče posebno po mestih in večjih krajih.

Dandanes se spravlja tudi že zelenjava zadrugnim potom v denar, na ta način, da se zelenjava suši ali drugače pretvarja v trpežno blago, „konserve“ itd. Take zelenjadarske zadruge se pečajo n. pr. s pridelovanjem kislega zelja, kislih kumaric, z umetnim sušenjem fižolovega stročja, graha itd.

g) **Gozdni pridelki.** Po gozdnatih krajih so važni tudi gozdni pridelki za izboljšanje gospodarjevih dohodkov. Gozdne pridelke je varčno rabiti, tako da ne trpi gozd nobene škode in da ostane trajen vir novim dohodkom. Gozdni pridelki so mnogovrstni, kakor so tudi gozdi različne kakovosti. Najvažnejši pridelek je les, in sicer stavbinski les in les za kurjavo. Les se podelava in prodaja na svojo roko. Nastale so pa tudi že gozdarske zadruge, ki podelavajo les zadrugnim potom. Te gozdarske zadruge vzdržujejo zadrugne žage, ali pa obdelujejo les v druge svrhe n. pr. za napravo sodov, lesne volne, parketov, itd.

h) Stelja in gnoj.

Gnoj je za vsako gospodarstvo največje važnosti. Z množino, dobroto in pametno porabo gnoja stoje letine v najtesnejši zvezi. Čim več ga je, čim boljši je in čim primernejša je njegova poraba, tem večji so tudi pridelki. Prav glede gnoja se pa pri nas še povsod slabo gospodari. Namesto da bi gnoj skrbno nabirali in ž njim prav ravnali, ga zametujemo in zanemarjamo.

Če hoče gospodar dandanes doseči dobre letine, obračati mora vso skrb na dobivanje in pomnožitev gnoja! Pred vsem mu je treba dobrega gnojišča in gnojnične jame, da zamore z gnojem pravilno ravnati. Nadalje mora skrbeti pa tudi za potrebni nastil, da dobi več gnoja. Z vso pazljivostjo nabirati je pa tudi gnojnico in napravljati kompost. Če ne izhajamo z domačimi gnojili, rabiti je tudi umetna gnojila, ki so posebno važna za travnike in važna tudi za zboljšanje pridelkov na njivah in drugih zemljiščih.

i) Materijalno blago.

Materijalno blago je potrebno v gospodarstvu za vzdrževanje in popravo gospodarskih stavb (gradivo), za popravo orodja, za kurjavo, svečavo, mažo itd. Tu sem prištevamo toraj različno opeko, apno, pesek, tesarski les, les za popravo orodja (toporišča, platišča, doge itd.), drva, petrolej, olje za mažo strojev, kolomaz, vrvi, žreblje. Nadalje spadajo semkaj različne gospodarske potrebščine, kakor modra galica, žveplo, sol i. dr. Materijalno blago mora gospodar večidel kupovati. Sicer se je pa s potrebnim gradivom kolikor mogoče doma preskrbeti.

j) Živila.

Za pridelovanje potrebne zelenjadi imeti je pri vsakem gospodarstvu dobro obdelan zelenjadni vrt. Iz takega vrta se marsikaj lahko proda, zlasti v bližini večjih krajev. Koliko dohodka nam daje dobro obdelani vrt, to nam vedó najbolj povedati mestni vrtnarji, ki prežive s prihodki primeroma malega vrta celo obitelj ter si prihranijo vrhu tega še precej denarja.

Živila je dobro hraniti pred poškodovanjem po živalih ter jih je sploh varovati pred vsako kvaro. Veliko živil se pokvari vsled slabe shranitve in napačnega ravnanja, sosebnó v kletih. Često se dogaja, da je klet leto in dan zaprta, po zimi, da je za-varovana pred mrazom, po leti pa pred vročino. Zaradi tega nastaja

potem vlažni in zaduhli zrak, ki pospešuje razvoj plesni in drugih glivic. Vsled tega se pridijo jedila in plesnijo in trohne sodi in druga posoda.

Zrak v kleti mora biti kolikor mogoče čist in po zimi nekoliko nad 0° topel. V pozni jeseni je zategadelj zapreti okna kleti še le tedaj, kedar ima vnanji zrak več stopinj pod 0° . Če nastopi po zimi gorkeje vreme, treba je klet prezračiti in okna odpreti.

Živila je tudi varčno rabiti. Gospodinja mora ceno in okusno kuhati. Za varčno gospodinjstvo je treba suhih drv, železnih ognjišč, dobrih pečij itd. Da ne tratimo drv, žgati je le suha drva.

4. Denar.

Denar je najvažnejši del gospodarskega premoženja. Denar spravlja gospodarstvo v tek. Z denarjem gradimo in popravljamo stavbe in orodje, kupujemo novo orodje, plačujemo posle in delavce, kupujemo živino, semena, krmila itd.

Denar modro izdajati je večja umetnost, nego ga prejemati; od primernih stroškov zavisni so največ gospodarjevi dohodki. Kdor ume svoj denar prav rabiti za zboljšanje posestva, ta ga najbolje nalaga. Kdor pa izdaja denar za nepotrebne reči, ta zapravlja svoje premoženje. Taki stroški so n. pr. za dragocene zgradbe, za predragoceno hišno in drugo opravo, za drago orodje itd. Takih stroškov varovati se moramo kar le mogoče. Sploh moramo biti varčni pri vseh stroških, ki nič ne neso in ki niso potrebni.

Pomanjkanje denarja je največ krivo, da ne napreduje kmetijstvo. Zategadelj bi morala pripomoči država z osnovo hipoteknih bank, pri katerih naj bi si kmetovalci zlahka izposojevali vsak čas potrebni denar za zboljšanje in povečanje svojega posestva. Ta denar bi se moral dobiti za nizke obresti in s pogodbo počasnega vračanja. Za dolgo časa posojajo denar tudi hranilnice; ker se pa te za posojila s tem zavarujejo, da se intabulirajo na zemljišča in ker zahtevajo tudi višje obresti, je izposojevanje precej drago. Prekoristne naprave so posojilnice, ki izposojajo poséstuikom denar pod jako ugodnimi pogoji. Denar za izposojanje dobivajo posojilnice od dobrih gospodarjev, ki ga nalagajo pri njih na male obresti, samo da jim ne leži brez vse koristi

doma, in da so brez skrbi zaradi ognja. Posojilnice jemljejo toraj denar v hranitev ter ga zopet izposojajo; na več let ga pa ne izposojujejo, ker se malokdaj zavarujejo z intabulacijo, marveč zahtevajo le porokov, kar je dosti ceneje. Posojilnice so posebno važne za izposojanje upravne glavnice.

Posojilnice se ustanovljajo z združenimi močmi in so toraj v pravem pomenu besede denarne zadruge. Porok za denar, vložen v posojilnico, so vsi gospodarji, ki vstopijo kot zadružniki v to zadruho. Z ozirom sa potrebno jamstvo se ustanavljajo posojilnice na dva načina:

1. posojilnice z neomejeno zavezo, kjer so deležniki z vsem svojim premoženjem poroki za družbene dolžnosti in neposredno tudi upnikom nasproti.

2. posojilnice z omejeno zavezo, kjer jamčijo za družniki le z neko gotovo vsoto svojega premoženja.

Posojilo dobiva od posojilnic le, kdor pristopi k društvu, denar hraniti pa da lahko vsak.

Popolnoma napačno je mnenje, da posojilnic ni treba povsod zaradi tega, ker se denar lahko dobi na posodo od bogatejših domačinov. Dasi je v mnogih krajih to mogoče, zahteva denaren mož po navadi visoke obresti. Kar mu ne daš v gotovini, prinesiti mu moraš v pridelkih, ki imajo redno višjo vrednost. A tudi za njih dobroto se jim mora vrhu vsega še marsikaj dati. Pri posojilnicah tega ni. Posojilnica ti izroči račun v domačem jeziku in posojilo vračaš lahko tudi po malih zneskih, katere vlagaš polagoma v hranitev, dokler ni pokrit ves dolg. Navadno se posoja na pol leta, v tem času si pa gospodar večidel že tako opomore, da lahko vrne posojilo; ako pa ne more pravočasno vrniti, podaljša se mu rok za vrnitev posojila.

Posojilnice so prekoristne tudi za take društvenike, katerim ni treba izposojevati si denarja, in sicer zaradi tega, ker je v posojilnicah denar boljše shranjen pred ognjem in drugimi nesrečami, kakor doma in ker nosi v posojilnicah takoj svoje obresti, med tem ko bi ležal doma brez koristi.

Posojilnice pa so tudi koristne, ker porabljajo svoj pravi dobiček za dobre in občekoristne namene. Dobroto in korist posojilnic uvidela je tudi država sama, ker jih posebno od leta 1873.

naprej podpira zlasti s tem, da jim nalaga manjše davke in davščine.

Zaradi prevelikih koristij, katere imamo od posojilnic, bi se morala ustanoviti po jedna posojilnica v vsakem večjem kraju, kjer je več razumnih mož, trdnih v računstvu in pisavi. V združbi je moč! In če tudi mali posojilnici ne bo pisati veliko posojil, bodo pa tista čisto gotova, ker v malem okrožju poznati je lažje, komu naj se kaj posodi komu ne, mej tem, ko ima posojilnica, ki se peča z večjim manj znanim svetom, težje stališče. Zato naj bi se, če le moč, napravila posojilnica v vsaki občini, ki je dosti velika.

Obrestovanje gospodarskega premoženja.

Od gospodarskega premoženja imamo dobiti vsako leto primeren čisti dohodek. Ta čisti dohodek smatramo za obresti, vrednost premoženja pa za glavnico. Po sedaj običajni obrestni meri nam ima dajati gospodarsko premoženje 4⁰/₀ obresti. Obrestovanje je pa različno in se ravna po tem, kako umemo s premoženjem gospodariti in kako ugodne so letine in kupčije. V neugodnih slučajih dobimo komaj 2—3⁰/₀ obresti ali pa še manj.

Ležeče premoženje kot najbolj varno naložena glavnica bi moralo dajati po 4⁰/₀ obresti, daje pa večkrat samo po 1—2⁰/₀. Upravna glavnica (živina, pridelki) bi morala dajati za 2⁰/₀ višje obresti kakor ležeče premoženje, ker je manj varno naložena in ker se tudi prej obrabi. Navadno pa daje komaj toliko, da znašajo skupne obresti vsega premoženja 4⁰/₀.

II. Kmetijsko delo.

Brez dela ne more gospodarsko premoženje donášati nobenega dohodka. Delo je **pridelovalna sila** v kmetijstvu. Zato mora gospodar gledati, da se izvršuje vsako delo **pravilno, pravočasno in po ceni**. Po ceni in dobro opravljeno delo je za gospodarja največ vredno; s takim delom se stroški pridelovanja znižajo, dohodki pa zvišajo. Zaradi pomanjkanja in druginje delavcev je pa položaj dandanes čimdalje neugodnejši. To velja še posebno za gospodarje, ki morajo z najetimi močmi delati. Pomanjkanje delavcev se občuti toliko huje, ker se kmetijska dela ne dajo odlašati brez škode.

Različna kmetijska dela ločimo v: 1. ročna dela, 2. vprežna dela in 3. strojno delo.

I. Ročno delo.

Mali posestnik mora sam delati; on je gospodar in delavec. Pri delu mu pomaga njegova družina. Če potreba, opravljajo različna gospodarska dela najeti delavci, posli, dninarji in kordalci.

a) Poselsko delo.

Posli so stalni delavci pri gospodarstvu, ki delajo po prosti pogodbi za hrano, stanovanje in denarno plačilo. Posli sprejemajo se v službo po navadi za eno leto. Rabimo jih za vsakdanja dela n. pr. za strežbo živine, za dela z vprežno živino (hlapci, dekle), pa tudi za razna druga opravila. Na večjih posestvih dajejo poslom namesto hrane deputat, obstoječ iz določene množine raznih pridelkov, kakor žita, krompirja, mleka, pijače, drv i. t. d. ali pa iz užitka od kake njive. Oženjenim poslom kaže dajati deputat. Sem

in tja dobivajo posli kot priboljšek tudi nekaj obleke, oziroma platna, obuvala itd. Dobre posle je dandanes čimdalje težje dobiti. Vse hiti po boljšem zaslužku v druge kraje, v rudokope in tovarne. Z vpeljavo starostnega zavarovanja bi se dalo mnogo dobrega doseči v tem vprašanju. Tudi s času primerno poselsko postavo bi se dalo vplivati na izboljšanje poselskih razmer, ako bi se postava izvajala.

b) Dninarsko delo.

Dninarji delajo za dnino, katero dobivajo v gotovini ali pa deloma v hrani oziroma v pridelkih, stanovanju ali užitku od prepuščenih jim zemljišč. Dninarje je najbolj primerno plačevati z denarjem. Ob nujnem in težkem delu dajemo jim tudi hrano in pijačo poleg denarnega plačila. Po navadi je delo dninarjev brez hrane ceneje kakor delo poslov ali dninarjev, katerim dajemo hrano.

Neka posebna vrsta dninarjev so domači dninarji ali kolonisti (delavske družine), kateri služijo za običajno ali pa posebej izgovorjeno dnino; poleg te dobivajo tudi potrebno stanovanje. Take dninarje rabijo po nekod ob času košnje, žetve in mlatve, ko primanjkuje domačih močij. Res, da so ti delavci vedno pri rokah, žalibog le, da je z njimi težko shajati, ker prizadevajo mnogo sitnostij. Ob času najbolj silnega dela najemamo tudi popotne delavce, ki so pa navadno dražji, a v mnogih krajih neogibno potrebni ob času žetve in košnje.

Visokost dneine.

Visokost dneine ravna se po delavnem času, po moči, sposobnosti, spretnosti in pridnosti delavcev, po ceni živeža in po številu delavnih močij.

Žensko delo je za 20 do 30% ceneje nego moško.

Delavec si mora prislužiti potrebno plačilo za živež in stanovanje. Poleg tega pridobiti mu je še toliko, da lahko skrbi za primerno odgojo otrok. Istotako mu je skrbeti za bodočnost, da mu ne bode treba na stare dni gladi trpeti. Zategadelj naj je plačilo tako visoko, da zamore delavec izhajati in tudi kaj malega prihraniti.

Potrebno število dninarjev.

Število potrebnih delavcev se ravna:

1. Po številu delavnih ur na dan. Za delo odločenega časa se je točno držati. Če je treba delavce pridržati čez čas, dati jim je doplačilo, ki obstoji lahko tudi v pijači ali jedi;

2. po spretnosti in pridnosti delavcev:

3. po starosti in spolu delavcev, in

4. po uredbi gospodarstva.

Za 2—4 konje imeti je enega hlapca, ravno tako za 2—4 voli. Pastir lahko oskrbuje 12—15 krav ali 20—25 glav mlade živine. Za 20—30 prašičev treba je ene dekle.

Pri presojanji raznih del, ki se lahko opravijo v 10 urah, ravnajmo se po sledečih številkah.

En dninar opravi na dan sledeča dela:

setev zimskega žita z roko	na	3—3 50	ha
„ spomladnega žita z roko	„	3 50—5	„
„ detelje in trave z roko	„	1 50—3	„
„ pese, turšice v kupčkih	„	10—20	a
saditev krompirja	„	20—30	„
okopavanje, osipavanje korenstva	„	4—12	„
prerivanje pese	„	4—5	„
košnjo zimskega žita	„	30—60	„
„ spomladnega žita	„	45—70	„
„ sena	„	30—50	„
„ detelje	„	40—60	„
izkopavanje krompirja	„	3—4	„
štihanje z lopato	„	1 1/2—2	„

c) Akordno^o delo.

Akordni delavci ali kordalci prevzamejo gotovo delo za naprej pogojeno plačilo; plačujemo jih toraj po množini napolnjenega dela in po ceni, za katero se je že poprej pogoditi. Rabiti je kordalce pred vsem za taka dela, katera je moč presoditi glede njih vrednosti in katera je lahko nadziravati. Akordno delo se vobče priporoča, ker se z njim okoristita gospodar in delavec; za gospodarja je to veliko vredno, ker se akordno delo hitreje zgotovi, kar je posebno važno ob nujnem delu in ob po-

manjkanju delavcev. Kordalec je pa tudi na boljšem, ker dela hitreje; on napravi 25—50⁰/₀, pa tudi do 100⁰/₀ več dela kakor dninar; on si toraj lahko prisluži dosti več in ta večji zaslužek ga spodbuja na vstrajnost pri delu.

Za akordno delo treba zanesljivih, dobrih delavcev in dobrega nadzorstva.

Če hočemo oddajati dela v akordu, najeti je kordalce najprej za nekatera manjša dela; kakor hitro se je delavec akordnemu delu privadil ter uvidel njega koristi, najeti je kordalce tudi za večja dela, n. pr. za košnjo sena in žita, za prekopavanje (rigolanje) vinogradov itd.

Kordalce plačujemo po navadi z denarjem; semintja jim prepustimo tudi primeren del od pridelkov.

Za akordno delo ni enotnih cen, ki bi bile splošno veljavne, marveč jih mora gospodar sam določiti z ozirom na vrednost dela in na visokost dnine, kajti pri visoki dnini je tudi akordno delo dražje.

V akordu se lahko zvršujejo vsa dela, katerih vrednost je moči ceniti in katera je lahko odmeriti in po meri plačati; v akordu kaže n. pr. kositi travo in deteljo, kositi žito, rigolati vinograde, trtnice in drevesnice, kopati jarke za osuševanje in namakanje zemljišč itd.

Ker se s kordalci delo hitreje opravlja in pridobi s tem precej časa, je akordno delo vsega priporočila vredno, zlasti v krajih, kjer primanjkuje delavnih močij, in je težko shajati z dninarji.

d) Kako je znižati stroške za ročno delo?

Pri gospodarskih delih gledati je pred vsem na to, da se stroški za nje zmanjšajo in da se s tem kaj prihrani na korist večjega dohodka.

V ta namen treba gospodarska dela prav izvrševati in delavcem prav odkazati. Za vsako delo odkazati je potrebno število sposobnih delavcev.

Da dosežemo ceneje delo, kaže plačevati dninarje po naravni sposobnosti za delo, t. j. po spolu in starosti, potem po pridnosti, spretnosti ali sposobnosti za kako delo. Gledati je nadalje, da se opravlja delo na najboljši

način, z najpripravnnejšim orodjem in o pravem času. Vsa dela je dobro nadzorovati.

Za taka dela, ki se morajo izvršiti v gotovem času, napeti je vse sile. Prosti čas pa je vporabljeni za dela, ki se lahko izvrše ob vsakem času. Za stavbe potrebno gradivo in drva voziti je med zimo; les sekati in cepiti, pota popravljati, semena čistiti itd. kaže tudi po zimi.

Že pozno v poletji skrbeti je za zgodnjo in hitro spomladansko setev s preoravanjem njiv, z napeljevanjem in podoravanjem gnojja.

Če je različna dela opravljati ob istem času, preudariti je dobro, katero delo je bolj nujno. Čim več škode bi imeli z odlaganjem kakega dela, tem nujnejše je čisto delo.

Za dela, ki se ceneje in hitreje opravljajo v akordu, naj se najamejo akordni delavci.

Čim dražje je v sedanjem času ročno delo, čim težje je dobiti delavce, čim slabši so delavci, tem bolj mora gospodar nadomeščati ročno delo z vprežnim orodjem ali pa s stroji. Če si posameznik ne more omisliti potrebnega orodja ali strojev, iskati je pomoči v združenih močeh. S porabo dobrih strojev si prihranimo mnogo časa in dela, ker se delo s stroji hitreje in ceneje in mnogokrat tudi boljše opravlja kakor z roko.

Pridelki, ki se ob današnjih razmerah ne izplačajo zaradi obilega in dragega dela in negotovih letin ali pa zaradi slabe cene, je opuščati. Gospodarstvo bodi toraj krajevnim in gospodarskim razmeram primerno urejeno.

2. Vprežno delo.

Vprežna dela opravljamo s konji, z volmi, na malem posestvu tudi s kravami. Važno je zlasti na večjem posestvu, da ne redimo več živine, kakor jo je treba in da redimo tako živino, od katere imamo več koristi. Za nekatere kraje je bolj važna reja konj, za druge reja volov. Mali posestniki naj bi delali s kravami, zlasti če je za nje mlekarstvo večjega pomena.

Dobro rejeni konji delajo na dan 10—12 ur, po zimi le 8—9 ur. Voli delajo po letu 9—10 ur, po zimi le 6—7 ur. Krav ni vprezati dalje kot 5—6 ur.

Koliko časa na dan je vprezati živino, to se ravna po dolgotnosti dneva. Spomladi in v jeseni delamo z vprežno živino od 6—7 zjutraj do 11—12 in popoldne od 2. do 7—8 ure. V poletni vročini kaže vprezati živino ob solnčnem vzhodu ter ji zato privoščiti opoludne potrebni počitek. Na jesen, ko so dnevi že kratki, in po zimi ni pričeti dela pred 8. uro ter ni delati nad 7 do 8 ur.

Število delavnikov računati je pri konjih po 280—290, pri volih 120—250 na leto.

V obče opravijo 3 konji toliko dela, kakor 4 voli; za merilo obojega dela velja tudi razmerje 2 : 3. Delo vprežne živine závisno je pred vsem tudi od tega, kako je živina rejena, koliko časa traja delo na dan, in kako orodje se rabi. Z vprežno živino opravimo v 10 urah sledeča dela:

oranje z 1 parom konj 15—18 cm globoko .	0'30—0'50	ha
„ „ 2 „ „ 32—42 cm „	0'38—0'47	„
vlačenje z 1 parom konj	1'70—2'30	„
valjanje „ 1 „ „	4—9	„
sejanje s strojem v vrstah	3'5—5	„
okopavanje z okopovalnikom	1—1'20	„
osipovanje z osipovalnikom	1—1'25	„
košnja sena s strojem	3—5'50	„
obračanje sena s strojem	7'50—9	„
grabljenje „ „ „	3—5	„
izoravanje krompirja	0'80—1	„
„ pese	0'20—0'25	„

Na en voz naložiti je poprek 8'5 q žitnega snopja, 10—12 q pese, 8—10 q sena, 10 q gnoja, 200—300 komadov zidarske in 400—600 kom. strešne opeke.

Vprežno delo je ceneje kakor ročno delo, zato naj se opravljajo vsa tista dela z živino, ki se dajo dobro zvršiti z vprežnim orodjem.

3. Strojno delo.

Dandanes primanjkuje delavcev, zato se priročajo tudi za kmetijska čela različni stroji. S stroji se opravljajo mnoga dela veliko hitreje, ceneje in boljše.

Stroje goni človeška sila, živina, veter, vodna sila, parna sila in električna sila. V novejšem času se močno rabijo za pogon tudi bencinovi motorji.

Pomanjkanje potrebnega denarja in nevednost močno ovirata vpeljavo koristnih kmetijskih strojev. Dober pouk, razstave in združno delovanje pripomorejo največ, da se stroji čim dalje bolj razširjajo.

Po živinorejskih krajih so važni stroji za spravlanje krme in za mlekarstvo, po žitorodnih krajih stroji za mlatev in čiščenje žita.

III. Uredba gospodarstva.

Gospodarstvo bodi tako urejeno, da nam prinaša od leta do leta kolikor mogoče veliko čistega dohodka.

Pri uredbi gospodarstva se je ozirati na vse obstoječe gospodarske panoge, katere je času primerno in tako urediti, da se doseže pri danih razmerah najboljši uspeh. Važno je tudi, da pogodimo, ali nam je gospodariti *intenzivno* ali *ekstenzivno*. Pri intenzivnem gospodarstvu storimo vse, kar se da, da je uspeh ugodnejši. Stroški pridelovanja so visoki, ali tudi dohodki so zato višji. Pri ekstenzivnem gospodarstvu pa kmetujemo z malimi stroški. V sedanjih razmerah se v obče priporoča, da se poprimemo bolj intenzivnega kmetovanja, zlasti še na malem posestvu in v obljudenih krajih, kjer so zemljišča draga in je živahna kupčija s pridelki.

I. Uredba poljedelstva.

1. Zveza poljedelstva z živinorejo.

Poljedelstvo je večidel združeno z živinorejo, ker sta ti vrsti gospodarstva navezani druga na drugo. Poljedelec potrebuje živino za obdelovanje polja in za popolno izkoriščenje krmskih pridelkov; z gnojem pa povračuje zemlji snovi, katere je odvil z letnimi pridelki. Živinorejec pa mora obdelovati polje, da pridelava potrebni živež za sè in za živino.

Za gospodarstvo je ali poljedelstvo ali živinoreja večjega pomena, ali je pa oboje enako važno. V tem pogledu lahko razdelimo različne kraje v 1. žitorodne, 2. travorodne in 3. take,

ki so žito- in travorodni. Žitorodni kraji so ravnine s stano-
vitnim vremenom, travorodni kraji so hribski in planinski kraji
z bolj vlažnim podnebjem, vmes ležeči kraji so pa žito- in
travorodni.

Živinoreja se priporoča zlasti za travorodne kraje, kjer se
pridela veliko krme; vspešna je v dalje v krajih, kjer je veliko
pašnikov, katerih ne kaže drugače obdelovati; pa tudi v krajih, kjer
stoje živinorejcu na razpolago velike množine obrtnijskih odpadkov,
ki se dadó s pridom porabiti za krmljenje.

Sicer se priporoča živinoreja povsod, kjer se živalski pridelki
lahko in po ugodni ceni prodajajo, in kjer je dobra živinska
kupčija, kajti potrebna krma se lahko prideluje tudi na njivah.

Poljedelstvo je poglavitni dohodek v žitorodnih krajih, kjer
je zemlja po naravi rodovitna, kjer se kmetovalci lahko in z ma-
limi stroški preskrbe s potrebnim gnojem kakor n. pr., v okolici
velikih mest, in končno, kjer posebno skrbno obdelujejo zemljo
ter ji nadomeščajo odvzete snovi z umetnimi gnojili. Ševeda mora
biti v teh slučajih cena njivskim pridelkom primerna k stroškom
pridelovanja. Več pomena ima poljedelstvo tudi po krajih, kjer se
polje lahko izkorišča za strniščno setev.

Čim dražji so živalski pridelki in čim več dohodka nam daje
živinoreja v primeri s poljedelstvom, tembolj se kaže pečati z
rejo živine. Po nekaterih krajih so nastala na ta način čisto
travniška gospodarstva.

Po naših krajih so razmere v obče bolj ugodne za živinorejo
kakor za poljedelstvo, po nekaterih krajih sta si pa obe panogi
v ravnotežju.

Vsak gospodar mora za svoje razmere dobro preudariti, ali
mu obeta živina ali polje več dohodka; ravno tako mu je tudi
presoditi, ali ni dosedanji pičli dohodek od živinoreje posledica
neprimernega gospodarstva.

2. Obdelava polja.

Gospodarju je najprej presoditi, kako mu kaže obdelovati
polje, koliko je imeti njiv, koliko travnikov in pašnikov.
Pri tem mu je preudariti, ali se priporoča, pridržati dosedanji

način obdelave zanaprej, ali ne, in katero zemljišče bi bilo uspešneje rabiti za kaj drugega.

Večkrat bode kazalo, da se neugodno ležeče njive predelajo v travnike, ali pa travniki in pašniki v njive itd. Tako predelovanje zemljišč imenujemo tudi izpremembo kultur.

Kolikor važnejši postaja živinoreja, toliko važnejše postaja tudi travništvo in sploh pridelovanje krme.

3. Izbiranje njivskih rastlin.

Na njivah naj se pridelujejo take rastline, ki obetajo največ dohodka za naše razmere. Pri izbiranju rastlin se je ozirati:

1. Na lastnosti zemlje in podnebja,
2. na množino gnoja, ki ga lahko pridelamo in kupimo,
3. na delavske razmere; najmanj dela potrebujejo krmske rastline, katere kaže v toliko večji meri pridelovati, kolikor važnejša postaja živinoreja. Žita tudi ne potrebujejo veliko dela. Največ dela zahtevajo okopavine in kupčijske rastline; zategadelj je pridelovanje teh rastlin najdražje.
4. na tržne razmere.

Načeloma naj se to prideluje, ker se najbolj proda. To je pa mogoče le do gotove meje, ker bi cena takoj padla, kakor hitro bi bilo kakega pridelka preveč na prodaj. Zato ni pridelovati le najkoristnejših rastlin, temveč tudi druge; to tudi zaradi tega, da je letina bolj zagotovljena, in da zamoremo najboljšim rastlinam odločiti najugodnejši prostor. Sicer se je pri izbiranju rastlin ozirati tudi na to, da so dela med letom enakomerno razdeljena.

4. Določitev razmerja med tržnimi in krmskimi rastlinami.

Njivske rastline delimo v tržne in krmske rastline.

V kakem obsegu je pridelovati tržne in krmske rastline, to se ravna:

1. po sposobnosti zemlje in podnebja za eno ali drugo vrsto rastlin, in
2. po tržnih razmerah.

Kjer je zemlja rodovitna, in kjer se tržni pridelki zlahka prodajajo, tamkaj je pridelovati več tržnih rastlin.

Če se pa bolj izplača prodaja živalskih pridelkov in živine, potem se priporoča pridelovati več krme. Skratka, pridelovati je to, kar obeta več dohodka.

Po žito- in travorodnih krajih je pridelovati ravno toliko tržnih rastlin, kakor krmskih. Pri zelo rodovitni zemlji pa naj znaša razmerje med tržnimi in krmskimi rastlinami 66:33, v manj ugodnih razmerah pa 33:66.

Samo po sebi je umevno, da se ravna to razmerje pred vsem tudi po obsegu in kakovosti travnikov.

Tudi je določiti, v kaki meri naj se sejejo posamezne tržne rastline, namreč koliko je sejati pšenice, koliko turščice, ovsa itd.

5. Sestava kolobarja.

Ako smo izbrali rastline in dognali razmerje, v katerem jih je sejati, potem je sestaviti kolobar.

Vsaki rastlini odločiti je primeren prostor, da bomo dosegli ugodne pridelke. Zakaj in kako je rastline vrstiti, povzamemo iz sledečih vodil:

1. če pridelujemo enake rastline po več let zaporedoma na eni in isti njivi, nam zemlja hitro opeša; če pa rastline, ki potrebujejo različno hrano, kolobarimo (menjavamo), ostane zemlja dalj časa rodovitna. Nekatere rastline n. pr. deteljo, katera sprejema živež deloma iz spodnje plasti, sejati smemo na tisto njivo še le po preteku večih let. Za rastlinami, katere potrebujejo več kake posebne redilne snovi, pridelovati je take, ki rabijo manj dotične snovi. Zaradi tega kaže žita, ki porabijo obilo fosforove kisline, vrstiti z okopavinami ali s krmskimi rastlinami, katerim je treba več kalija. Za „dušik nabirajočimi“ stročnicami naj se pridelujejo „dušik porablajoča“ žita.
2. Takim rastlinam, katere pridelujemo zastran semena ali zrnja, in katere porabijo veliko fosforove kisline, slede naj rastline, katere pridelujemo zaradi listja ali korenin.
3. Globoko vkoreninjene rastline sprejemajo živež deloma iz spodnje plasti, plitvo vkoreninjene pa le iz oralne plasti. Take rastline kaže tudi vrstiti, da se cela plast zemlje enakomerno izkorišča.

4. Nekatere rastline senčijo zemljo ter jo ohranijo po dalj časa rahlo in plevela čisto, n. pr. sočivje. Take rastline kolobariti je z žitnimi rastlinami, po katerih ostaja zemlja plevelna in trda.
5. S primernim kolobarjenjem odvrčamo rastlinske bolezni in razne škodljivce.
6. Pri sestavi kolobarja je na to paziti, da se odloči vsaki rastlini najpripravnější prostor, in da se seje na gnoj tiste rastline, ki prenašajo močno gnojenje. Najvažnejšo in največ vredno rastlino sejati je na najboljšem prostoru.
7. Sledeče rastline so še najmanj izbirčne, tako, da jih zamo-remo še najprej sejati po dve ali več let zaporedoma na eno in isto njivo, in sicer: oves, ječmen, rž, turščica, krompir in trava. Najbolj izbirčne rastline, katere je stoprav še le po preteku 6—9 let zopet pridelovati na istem mestu, so pa: detelja (domača detelja, lucerna, esparzeta) in lan.

Kako je kolobariti v posameznih slučajih, to se ravna seveda po številu in po lastnostih rastlin, ki jih pridelujemo na njivah. Čim večje je število in čim različnejše ima biti razmerje med posameznimi rastlinami, tem težje je pravilno kolobariti.

V teku časa so se po raznih krajih poprijeli različnega kolobarjenja, kakor je gospodarjem bolj kazalo.

Najvažnejši načini kolobarjenja.

Najvažnejši načini kolobarjenja so:

- a) žitno kolobarjenje,
- b) menjalno kolobarjenje,
- c) vrstilno kolobarjenje,
- d) prosto kolobarjenje.

a) Žitno kolobarjenje.

Žitno kolobarjenje nahajamo po žitorodnih krajih, kjer se prideluje samo žito; taka posestva obstoje največ iz njiv in nekaj senožetij ali pašnikov.

Po najstarejšem načinu žitnega kolobarjenja so bile vse njive razdeljene v dve polovici. Na prvi polovici pridelovali so ozimino, na drugi so imeli praho. To kolobarjenje je bilo dvoletno.

Pri triletnem žitnem kolobarjenju je polje razdeljeno v tri dele. Na enem delu se prideluje ozimina, na drugem jarina, tretji del je odločen za praho.

Triletno žitno kolobarjenje je bilo v prejšnjih časih zelo razširjeno. Nahajamo ga še dandanes na Ogrskem, Ruskem in v Ameriki, ker pridelujejo največ žita.

Triletno žitno kolobarjenje ima ta nedostatek, da se zemlja enostransko izmolzuje, in da je za rejo živine slabo skrbljeno, kajti v poletnem času se mora rediti le ob paši. Pri tem načinu kolobarjenja so tudi dela neenakomerno razdeljena; ob setvi in žetvi ga je največ. Nadalje so tudi letine manj varne zaradi enakih rastlin, ne gledé na to, da ne daje praha prav nobenega pridelka. Če ni zadosti dobrih senožetij, primanjkuje krme in gnoja, vsled česar zemlja hitro opeša.

To kolobarjenje ima le to prednost, da je kmetovanje priprosto in da prizadeva malo stroškov. Zategadelj se priporoča le pri zelo ekstenzivnih razmerah, kjer je veliko travnikov, in kjer je zemljo težko obdelovati.

Zboljšano žitno kolobarjenje se razlikuje od navadnega v tem, da odpade praha, in da se na njeno mesto sadé okopavine, detelje in kupčijske rastline. S takim kolobarjenjem, katero nahajamo še na mnogih naših gospodarstvih, se zemlja veliko bolj izkoristi. Pri takem kolobarjenju se pridelava več krme za živino, vsled tega pa tudi več gnoja. Z obilnejšim gnojenjem se pospešuje rodovitost zemlje, s pridelovanjem okopavin se pa zemlja ugodno rahlja. Gospodarstva z zboljšanim triletnim kolobarjenjem imeti morajo seveda tudi zadosti travnikov.

N. pr. 1. korenstvo*,	1. detelja,
2. ozimina,	2. ozimina*.
3. jarina.	3. jarina.

Triletni kolobar premenili so gospodarji sčasoma v šestletni in devetletni kolobar. Najbolj razširjeno je zboljšano triletno kolobarjenje v sledečih kolobarjih: n. pr.

1. korenstvo*,	5. ozimna pšenica*,
2. ozimna pšenica,	6. jara rž ali ječmen.
3. jaro žito z deteljo,	
4. detelja,	

1. okopavina*, (krompir, pesa)
2. ozimina, (pšenica, rž)
3. jarina, (ječmen, oves)
4. detelja,
5. ozimina*, (pšenica)
6. jarina, (jara rž, ječmen)
7. lan, konoplja, sočivje*, (grah, grašica)
8. ozimina, (zimsko rž)
9. jarina, (oves).

Pri teh načinih kolobarjenja se prideluje veliko žita, poleg tega pa tudi primerno dosti krme.

Za pridelovanje okopavin, sočivja, detelje in kupčijskih rastlin se potrebuje več dela, ki je pa med letom enakomerno razdeljeno.

Zaradi obilega žita se odvzame zemlji zlasti veliko fosforove kisline, kar je toliko bolj v poštev jemati, ker se večidel žita proda in s tem popolnoma izgubi za gospodarstvo tako, da ne dobi zemlja od žitnega zrnja nikakih gnojilnih snovi nazaj.

b) Menjalno kolobarjenje.

Menjalno kolobarjenje ali kolobarjenje na čredinke nahajamo po travorodnih krajih. Pri tem kolobarjenju se rabijo njive nekaj let za pridelovanje tržnih rastlin, nekaj let pa za travnike. Njive se tedaj sčasoma opusté in izpremené v travnike in pašnike, ki se imenujejo tudi „ornice“; te se za nekoliko let zopet preorjejo in rabijo za pridelovanje žita. Tako zasnovano gospodarstvo imenujemo tudi menjalno gospodarstvo.

Za tako kolobarjenje je treba seveda vlažnega podnebja in travorodne zemlje. Žita se le toliko prideluje, kolikor ga je treba za dom. Če je zemlja rodovitna in manj travorodna, rabijo jo po več let za pridelovanje žita. Menjalno kolobarjenje je 4 do 10 letno.

Na menjalnem gospodarstvu se tako kolobari:

1. ozimna pšenica*,	1. oves,
2. oves,	2. krompir*,
3. rž*,	3. rž,
4.—7. trava.	4. oves,
	5.—10. trava.

Pri menjalnem kolobarjenju pridelujemo žito in krmo. Krme lahko pridelujemo toliko, da ni treba posebnih travnikov. Zaradi obile krme redimo lahko večje število živine in sicer po zimi s senom in slamo, v poletju pa na pašniku. Ker pridelamo od večjega števila živine tudi več gnoja, zamoremo tudi dobro gnojiti.

Pri takem kolobarjenju je kmetovanje priprosto ter ne pri-zadeva posebnih stroškov. Dela so med letom lepo razdeljena za pridelovanje žita, košnjo in spravlanje sena in za oskrbovanje živine.

Zboljšano menjalno kolobarjenje imenujemo tisto, pri katerem se vrste žita z deteljo in okopavinami, pri katerem se zemlja bolj obdeluje in dobro gnoji, in pri katerem se preorane njive obsejejo z mešanico travnega in deteljnega semena. Tako kolobarjenje je posebno uspešno v krajih, kjer je živinoreja važna, kakor n. pr. v planinskih deželah in po travorodnih krajih.

Zboljšano orniško kolobarjenje nam pojasnuje sledeči kolobar:

1. krompir*,
2. jari ječmen z vsejano travo in deteljo,
3. trava z deteljo,
4. " " "
5. " " "
6. rž.

Pri tem izgledu odločena je polovica zemljišč za pridelovanje krme.

Po nekaterih deželah so nastala iz menjalnih gospodarstev čisto travniška gospodarstva, kjer se sedaj prideluje sama trava. To vidimo n. pr. v Švici.

c) Vrstilno kolobarjenje.

Pri tem načinu kolobarjenja ne sledite nikdar dve enakošni rastlini, ampak se žita vrstijo z okopavinami in krmskimi rastlinami. Praha odpade, ker jo nadomeščamo s pridelovanjem okopavin.

Pri vrstilnem kolobarjenju pridelujemo tedaj žito in krmo na njivah. Krme se lahko prideluje toliko, kolikor je potrebuje živina; pridelovati je krme tem več na njivah, čim slabša je zemlja in čim manj je travnikov. Kjer je vrstilno kolobarjenje vpeljana, redijo živino v hlevu. Kolobarji so z večine 6—9 letni, ker je

treba toliko časa čakati, da zamore detelja zopet na istem mestu vspesno rasti.

Za vrstilno kolobarjenje treba je veliko gnoja. Porabimo ga za okopavine in krmske rastline. Žitu ni gnojiti. Posameznim rastlinam se po tem takem zlahka odloči najprimernejši prostor.

Pri vrstilnem kolobarjenju treba zemljo globoko obdelovati, da se ukoristi spodnja in zgornja plast zemlje. Že iz tega se razvidi, da je vrstilno kolobarjenje priporočila vredno v naprednih gospodarskih razmerah.

Posebna vrednost vrstilnega kolobarjenja je to, da je letina bolj zagotovljena in enakomerna, ker ni zavisna od ene rastlinske vrste. Tudi dela so med letom enakomerno razdeljena.

Vrstilno kolobarjenje je povzeti iz sledečih izgledov:

1. korenstvo*,	1. okopavina*,
2. jarina z deteljo,	2. jarina z deteljo,
3. detelja,	3. detelja.
4. ozimina,	4. detelja,
5. zelena grašica (sočivje)*,	5. ozimina,
6. ozimina,	6. zelena krma*,
	7. lan,
	8. ozimina.

Prvotno vrstilno kolobarjenje se je sčasoma v toliko izpremenilo, da se vrste v gotovih slučajih tudi enake rastline n. pr. žita ali okopavine, kakor kažeta sledeča kolobarja:

1. okopavina*,	1. turščica*,
2. ječmen z deteljo,	2. ječmen z deteljo,
3. detelja,	3. detelja,
4. turščica*,	4. pšenica — repa*,
5. pšenica,	5. krompir,
6. oves.	6. oves.

Strniščna setev.

V krajih, kjer je jesen dosti gorka in vlažna, zamoremo po žitnem strnišču pridelovati še eno rastlino. Tako setev imenujemo strniščno setev, ki je tudi pri nas udomačena. Navadno pridelujemo po strnišču repo, ajdo ali pa kako drugo krmsko rastlino (zeleno turščico). V južnih krajih, na Goriškem in drugod,

pridelujejo po strnišču še turščico „činkvantin“. Strniščna setev se priporoča za manjša posestva in v obljudenih krajih. Za strniščno setev je treba mnogo več dela, če tudi le za kratek čas. Zemlja mora biti tudi rodovitna in dobro pognojena.

Strniščno setev nam kažeta sledeča kolobarja:

1. okopavina*,	1. krompir*,
2. jarina z deteljo,	2. ječmen z deteljo,
3. detelja,	3. detelja,
4. pšenica, potem strniščna repa*,	4. turščica,
5. rž,	5. oves,
6. oves.	6. pesa*,
	7. pšenica — ajda,
	8. oves.

Kolobar z večletnimi krmskimi rastlinami.

Če ne dobivamo zadosti krme od štajerske detelje, pridelovati je lucerno, koder uspeva. Lucerne po navadi ne pridelujemo v kolobarju, temveč na posebnih njivah, kjer jo puščamo toliko časa, dokler nam daje povoljne košnje. Potem preorjemo taka deteljišča ter jih uvrstimo v kolobar; lucerno pa zasejemo leto prej na drugo njivo, ki je za to sposobna.

Za nekaj let stavimo lucerno tudi v kolobar.

d) Prosto kolobarjenje.

Prosto kolobari gospodar, če nima stalnega kolobarja, temveč če prideluje tiste rastline, ki se najbolj izplačajo. Za vsako leto treba je v tem slučaju dobro preudarjenega načrta.

Prosto gospodarstvo je mogoče:

1. pri ugodnem podnebju, kjer se ni bati slabih letin, nastajajočih po uimah, in pri ugodnih tržnih in delavskih razmerah;
2. pri intenzivnem gospodarstvu, kjer se vporabljajo vsa potrebna sredstva v dosego večjih pridelkov.

Za prosto kolebarjenje je treba dosti upravne glavnice, veliko razumnosti, prostovoljne rabe zemljišč in obilega gnoja.

6. Prememba kolobarja.

Če nam je dosedanji kolobar premeniti, prehajati je polagoma v novi kolobar.

Pri sestavi novega kolobarja, izdelati je proračun za setev in žetev, da izvemo približno, ali je kolobar primeren z ozirom na potrebno množino krme ali ga je pa še premeniti.

Prehajanje v novi kolobar je z večine težaven in traja po 2—4 leta. Čim bolj je zemlja rodovitna in gnojna, in čim bolj je novi kolobar podoben prejšnjemu, tem lažje začnemo po novem načinu kolobariti. V nasprotnem slučaju se lahko primeri, da nam zmanjka krme, slame in gnoja. Pred vsem je treba njive z ozirom na novi kolobar in dosedanjo setev primerno razdeliti.

Kadar prehajamo v novi kolobar, ravnati se je po sledečih vodilih:

1. Najprej je določiti prostor za deteljo. Te ni nikdar sejati na opešano zemljo, niti tja, kjer je pred kratkim rastla. Če ni drugače, sejati jo kaže pomešano s travo.
2. Če ni zadosti gnoja, ali če ni denarja za nakup gnoja oziroma umetnih gnojil, storimo najboljše, da opešane njive sprašimo ali pa pustimo za pašo.
3. Omejiti ali celo opustiti je pridelovanje takih rastlin, ki zemljo izmolzujejo. Za okopavine treba je vedno močne in dobro gnojene zemlje.
4. Pridelovati je zlasti žita, ki primeroma še najbolj gotovo obrode. V pravem razmerju z žitom sejati je tudi krmske rastline, posebno enoletne.
5. Vsa gnojila, ki so v gospodarstvu na ponudbo, kakor kompost itd., je skrbno porabiti.

7. Intenzivnost poljedelstva.

V današnjih razmerah se je sploh poprijeti bolj intenzivnega obdelovanja, če hočemo izboljšati dohodke iz poljedelstva. Polje je treba bolj skrbno obdelovati in bolje gnojiti, kakor smo bili dosedaj vajeni. S porabo boljšega orodja, boljšega semena in umetnih gnojil se dajo pridelki še izdatno povzdigniti. Kjer je mogoče njive globokeje orati, naj se tudi na ta način pospešuje rodovitost

zemlje. Na travnikih je zlasti z dobrim gnojenjem vplivati na zboljšanje dosedanjih košenj. Prav tako je pa tudi na pašnikih z dobrim obdelovanjem in pametno rabo skrbeti, da se pomnoži vrednost paše.

II. Uredba živinoreje.

V kmetijstvu je treba delavne živine in živine za užitek. Delavna živina nam mora poplačati rejo s svojim delom in s tem, kar se z njo po strani zasluži ali kar se pri njej priredi; živina za užitek nam mora poplačati rejo pa s svojimi pridelki, z mlekom, mesom ali s svojo plemensko vrednostjo. Živino rediti je tedaj načeloma zaradi njenih dohodkov in ne zaradi gnoja. Zato je pa treba živine, ki je res sposobna proizvajati iz povžite krme zadostne pridelke, kakor je tudi potrebno, da se ti pridelki spravljajo dobro v denar.

Pri uredbi živinoreje je važno, da redimo tiste vrste domače živine, ki dajejo največ koristi, in da uredimo celo rejo tako, da nam prinaša kolikor mogoče veliko dohodka. Izbrati je tedaj pripravno živino za delo in za užitek.

Po naših krajih je v obče važna govedoreja in prašičjareja, v mnogih krajih tudi konjereja in po nekod tudi ovčjareja.

I. Uredba govedoreje.

Reja goveje živine je važna zaradi tega, ker daje vsestranske koristi. Goveja živina je dobra za vse, za delo, za molžo in za meso. Razun tega daje največ gnoja in najboljši gnoj za naše kmetije.

a) Izbiranje reje.

Reja goveje živine je lahko različna. Poprijeti in pečati se je s tisto rejo, ki obeta v naših razmerah največ dohodka. V tem oziru razločujemo:

1. **rejo molzne govedi**; ta reja je važna povsod, kjer se da mleko in mlečne izdelke dobro prodajati in kjer so razmere ugodne

za razvoj mlekarstva. Reja molzne govedi je v tem slučaju navadno združena s prirejo mlade govedi. V okolici velikih mest imamo pa tudi taka gospodarstva, kjer se krave samo izmolzavajo. V ta namen se kupujejo mladovne krave (krave s teleti), ki se toliko časa molzejo, dokler je kaj mleka, potem pa prodajo. Taka gospodarstva imenujemo tudi „izmolzna“ gospodarstva.

2. **reja plemene govedi**; to reja nahajamo po krajih, kjer imajo priznane dobre pasme, ki so cenjene in ki se zaradi tega lahko prodajajo. Reja plemene govedi je navadno združena z rejo molzne govedi, in obstoji v tem, da se prirejajo lepi plemenjaki in dobre telice, ki se za drag denar prodajajo.
3. **reja volov**; ta reja je važna v krajih, kjer je dobra in živahna kupčija z volmi in junci, kjer je živina mešane krvi in po svojem razvoju manj pripravna za rejo plemene govedi. Reja juncev za vprego je primeroma najbolj priprosta in zahteva manj pozornosti kakor reja plemene živine.
4. **reja pitavne govedi**; ta reja se tam priporoča, kjer se pitavna goved lahko proda in kjer se dobi primerna krma za pitanje. Na kmetih se priporoča pitanje volov, če imamo več krme kakor navadno, in če hočemo voli bolje v denar spraviti. Navadno se v takih slučajih živina le na pol opita. Tako pitanje je važno sploh v krajih, kjer se klavna goved lahko prodaja in dobro plačuje.

Navadno se reja združuje. Mali posestnik redi molzno in delavno goved, prireja plemeno goved za svojo rabo in redi, če mu kaže, tudi pitavno goved. Na ta način izkorišča svojo rejo vsestransko, le s to razliko, da polaga po nekaterih krajih glavno važnost na rejo molzne govedi, po drugih pa na rejo volov.

b) Izbiranje plemena.

Pri izbiranju plemena je dobro pomisliti, katero pleme obeta največ koristi pri obstoječih krajnih, gospodarskih in tržnih razmerah. Če ne daje domača živina pri dobri reji dovoljnih dohodkov, naj se zboljšuje s takim plemenom, ki se domači živini in obstoječim razmeram dobro prilega in s katerim so se napravile že dobre izkušnje.

c) Določitev števila.

Število živine se ravna po množini krme, ki jo lahko pridelamo, oziroma tudi dokupimo. Če delimo množino krme, ki se pridelala, z množino krme, ki jo potrebuje ena glava, potem izvemo, koliko glav živine se lahko redi.

Če pridelujemo različno krmo in redimo tudi razne vrste domače živine, je odločiti za vsako vrsto živine potrebno krmo. Stoprav potem je izračunati, kako se bo shajalo s pridelano krmo in koliko živine se bo lahko redilo.

Če pridelamo vse krme (zelene in suhe) za govejo živino na leto n. pr. 550 metr. stotov, in če računamo, da potrebuje ena glava odrasle govedi na dan poprek po 15 kg krme, na leto toraj okroglo 55 metr. stotov, po tem redimo s to krmo lahko 10 glav odrasle goveje živine.

d) Intenzivnost reje.

Reja goveje živine je lahko različna, bolj ali manj intenzivna. Odvisno je to zlasti od krmljenja. Kjer se živina dobro krmi in kjer se skuša doseči tudi s pokladanjem močnih krmil (oljnatih tropin, otrobov in zdrobljenega žita) ugodnejše uspehe, tam je reja intenzivna. V dosego boljših uspehov se dandanes sploh priporoča bolj intenzivna reja. Za intenzivno rejo je treba dobre živine in ugodnih razmer za prodajo živalskih pridelkov. Slaba živina ne povrne stroškov za intenzivno rejo, zato je pa rediti le dobro živino za užitek.

2. Uredba prašičjereje.

Prašičjareja je važna v mnogih ozirih. Z njo se lahko ukvarjajo najmanjši posestniki, ker prizadeva najmanj stroškov. Glavna prednost pa obstoji v tem, da se pri prašičih hitreje in več priredi kakor pri drugi živini. S prašičjo rejo se lahko spravljajo v denar najrazličnejša krmila in razni odpadki, ki nimajo nobene druge porabe. Veliko vredno je pa tudi to, da se prašiči lahko prodajajo v vsaki starosti in v vsakem času.

Reja prašičev se za vsako gospodarstvo saj v toliki meri priporoča, da se porabijo vsi kuhinjski, vrtni in drugi gospodarski

odpadki, ki niso za drugo rabo. Posebno važna je za kraje, kjer je s prašiči živahna kupčija.

a) Izbiranje reje.

S prašičjorejo se lahko ukvarjamo na različen način. V tem oziru razločujemo:

1. **rejo plemenih svinj v zvezi s prodajo praset;** ta reja je razširjena po krajih, kjer je od nekdanj živahna kupčija s praseti in kjer so razmere za rejo plemenih svinj ugodne. Želeti bi bilo, da se vpelje tudi v druge kraje, in da se pospešuje z rejo zadostnih in dobrih mrjascev.
2. **rejo nakupljenih mladih praset;** s to rejo se lahko pečajo najmanjši posestniki. Pri taki reji se kupujejo odstavljena praseta, ki se izreajo po dlje ali manj časa, po tem pa zopet prodado. Ta reja trpi do pol ali do tričetrt leta, pa tudi do opitanja.
3. **rejo pitavnih prašičev,** ki se priporoča zlasti v krajih, ki so za rejo plemenih svinj manj ugodni, pa tudi povsod drugod, kjer je dosti pripravne krme in drugih odpadkov za pitanje. Tudi pri prašičji reji bo kazalo, da se reja kolikor mogoče združuje, ako so posestne razmere za to ugodne. Kdor ima plemene svinje, naj se peča v kolikor mogoče tudi z rejo mladih prašičev in s pitanjem, kajti domača reja ima tudi za pitanje razne prednosti pred rejo nakupljenih prašičev.

b) Izbiranje plemena.

Pri prašičih se je še najbolj sponeslo izboljševanje domačega plemena z velikim belim angleškim plemenom, ki je znano z imenom jorkširsko pleme. Domači prašiči so bolj utrjeni, angleški so pa lepše vstvarjeni, bolj rodovitni in bolj sposobni za hitro opitanje. Najbolj se sponašajo cepljenci, ker niso tako mehki kakor so čisti jorkširci. Domače svinje in dobri jorkširski mrjasci dajejo najboljši zarod.

c) Določitev števila.

Število prašičev naj se ravna v obče po množini krmil; mero-dajne so pa tudi druge okolnosti, poselske razmere itd.

3. Uredba konjereje.

Konjereja v pravem pomenu besede se priporoča v ekstenzivnih razmerah, kjer je dosti pripravnih pašnikov, v krajih, ki so od prometa oddaljeni in manj obljudeni. Za razmere našega kmeta pride v poštev le konjereja, potrebna za kmetijsko delo. Reja konj je važna zlasti v krajih, kjer imamo razne vožnje, ki se dado s konji veliko bolje opraviti kakor z volmi, in ker se da s konji tudi po strani kaj zaslužiti. Konjereja je važna v prašičerejnih krajih, če je treba mlada praseta daleč na sejmove voziti, potem v krajih, kjer se iz gozdov veliko lesa izvozi itd.

V takih razmerah se priporoča reja žrebečih kobil. S tako rejo se zamorejo zlasti mali in za konjerejo vneti posestniki prav uspešno pečati. Večji in v konjereji zavedni posestniki kupujejo tudi žrebeta, da jih doma izrejajo.

V krajih, kjer se pečajo gospodarji z rejo kobil, je posebno važno, da skrbimo za dobre žrebce in za potrebno pašo mladim žrebetom.

Pri uredbi konjereje je treba izbrati način reje (reja konj, reja kobil) in pravo pleme (reja težkih ali lahkih konj), kakor je tudi določiti pravo število konj, ki se ima rediti.

4. Uredba ovčjereje.

Z ovcami se dajo izkoristiti pusti in suhi pašniki, zlasti v strmih legah. Važna je nadalje ta reja tudi v krajih, kjer je zemlja peščena, podnebje pa suho.

Pri nas redimo ovce zaradi mleka, mesa, jagnjet in volne. Po nekaterih krajih je bolj važna reja molznih ovac, po drugih reja ovac zaradi mesa in jagnjet. Če imamo stalno rejo, se je ozirati pri uredbi reje na vse to, kar smo slišali pri drugi živini, tedaj na način reje, na pleme in na število.

Časih se priporoča začasna reja ovac, če se nudi na jesen, ko je dosti paše po strniščih in drugod, ugodna prilika za nakup ovac, in če je na pol opitane ovce lahko prodati.

5. Uredba perutninarstva.

Kokošja reja je po naših krajih tako velikega pomena, da se mora tudi na tem mestu navesti. Tudi pri tej panogi je važno,

da je prav urejena in da se goji s potrebno preudarnostjo. Pri kokošnjireji je posebno važno vprašanje, ali naj se goji zaradi pridelovanja jajc ali tudi zaradi mesa (piščancev, kapunov itd.) V prvem slučaju je rediti kokoši, ki so izvrstna za jajca, v drugem pa kokoši, ki so dobronésne in dobromésne. Izvrstne jajčarke so n. pr. laške kokoši, prav dobre za nesenje in za meso pa domače kokoši in štajarsko sulmtalsko pleme.

Kar se tiče števila kokoši, rediti je načelno le toliko kokoši, kolikor jih lahko redimo s pomočjo doma pridelanega slabega žita. Posamezniki se lahko tudi v večji meri poprimejo perutniarstva, bodisi v svrhu reje plemenih kokoši ali pa v svrhu pitanja.

III. Uredba vinogradništva.

Po vinorodnih krajih je vinarstvo važna panoga, ki daje glavni dohodek ali pa pri manjšem obsegu vinogradov prav važen gospodarski dohodek. Pri uredbi vinogradništva je važno, ali so vinogradi blizu doma ali so oddaljeni, potem v kaki legi se nahajajo, kakšna je zemlja in vinsko podnebje, in kakšne so delavske in sploh gospodarske razmere.

Pred vsem je določiti, v koliki meri naj se pečamo z vinogradi. Velikost vinograda se ravna po množini gnoja, ki ga lahko pripravimo, in po delavskih razmerah. Na vsak način je imeti le toliko vinogradniške zemlje, kolikor jo lahko in dobro obdelamo, kajti vinogradi potrebujejo intenzivnega dela.

Nadalje je važno, da izberemo prave trtne vrste in najboljši način trtne izgoje. V tem oziru so razmere po naših deželah tako različne, da ni mogoče podati splošno rabljivih navodil. Dodati je le to, da ne sadimo vsakovrstnih trt, ampak da pomnožujemo le najboljše trte in da skrbimo v tem pogledu za kolikor mogoče čiste nasade, kajti v teh se najbolj zrcali zavednost vinogradnika.

IV. Uredba sadjarstva.

Sadjarstvo je za naše kraje velikega pomena in sicer zaradi tega, ker daje pri količkaj skrbnem delu brez posebnih stroškov prav lepe dohodke. Za uredbo sadjarstva so merodajne krajevne in podnebne razmere, kakor tudi gospodarske in tržne razmere.

Pred vsem je potrebno, da določimo, v koliki meri se je poprijeti sadjereje in po kakih zemljiščih je nasajati sadno drevje. Važno je nadalje, da izberemo prave sorte sadnega drevja in da pomnožujemo le tiste vrste, ki so za dotičen kraj najboljše.

V gorkejih krajih je važno pridelovanje zgodnjega sadja, marelc, breskev, finih hrušk, po hladnejših krajih pridelovanje češpelj, jabolk, tepk. Važno je nadalje, da postopamo v posameznih krajih jednotno, da ne sadi vsak kaj drugega, ampak da sadimo le malo sort, pa tiste v večji meri.

V. Uredba vrtnarstva.

V nekaterih krajih se zelenjava lahko prodaja, v drugih ne.

To je merodajno za uredbo vrta. Pri prodaji zelenjave je važno, ali se da zgodnja zelenjava pridelovati in v denar spravljati, ali ne. V bližini mest in večjih krajev, kjer se zelenjavo lahko prodaja, bo imeti razno zelenjavo.

Pri uredbi vrtnarstva je določati velikost vrta in izbrati najpripravnejše vrste zelenjadnih rastlin.

VI. Uredba gozdarstva.

Gozdarstvo je urediti z ozirom na obstoječe krajevne in gospodarske razmere, na gozdni svet in na daljavo gozda. Iz gozda moramo dobivati potrebna drva, potrebni stavbni les in les za orodje. Razun tega nam mora dajati po mnogih krajih tudi potrebno steljo, listje in drugo.

Pri uredbi gozdarstva je važno, da določimo, v koliki meri so hočemo pečati z gozdarstvom, ali je obstoječe gozde povečati ali ne. Važno je nadalje, da izberemo pravi način vzgoje (visoki, srednji ali nizki gozdi) in najprikladnejše vrste gozdnega drevja. Za malega posestnika so največ vredni mešani gozdi, ker jih lahko vsestransko izkorišča.

IV. Kmetijske cenoitve.

Gospodarsko premoženje in njega posamezne dele cenimo:

1. če prodajamo zemljišča, in sicer iz proste roke ali pa v to prisiljeni (n. pr. pri eksproprijacijah ali razlastitvah itd.), če dajemo ali če jemljemo zemljišča v zakup;
2. če hočemo presoditi hipotekarno varnost;
3. če hočemo določiti odškodnino n. pr. pri škodi povzročeni po toči, povodnjih, živinski kugi, pri opustošenju vsled vojne itd.
4. če zlagamo in menjavamo zemljišča;
5. pri zapuščinskih obravnavah, pri pravnih in inventurah;
6. pri uravnanju zemljiškega davka.

I. Cenitev zemljišč.

Kadar cenimo vrednost njiv, travnikov in drugih zemljišč, je treba zemljo najprej bonitirati t. j. presoditi glede njene rodovitosti, kajti po tej se ravna njena vrednost.

a) Presojanje rodovitosti.

Rodovitost zemlje presojamo najlaže po velikosti pridelkov. Čim bolj bogate in lepše pridelke dobimo od 1 *ha* zemlje, tem rodovitnejša in več vredna je zemlja.

Dejansko presojamo rodovitost zemlje pred vsem po njenih lastnostih, namreč po tem, kako je težka, kako vlažna, koliko ima črne prsti, kako globoka je zgornja plast¹, kakšna je spodnja plast² itd.

¹ ² Zemlje tedaj ni presojati le z vrha, temveč je treba na raznih mestih izkopati jame ter se prepričati o kakovosti zgornje in spodnje plasti.

Nadalje presojamo rodovitost zemlje še najbolj po tem, koliko žita se na njej lahko pridela. Žitni pridelek jemljemo zategadelj kot merilo zemljine rodovitosti, ker so žita najvažnejše in najbolj razširjene rastline, in ker obrode na tisti zemlji, kakor žita, tudi druge rastline.

V tem smislu razvrstimo zemljo sledeče:

1. **zemlja za pšenico**, na kateri ozimna pšenica posebno dobro obrodi. Semkaj prištevamo glinaste in težke ilovne zemlje.

Zemlja, ki je dobra za pšenico, je rodovitna tudi za pridelovanje ječmena, ovsa, fižola, detelje, oljnih rastlin itd. Na manj rodovitih tleh raste še pira, oves in rž.

2. **zemlja za ječmen** je tista, na kateri obrodi zlasti jari ječmen, pa tudi pšenica in še bolje pa rž. Tu sem prištevamo lahke peščene, ilovne in laporaste zemlje. To so najboljše vrste zemelj, na katerih vspevajo prav dobro vse rastline ter dajejo tudi varne pridelke.

3. **zemlja za oves**, na kateri ni več varno pridelovati ozimnega žita zaradi neugodnih lastnosti (prevelike zateglosti ali rahlosti). Semkaj prištevamo težko, pusto in mokro glinasto zemljo, pusto peščeno ilovno zemljo, slabo ilovno peščeno zemljo in končno mahovje in šotno zemljo.

4. **zemlja za rž**, ki je tako peščena, da vspeva na njej le še rž kot glavni pridelek.

Na boljših zemljah te vrste vspevajo še tudi: krompir, ajda in proso.

Razun teh glavnih vrst zemelj, katere delimo z ozirom na večjo ali manjšo rodovitost še nadalje v 2—4 podvrste, imamo še 2 posebni vrsti za prav rodovitno zemljo v nižinah in sicer nižinsko zemljo za pšenico in nižinsko zemljo za ječmen.

Razpredelnica na sledeči strani nam kaže, kako se razvrsti zemlja po njeni rodovitosti za žito.

Po tem izgledu je zemlja razvrščena v 14 vrst, ki se imenujejo bonitetne vrste. V našem katastru imamo k večjemu 8 bonitetnih vrst za njive.

Kakor razvrstimo njivsko zemljo po rodovitosti, tako razvrstimo tudi travnike in pašnike v več razredov. Ker je vrednost travnikov in pašnikov manj zavisna od zemljine kako-

Zap. štev.	Vrste zemelj	pšenica	rž	ječmen	oves	fižol	tursčica	krompir
		hektolitrov						
1	Nižinska zemlja za pšenico	32—38	32—38	36—43	43—53	26—30	47—57	235—300
2	Nižinska zemlja za ječmen	—	26—34	32—40	36—47	21—25	45—53	215—270
3	Zemlja za pšenico I. vrste	26—32	26—32	32—38	38—47	19—23	47—51	215—260
4	Zemlja za pšenico II. vrste	20—23	21—25	25—30	30—36	15—19	40—45	170—215
5	Zemlja za ječmen I. vrste	21—25	25—32	30—34	32—38	12—17	42—47	235—260
6	Zemlja za ječmen II. vrste	15—19	19—25	23—28	25—30	10—12	36—40	190—225
7	Zemlja za pšenico III. vrste	17—19	17—21	19—23	23—28	10—12	34—40	140—160
8	Zemlja za ječmen III. vrste	—	15—19	17—21	17—23	8—10	30—31	150—180
9	Zemlja za pšenico IV. vrste	12—15	12—17	—	17—21	—	—	—
10	Zemlja za oves I. vrste	—	12—16	12—15	17—21	—	25—30	130—140
11	Zemlja za oves II. vrste	—	8—10	—	12—17	—	—	107—120
12	Zemlja za rž I. vrste	—	10—12	10—12	12—15	—	23—25	95—107
13	Zemlja za rž II. „	—	8—9	—	—	—	—	75—90
14	Zemlja za rž III. „	—	6—7	—	—	—	—	—

vosti kakor od lege, podnebja in sestave ruše (trate), zadostuje, da jih razvrstimo po poprečnem pridelku na senu. Pri tej razvrstitvi treba je le še podatkov o dobroti krme, o številu košenj itd. Razvrstitev travnikov po rodovitosti nam kaže sledeči pregled:

Pridelek na senu

1. izvrstni trikošni travniki v nižinah ali namakani 60—75 g
2. izvrstni dvo- do trikošni travniki v nižinah ali namakani . . . 50—60 „
3. prav dobri dvokošni travniki v nižinah ali dolinah. dobri namakani travniki. dobri visoko ležeči pognojeni travniki 40—50 „
4. dobri in srednji dvokošni travniki po dolinah 35—40 „
5. srednji dvokošni travniki 25—35 „
6. slabi enokošni travniki s pomanjkljivim namakanjem 20—25 „
7. slabi enokošni travniki gozdni travniki, košenice 15—20 „
8. prav slabi travniki po gozdih in košenice 7—15 „

Pri presojevanji pašnikov je treba poizvedeti, kako so se dosedaj rabili, namreč za katero vrsto živine in za koliko glav, kako se je živina na pašniku redila itd.

Če ne moremo v tem oziru ničesar izvedeti, moramo rodovitost pašnika naravnost presoditi, kar se najlaže zgodi ob času, ko trave cveto. Iz ruše pašnika se namreč prav lahko sklepa na lastnosti zemlje. Pašnik, ki je n. pr. obrasten s samo ovčjo bilnico, daje pusto in malovredno pašo, med tem ko je pašnik veliko boljši, če raste po njem angleška ljulika ali pasja trava. Pri presojevanji se je ozirati tudi na vrsto živine, ki se je doslej gonila na pašnik. Če se je pašnik rabil doslej za ovce, lahko sklepamo iz tega, da ni tako rodovit, kakor če se je pasla molzna goved.

Iz sledečega pregleda je povzeti, kako se razvrste pašniki po rodovitosti, če traja paša za ovce po 200 dni in za goved po 160 dni na leto, in če potrebuje srednje težka krava vsak dan 11 kg suhe snovi v krmi (pašni travi), ovca pa 1 kg.

Vrste pašnika	za govod	za ovce	pridelek na 1 ha v metr. cent.	1 ha priredi	
	na 1 glavo pride pašnika v ha			govod	ovac
Izvrstni pašniki za pitavno govod	0'29	—	60	3'4	—
Prav dobri pašniki za molzno govod	0'38	—	45	2'6	—
Dobri pašniki za molzno goved	0'52	—	33	1'9	—
Slabi pašniki za molzno goved ali dobri pašniki za ovce . .	0'71	0'08	25	1'4	12'5
Prav slabi pašniki za goved ali sred. dobri pašniki za ovce .	1	0'12 ⁹	17	1	8'5
Pusti pašniki za ovce	—	0'22	9	—	4'5
Najslabši pašniki za ovce . . .	—	0'50	4	—	2

Pri pašnikih je tudi v poštrev jemati, če jih kaže nadalje obdržati ali pa predelati v njive ali travnike. V ta namen je zemljo pašnika dobro pregledati v zgornji in spodnji plasti.

Posebna vrsta pašnikov so planinski pašniki, katere je nekoliko drugače soditi kakor navadne. Planinski pašniki se rabijo le nekaj mesev na leto. Pri nas se razvrste planinski pašniki tako-le:

1. planinski pašniki za ovce, ki leže najvišje, namreč do 3000 *m* visoko;
2. planinski pašniki za delavno in jalovo goved, ki se nahajajo v nižjih in bolj položno visečih legah, do 2500 *m* visoko;
3. planinski pašniki za molzno goved, ki se nahajajo v širokih planinskih dolinah in travorodnih kotlinah.

Najvišji pašniki za molzno goved leže 2000 *m* nad morjem. Kakor uče izkušnje, je treba 1 *ha* prav dobrega pašnika ali $2\frac{1}{2}$ *ha* srednje dobrega pašnika ali 4 *ha* najslabšega pašnika, da se na njem priredi ena krava.

Za presojevanje sadnih in zelenjadnih vrtov, vinogradov in gozdov nimamo splošno rabljivih pravil, temuč je glede na različnost teh zemljišč preiskati za vsak slučaj posebej rodovitost oziroma množino letnega pridelka.

b) Cenitev.

Zemljišča cenimo po kupni vrednosti, po zakupnini ali pa po čistem dohodku.

Najbolj pravilna je cenitev po kupni vrednosti, ki se ravna po tem, kako ponujajo in poprašujejo po zemljiščih.

Manjša zemljišča in posestva imajo navadno višjo ceno, ker je več kupcev za nje.

Kjer posestva niso naprodaj, tamkaj cenimo vrednost zemljišč tudi po zakupnini (najemščini), ki se plačuje od zemljišč. V tem slučaju je zakupnino kapitalizirati po običajni obrestni meri, da se dobi pravo vrednost. Odbiti je le davke.

Vrednost zemljišč cenimo pa tudi po čistem dohodku, ki ga dajejo. V to je treba najprej izračunati čisti dohodek in ga potem kapitalizirati po običajni obrestni meri.

Znaša n. pr. čisti dohodek 200 K. tedaj je glavnica pri 4% obresti 25krat tako velika, kakor čisti dohodek, toraj 5000 K.

Zemljiško glavnico izračunamo navadno na ta način, da pomnožimo čisti dohodek s 100 ter razdelimo pomnožek z običajno obrestno mero;

$$\text{n. pr. zem. glav.} = \frac{200 \times 100}{4\%} = 5000 \text{ K.}$$

Izračunanje čistega dohodka.

Čisti dohodek zemljišč dobimo, če odštejemo od skupnih dohodkov vse stroške pridelovanja.

Čisti dohodek določujemo posebej za njive, travnike, pašnike, vrtove, vinograde itd.

Če nam je izračunati n. pr. čisti dohodek od njiv, določiti moramo najprej na podlagi kolobarja skupni ali kosmati dohodek od pridelkov; njih vrednost je ceniti po poprečnih tržnih cenah.

Če smo določili kosmati dohodek, izračunati je še stroške pridelovanja. Ti so sledeči:

1. stroški za delo,
2. stroški za semena,
3. stroški za nakupljena gnojila,
4. splošno gospodarski stroški, kakor:
 - a) stroški za popravo in vzdrževanje tistih gospodarskih stavb, ki rabijo za spravljanje pridelkov, zavarovalnine proti ognju in toči;
 - b) za davke in davščine.

Ako od skupnega dohodka odštejemo vse stroške pridelovanja, dobimo ostanek, ki nam kaže čisti dohodek.

2. Cenitev gospodarskih poslopij.

Stavbe je še težje ceniti kakor zemljišča.

Pri novejših poslopijih določujemo vrednost po stroških zgradbe. Ker se vrednost kmetijskih stavb od leta do leta znižuje, je primeren del od prvotne vrednosti odbiti. Vrednost se znižuje: pri trdno zidanih stavbah za 1% na leto,

„ srednje trdnih stavbah za 2—3%,

„ slabo zidanih stavbah za 3—5%,

„ lesenih stavbah za 5—10%.

Stroške za večje poprave, tako n. pr. za napravo novega strešnega stola, za na novo prekrito streho itd. prišteti je vselej k prejšnji vrednosti stavb.

Če ni mogoče določiti vrednosti stavb s pomočjo stavbnih računov, cenimo jih s pomočjo izvedencev.

3. Cenitev pravic in bremen.

Pravice in bremena so zapopadena navadno v kupni ceni posestva. Če ne, treba je čisti dohodek od pravic in čisti strošek od bremen kapitalizirati, da izvemo njih vrednost.

4. Cenitev orodja.

Novo orodje ima svojo kupno ceno. Staro orodje se ceni po tem, kako je obrabljeno in koliko je vredno za nadaljno rabo.

Nekatero orodje se obrabi v najkrajšem času, razni stroji pa trpe po 10 do 20 let in dalje. Čim trpežnejše je kako orodje, tem manj se znižuje njegova vrednost na leto.

Večkrat zadostuje, če odštejemo pri cenitvi orodja za letno obrabo kakih 10—25 % (po načinu popravljanja) od kupne cene.

Vrednost orodja cenimo tudi s pomočjo izvedencev.

5. Cenitev živine.

Pri cenitvi živine ozirati se je pred vsem na tržne cene, ki padajo in rastejo, kakor nanaša kupčija. Seveda je delati razliko med plemeno, delavno in klavno živino. Prva ima najvišjo vrednost, kjer se pri njej ne kupuje samo mesna vrednost, ampak tudi vrednost za pleme. Če cenimo živino, katero smo kupili, nam rabi kupna cena za merilo.

Težje je ceniti doma izrejeno živino, a tudi tukaj je v poštev jemati tržno ceno.

Klavno živino cenimo najraje po živi teži in jo tudi tako prodajamo.

Za popis premoženja cenimo živino po poprečnih cenah.

6. Cenitev sadnega drevja.

Dokler drevje ne rodi, cenimo ga po stroških nasaditve. Pri rodovitnih drevesih kapitalizirati je poprečni letni dohodek ter odšteti od dobljene vsote stroške za oskrbovanje.

7. Cenitev pridelkov.

Tržni pridelki imajo svojo tržno ceno.

Kadar popisujemo premoženje koncem leta, cenimo vse za prodajo namenjene pridelke po poprečnih tržnih cenah.

8. Cenitev materialnega blaga.

Materijalno blago (kupčijsko blago), h kateremu štejemo različne gospodarske potrebščine, cenimo po kupni ceni všteti seveda voznino.

9. Cenitev poljskega inventarja.

Poljski inventar obsega setve, rastoče sadeže, drevje v drevesnicah, trte v trtnicah itd. Cenimo ga po stroških pridelovanja.

10. Cenitev celega posestva.

Vrednost celega posestva cenimo navadno na ta način, da seštejemo vrednost posameznih delov gospodarskega premoženja, ali pa, da izračunamo čisti dohodek od celega posestva in ga kapitaliziramo po običajni obrestni meri.

Čisti dohodek določujemo pri tem računu lahko na dva načina, in sicer:

- a) s pomočjo skupne ali kompleksualne ceditve, ki je bolj priprosta in posebno važna pri zakupih, prodajah in proračunih. Pri tej ceditvi določiti je le vse denarne dohodke in stroške skupaj, katere je potem med seboj primerjati; ostanek nam kaže čisti dohodek, katerega je kapitalizirati.

Za tako cenitev opisati je treba posestvo gledé lege, podnebja, zemlje in tržnih razmer, popisati vrednost stavb in sploh gospodarski načrt (kolobarjenje, poprečne letne pridelke itd.).

- b) s pomočjo ceditve dohodka od posameznih vrst gospodarstva (poljedelstva, živinoreje, vinogradništva itd.) Skupni vsoti vseh dohodkov odšteti je splošne gospodarske stroške, ki se ne dajo razdeliti na posamezne gospodarske vrste. Ostanek je čisti dohodek celega posestva. Če ga kapitaliziramo po primerni obrestni meri, izvemo vrednost posestva.

Ta način ceditve je dosti težji, ker je treba izračunati za vsako posamezno vrsto gospodarstva posebej čisti dohodek. Ker je pa izid računa pri obeh načinih jednak, se bolj rabi prvi način ceditve.

V. Gospodarski preračuni.

Gospodarski preračuni so važni za večje in manjše posestnike. Posebno važni so za posestnike, ki opravljajo vsa potrebna dela z najetimi močmi, kajti pri teh je gledati na vsak vinar, kam in kako se obrne. Gospodarji, ki delajo z domačimi močmi so manj natančni pri teh računih, ker ne vpoštevajo svojega dela, niti ročnega niti onega, ki ga opravijo s svojo živino. Merodajen za nje je navadno kosmati dohodek. Kdor mora pa vse plačevati, kar se naredi pri gospodarstvu, ta mora natančno preračunati, koliko čistega dohodka mu daje ena ali druga stvar.

Tukaj pridejani izgledi so le navodila, kako je delati take preračune, kajti preveč različne so naše gospodarske razmere, da bi bilo mogoče podati izglede, ki bi bili za vsakega gospodarja merodajni.

1. Kako se izplača pridelovanje kmetijskih rastlin?

Taki preračuni pouče gospodarja, koliko stroškov in dohodkov ima z eno in drugo rastlino. Pri izračunanju stroškov jemati je v poštev:

1. stroške za ročno in vprežno delo,
2. stroške za seme,
3. stroške za nakupljena gnojila in
4. primeren del splošno-gospodarskih stroškov.

Za dohodek je šteti vrednost pridelka. Ostanek nam kaže čisti dohodek, ki ga daje dotična rastlina.

Če razdelimo stroške pridelovanja na množino pridelka, izvemo, koliko stane n. pr. 1 hl pšenice ali druge rastline.

Izgled.

Koliko nas stane pridelovanja pšenice na 1 ha?

I. Stroški.

a) Oranje strnišča	14 K
b) dvakratno vlačenje	6 „
c) oranje za setev	14 „
d) enkratno vlačenje	3 „
e) setev	1 „
f) dvakratno vlačenje	6 „
g) 25 hl semena po 14 K	35 „
h) spomladno prevlačenje strni	3 „
i) pletev	5 „
j) žetev in spravljajanje	30 „
k) mlatev in čiščenje	28 „
l) del splošno-gospodarskih stroškov (davki, vzdrževanje stayb)	20 „
m) zavarovalnina proti toči	10 „
n) „ „ ognju	3 „
Skupaj . .	178 K

II. Dohodki.

a) 14 q pšenice po 17 K	238 K
b) 20 q slame po 2 K	40 „
Skupaj . .	278 K

Čisti dohodek znaša tedaj 278 K manj 178 K, to je 100 K.
1 hl pšenice nas pa velja 1271 K (178:14 q).

Enako je delati račune tudi za druge rastline. Natančne proračune je mogoče delati le v tem slučaju, ako imamo knjigovodstvo in če zapisujemo vsa ročna in vprežna dela, ki se opravijo v gospodarstvu.

2. Kako se izplača živinoreja?

Gospodar mora tudi preudarjati, kake koristi ima od živinoreje, koliko ga stane reja, koliko ga stane mleko, kako se mu izplačuje krma itd. S takimi preračuni zadene najlažje pot, po kateri mu je hoditi, da doseže ugodnejše vspehe.

a) Koliko stane reja ene krave?

Kravja reja se različno izplača. Ravna se to po tem, koliko dobimo za liter mleka, koliko nas stane porabljena krma, koliko nam krave molzejo itd. Pri takih preračunih je jemati v poštev sledeče stroške in dohodke.

I. Stroški.

a) obresti od kupne cene (vrednosti), 4 ⁰ / ₀	
od 240 K	9'60 K
b) amortizacija (vsakoletna obraba) 10 ⁰ / ₀ od	
240 K	24'— „
c) stroški za strežbo (primeren del)	42'— „
d) stroški za krmo, 365 × 15 kg sena 51 g	
po 5 K	255'— „
e) stroški za nastil, 10 g slame po 3 K . .	30'— „
f) stroški za hlev	20'— „
g) sol, zdravila, svečava	10'— „
h) splošno-gospodarski stroški	10'— „
i) junčevina	2'— „
Skupaj . .	402'60 K

II. Dohodki.

a) 2000 l mleka po 12 h	240 K
b) 1 tele	80 „
Skupaj . .	320 K

Če primerjamo dohodke s stroški, se nam pokaže izguba v znesku **82'60 K** (402'60 K — 320 K).

Toliko kolikor znaša izguba, toliko nas stane gnoj. Če dobimo skupaj 120 g gnoja (15 voz po 8 g), potem nas velja eden g gnoja **68 h**.

b) Koliko nas stane 1 liter mleka?

Če hočemo preračunati, koliko nas stane 1 liter mleka, po tem je odšteti stroške za rejo od vrednosti teleta in gnoja. Ostanek je razdeliti na množino namolzenega mleka.

1. Stroški.

a) obresti od kupne cene (vrednosti krave)	
4% od 240 K	9'60 K
b) stroški za krmo, 55 g krme (15 kg na dan) po 5 K	275'— „
c) stroški za steljo, 10 g slame (3 kg na dan) po 3 K	30'— „
d) strežba, primeren znesek	42'— „
e) stroški za hlev (primeren delež)	20'— „
f) stroški za svečavo, sol, zdravila	10'— „
g) stroški za hlevsko in mlekarsko orodje	10'— „
h) junčevina	2'— „
Skupaj	398'60 K

V tem računu sem nalašč izpustil strošek za amortizacijo, t. j. znesek, za katerega se krava v svoji vrednosti tekom leta zniža, to pa za to, ker upamo prodati žival brez izgube.

2. Dohodki.

a) vrednost teleta	80 K
b) vrednost gnoja (15 voz po 8 g) po 4 K	60 „
Skupaj	140 K
Ako odštejemo od stroškov reje	398'60 K
dohodke v znesku	140'— „
ostane stroškov	258'60 K

kateri znesek je razdeliti na množino namolzlega mleka.

Ako to storimo (258'60 K : 2000 l) vidimo, da nas stane 1 l mleka 12'9 h.

Račun dobi drugo lice, ako ne bi vpoštevali stroškov, navedenih pod a), potem pod d), recimo zato, ker opravljamo sami potrebna dela, potem stroškov pod e) in g), kar se pri nas rado ne vpošteva.

c) Kako nam živina plačuje krmo?

Recimo, da imamo 10 krav, katerim streže ena oseba. Krave dajejo poprek 1700 litrov mleka na leto. Mleko se plačuje po 14 h liter. Koliko dobimo za krmo?

Pri tem računu jemati je vpoštev vse stroške razen onih za krmo. Med dohodke je šteti vrednost mleka (mlečnih izdelkov) in telet. Ostanek nam kaže, koliko dobimo za krmo.

1. Stroški.

a) obresti od kupne cene (vrednosti) 10 krav po 240 K = 2400 K po 4% . . .	96— K
b) amortizacija, 10%	240— „
c) stroški za hlapca	420— „
d) stroški za nastil, 100 q slame po 2 K	200— „
e) sol, zdravila, svečava	100— „
f) stroški za hlev, 10 × 20 K	200— „
g) stroški za popravo hlevskega in mle- karskega orodja 10% od 600 K . . .	60— „
h) junčevina po 2 K	20— K
Skupaj . . .	1330— K

2. Dohodki.

a) 17.000 l mleka po 14 h	2380 K
b) vrednost 9 telet, težkih po 65 kg à 80 h	520 „
Skupaj	2900 K

Če odštejemo stroške od dohodkov (2900 K — 1330 K) ostane prebitka 1570 K, katerega je razdeliti na porabljeno krmo.

Ker je porabila živina na leto 510 q krme senéne vrednosti, se izplača 1 q krme po **3 K** (1570 K : 510 q).

Če bi vpoštevali med dohodki tudi vrednost gnoja, v tem slučaju bi se krma nekoliko bolje poplačala.

*

Gospodarski preračuni so važni tudi pri porabi umetnih gnojil, močnih krmil itd., ker nam kažejo, kako se take stvari izplačajo.

VI. Kmetijsko knjigovodstvo.

Gospodar mora dandanes pismeno računati, če hoče vspešneje kmetovati. Le s pomočjo knjigovodstva mu bode mogoče napraviti račun, koliko mu nese kmetija, in kako se mu izplačujejo posamezne vrste gospodarstva. Dobro urejeno knjigovodstvo pomaga gospodarju pa še sicer v mnogih ozirih, ker ga napeljuje k zdravemu preudarku in varuje pred naglico in raznimi zmotami. Varuje ga pa tudi pred nepotrebnim zapravljanjem, in napeljuje s tem k večji varčnosti in pridnosti. Končno skrbi knjigovodstvo tudi za red v gospodarstvu.

Vsled teh le koristij pripomore knjigovodstvo že samo na sebi, da gospodar lažje izhaja. O tem se tudi lahko povsod prepričamo, koder gospodarji pridno računajo.

Razdelitev knjigovodstva.

Knjigovodstvo delimo z ozirom na to, da je mogoče preračunati koncem leta vspeh gospodarstva, v tri dele in ti so:

1. Popis gospodarskega premoženja ali inventura. Gospodar mora poznati pred vsem svoje premoženje, če hoče vspešno računati.
2. Tekoče (vsakdanje) zapisovanje vseh gospodarskih dohodkov in stroškov t. j. tekoče knjigovodstvo.
3. Računski sklep ali bilanca t. j. izkaz gospodarskega vspeha. V to je treba premoženje, ki je ostalo koncem leta,

primerjati z onim, s katerim smo pričeli gospodariti. Računski sklep nam tedaj kaže, za koliko smo na boljšem, oziroma na slabšem kakor lani.

Po tem, kako zapisujemo dohodke in stroške v računske knjige in kako izkažemo končni vspeh gospodarstva, razločujemo dve vrsti knjigovodstva in sicer: **jednostavno in dvojno knjigovodstvo.**

Z jednostavnim knjigovodstvom izkažemo gospodarski vspeh v celoti, z dvojnim pa izkažemo čisti dohodek, oziroma izgubo za vsako posamezno gospodarsko vrsto posebej. Za naše razmere se najbolj priporoča jednostavno knjigovodstvo, pri katerem se tudi lahko s pomočjo posebnih računov izkažejo dohodki od posameznih gospodarskih vrst.

Najboljši čas za pričetek knjigovodstva je 1. januar; zakupnik pa prične računati, kadar prevzame gospodarstvo.

A. Popis premoženja.

Vsako knjigovodstvo pričeti moramo s tem, da popišemo premoženje. V ta namen je treba gospodarsko premoženje pregledno popisati in naštetih vse posamezne dele po množini (obsegu, številu, meri) in po denarni vrednosti. Zategadelj je treba premoženje ceniti. Premoženje popisujemo na posebni listnici ali pa tudi v za to pripravljeni knjigi, in sicer po sledečem redu:

I. Aktivno premoženje.

1. Zemljišča.
2. Stavbe.
3. Živina.
4. Orodje.
5. Pridelki.
6. Materijalno blago.
7. Gotovina.
8. Posojila.

II. Pasivno premoženje.

Dolgovi.

III. Čisto premoženje.

Ako od aktivnega premoženja odštejemo pasivno premoženje, dobimo čisto premoženje.

Kadar popisujemo vprvič gospodarsko premoženje, treba je vse posamezne dele njegove dejansko zmeriti ali stehtati ali prešteti in ceniti. Če je pa že v rabi knjigovodstvo, treba je le dotične zapisnike, v katerih zapisujemo dohodke in stroške v posameznih delih gospodarskega premoženja, skleniti, da izvemo stanje premoženja. Priporoča se pa, da tudi v takih slučajih pregledamo, je li dejansko stanje premoženja enako onemu, katerega imamo v zapisnikih. Inventuro napravljamo po navadi le v pričetku leta, sicer pa lahko inventiramo, kadar nanese potreba n. pr. če treba dobiti kako večje posojilo itd.

B. Tekoče knjigovodstvo.

Za tekoče zapisovanje gospodarskih dohodkov in stroškov nam rabijo raznovrstni zapisniki (dnevniki), v katere je treba zaporedoma vse zapisati, kar priraste ali odpade v premoženji, torej v denarju, pridelkih itd.

Ker je gledati na to, da je celo knjigovodstvo kolikor mogoče priprosto, skržiti je število zapisnikov, ter jih je kar se da priprosto urediti.

Zaradi boljšega pregleda delimo vse te račune v račune z denarjem, račune s pridelki, živino, orodjem itd.

I. Računi z denarjem.

Ker je denar najvažnejši del gospodarskega premoženja, so tudi računi z denarjem najvažnejši za gospodarja, in zaradi tega hočemo tudi na prvem mestu o njih govoriti. Za denarne račune, ki so za vsakega gospodarja brez izjeme neobhodno potrebni, potrebujemo dveh zapisnikov, in sicer blagajnično knjigo in dolžno knjigo. Na večjih posestvih imajo tudi še glavno knjigo.

I. Blagajnična knjiga.

V blagajnično knjigo zapisujemo vse dohodke in stroške v gotovini in sicer z zaporednimi števkami, poleg katerih je tudi čas navesti.

Najbolj nam kaže, urediti to knjigo tako, da zapisujemo dohodke na levo stran knjige, stroške pa na desno. (Glej obrazec 1.). Sicer zapisujejo tudi dohodke poleg stroškov na eni strani knjige, kar je pa zlasti za priprostega kmetijskega gospodarja manj primerno zaradi lažjih pomot.

Posamezne dohodke in stroške je natančneje, toda kar se da na kratko opisati. Sploh je treba v knjigovodstvu le kratkih pa jasnih zapiskov. V blagajnično knjigo zapisati moramo sproti vsak znesek; le z doma sprejete ali izdane denarne zneske je zaznamovati najpred v priročno knjižico (notes), ki jo nosimo seboj. Vse račune in pobotnice moramo skrbno shraniti in kot računske priloge zaznamovati z zaporednimi števkami.

Blagajnično knjigo je sklepati vsak mesec, na ta način, da soštejemo dohodke in stroške in jih med seboj primerjamo. Izkazani ostanek mora biti v soglasju z ostankom gotovine v blagajnici.

Da nimamo preveč nepotrebne pisarije, se priporoča, zabeležiti razne male dohodke in stroške, ki se redno in pogostoma ponavljajo, v posebno knjižico. Koncem meseca jih je potem sošteti in s skupno vsoto zapisati v blagajnično knjigo.

Gospodinja zapisovati mora tudi vse svoje denarne dohodke in stroške v posebno knjižico, v kateri mora mesečno izkazati svoj račun. Gospodinja spravlja med mesecem vse dohodke za prodano mleko, maslo, sir, za zelenjavo, jajca, kuretnino itd. v svojo blagajnico, iz katere plačuje tudi vse stroške za sol, svečavo itd. Mesečne prebitke izročiti mora pa gospodarju, ki jih spravi kot dohodek v blagajnico. Ko bi gospodinja ne umela toliko računati in pisati, je najbolje, da izroči sproti vsak znesek gospodarju.

Za gospodarje, ki so pisanja in računanja dobro vajeni, se priporoča, da si napravijo blagajnično knjigo po obrazcu 2 ali pa obrazcu 3. V teh obrazcih so dohodki in stroški razvrščeni, in sicer so razvrščeni v obrazcu 2. v

gospodarske in zasebne. Na ta način zvemo najlaže, koliko potrosimo za gospodarstvo in koliko za svoje potrebe, za obleko, za otroke itd. Pri stroških imamo tudi še predal (stolpec) za hišno gospodinjstvo. Tukaj se zapisujejo tisti zneski, ki se ne dajo razdeliti v gospodarske in zasebne, kakor na pr. stroški za sol, petrolej itd., tedaj za potrebščine, ki se rabijo skupno, v gospodarstvu in v zasebne namene.

Ta blagajnična knjiga se priporoča posebno za gospodarje, ki so obremenjeni z osebno dohodnino, ker izkazujejo s to knjigo najlaže svoje osebne dohodke.

Zgled v obrazcu 2 nam kaže, kako zapisujemo dohodke in stroške v to blagajnično knjigo in kako se knjiga sklepa.

Ako nam je pa na tem da izvemo koliko dohodkov in stroškov imamo v poljedelstvu, koliko z živinorejo, z vinogradi in drugimi kmetijskimi panogami, potem je pa najboljša da razvrstimo gospodarske dohodke in stroške še naprej na tiste panoge, za katere bi radi zvedeli, koliko nam donšajo dohodkov in koliko nam po drugi strani prizadevajo stroškov. V tem slučaju kaže blagajnično knjigo urediti po obrazcu 3. Poglejmo ta obrazec nekoliko natančneje in hitro se poučimo, kake prednosti nam nudi. Za tako blagajnično knjigo je treba več prostora. Ker je treba za dohodke in stroške obeh strani, se odloči polovica knjige za dohodke, polovica pa za stroške, ali se pa napravi za dohodke posebna knjiga in ravno tako za stroške. Kako se taka knjiga sklepa, je tudi razvidno iz popisanega zgleda.

Zapored. št.	Dan	D o h o d k i	Znesek	
			K.	v
		Mesec januar 1906.		
1	1.	Ostanek blagajnični od 1. 1905	251	60
2	3.	Janez Kastelic in Savinka za 300 sajenk riparije po 2 v.	6	—
3	4.	Jože Vovk iz Zaloga za 2 praseta po 18 K	36	—
4	5.	Janez Kovač iz Kandije za 156 <i>kg</i> težko svinjo po 80 h	124	80
5	5.	Jože Trpin iz Novega mesta na račun 12 <i>hl</i> rži po 10 K v znesku 120 K	60	—
6	10.	A. Mihelič iz Ločne za 10 jablan po 80 v	8	—
7	12.	Mat. Gruden iz Gotne vasi za 10 <i>l</i> semenske turščice po 16 v	1	60
8	19.	Jan. Pelko iz Novega mesta za 61 <i>kg</i> težko tele po 80 v	48	80
9	22.	And. Požar v Bršljinu za 50 <i>kg</i> krompirja	3	-
10	25.	Lojze Menk iz Toplic za 100 ključev riparije	1	—
11	31.	Za 245 <i>l</i> mleka stržilo po 14 v	34	30
12	31.	Junčevine	15	—
		Skupaj .	580	10
		Po odbitku stroškov	138	05
		Ostanek .	442	05
		Mesec februar 1906.		
13	1.	Ostanek blagajnični od januarja i. t. d.	442	05

knjiga.

Zapored. št.	Dan	S t r o š k i	Znesek	
			K	v
Mesec januar 1906.				
1	2.	Za pognojitev vinograda v Trški gori, 25 dnin po K 1'20	30	—
2	8.	Jan. Drobniču iz Rumeje vasi za 1000 trtnih kolov po 56 K	56	—
3	10.	Zavarovalnine od hiše in gospodarskih stavb banki „Slaviji“ v Ljubljani za l. 1906 .	19	50
4	12.	Hlapcu Jož. Hrovatu na račun službnine .	2	—
5	12.	Za prekopavanje vinograda v Trški gori 8 dnin po K 1'20	9	60
6	17.	Lesjaku v Poganicah za 7 voz peska po K 1'40	9	80
7	23.	Za popravo škropilnice proti peronospori .	1	60
8	24.	Za 60 gramov kašelskega zeljnega semena	3	—
9	25.	Mihi Ovscu s Težke vode za 12 škopnikov slame po 20 v	2	40
10	31.	Kovaču Krevsu iz Žabje vasi za dela v januarju	4	15
Skupaj .			138	05
Mesec februar 1906.				
i. t. d.				

Obrazec 2.

Blagajnična

1906		Predmet	Dohodki					
			gospo-		zasebni		skupaj	
			darski					
dan	mesec		K	v	K	v	K	v
1.	jan.	Ostanek od 1. 1905	—	—	190	66	190	66
10.	"	Za 2 prašiča, težka 285 kg po 72 v	205	20	—	—	205	20
12.	"	Za 30 l fižola po 14 v	4	20	—	—	4	20
16.	"	J. Pelko v Kandiji za 140 l mleka po 14 v	19	60	—	—	19	60
25.	"	A. Rus iz Mirne peči za 500 l črnine po 56 v	280	—	—	—	280	—
8.	febr.	M. Perpar iz Novega mesta za 10 hl pšenice po 16 K	160	—	—	—	160	—
12.	"	Za cenitev posestva N.	—	—	6	—	6	—
15.	"	J. Simončič iz Hriba za 1000 sajenk	24	—	—	—	24	—
16.	"	A. Košak iz Bršljina za 3 l dro- ževca po 1'80 K	5	40	—	—	5	40
16.	"	J. Ivanetič iz Kota za 1 prašiča, 130 kg po 76 v	98	80	—	—	98	80
16.	"	M. Blažič iz Šmihela za 6 jablan po 60 v	3	60	—	—	3	60
16.	"	J. Pintar iz Kandije za 52 kg težko tele	31	20	—	—	31	20
Skupaj			832	—	196	66	1028	66
Po odbitku stroškov			—	—	—	—	320	60
Ostane			—	—	—	—	708	06

knjiga.

1906		Predmet	Stroški							
			gospo-		zasebni		hišnega		skupaj	
			darski				gospo-			
dan	mesec		K	v	K	v	K	v	K	v
5.	jan.	Zavarovalnina od poslopja . . .	19	—	—	—	—	1	19	—
7.	"	Kmetijski družbi za 10 kg umet-	60	—	—	—	—	—	60	—
		nih gnojil								
12.	"	Za rigolanje vinograda, 18 dnin	16	20	—	—	—	—	16	20
		po 90 v								
15.	"	Črevljarju J. J. za obutev . . .	—	—	11	—	—	—	11	—
16.	"	Za 200 kg otrobov po 11 K . .	22	—	—	—	—	—	22	—
17.	"	Za sol in svečavo	—	—	—	—	2	40	2	40
18.	"	Za svoje potrebščine	—	—	1	20	—	—	1	20
19.	"	Za obresti od dolga 2000 K po 6 ^o / _o	—	—	120	—	—	—	120	—
20.	"	Hlapcu N. N. na račun	6	—	—	—	—	—	6	—
21.	"	Upravništvu „Kmetovalca“ za na-	3	—	—	—	—	—	3	—
		znanilo								
22.	"	Mesarju Pintarju za meso v jan.	—	—	—	—	6	40	6	40
5.	febr.	J. Ogorelcu v Novem mestu za	—	—	24	—	—	—	24	—
		blago								
5.	"	J. Mauthnerju v Budapešti za	7	—	—	—	—	—	7	—
		vrtna semena								
16.	"	Za zasebne potrebščine	—	—	2	40	—	—	2	40
16.	"	F. Kastelicu v Kandijī za 200 kg	20	—	—	—	—	—	20	—
		otrobov								
Skupaj .			153	20	158	60	8	80	320	60

Blagajnična knjiga za dohodke.

1906		predmet		D o h o d k i																	
dan	mesec			polje- delstva		živino- reje		vinar- stva		sadjar- stva		gozdar- stva		splošno gospo- darski		zasebni		hišnega gospo- dinjstva		skupaj	
1.	jan.	Ostanek od l. 1905.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	190	66	—	—	190	66
10.	"	Za 2 prašica, težka 285 kg po 72 v.	—	—	205	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	205	20
12.	"	Za 30 l fižola po 14 v.	4	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	20
16.	"	F. Pelko v Kandiji za 140 l mleka po 14 v.	—	—	19	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	60	
25.	"	A. Rus iz Mirne peči za 500 l črnine po 56 v.	—	—	—	—	280	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	280	—	
8.	febr.	M. Perpar iz Novoga mesta za 10 hl pšenice po 16 K.	160	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	160	—	
12.	"	Za cenitev posestva N.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	6	—	
15.	"	J. Simončič iz Hriba za 1000 sajenk	—	—	—	—	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	—	
16.	"	A. Košak iz Bršljina za 3 l droževca po 1.80 K.	—	—	—	—	5	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	40	
16.	"	J. Ivanetič iz Kola za 1 prašica, 130 kg po 76 v.	—	—	98	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	98	80	
16.	"	M. Blažič iz Šimhela za 6 jablan po 60 v.	—	—	—	—	—	—	3	60	—	—	—	—	—	—	—	—	3	60	
16.	"	J. Pintar iz Kandije za 52 kg težko tele po 60 v.	—	—	31	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	20	
Skupaj			164	20	354	80	309	40	3	60	—	—	—	—	—	196	66	—	—	1028	66
S k l o p:																					
Dohodki																					
Stroški																					
Ostanek																					

Blagajnična knjiga za stroške.

1906		Predmet		S t r o š k i															
dan mesec		polje delstva		živino-reje		vinarstva		sadjarstva		gozdarstva		splošno-gospodinstvo		zasebni		mishnega-gospodarski		skupaj	
		K	V	K	V	K	V	K	V	K	V	K	V	K	V	K	V	K	V
5.	jan.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	—	—	—	—	—	19	—
7.	"	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	—
12.	"	—	—	—	—	—	16	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	20
15.	"	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	—
16.	"	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	—
17.	"	—	—	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	40	—
18.	"	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	20
19.	"	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	120	—	—	—	120	—
20.	"	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	6	—
21.	"	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	40	—
22.	"	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	—
5.	febr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5.	"	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	7	—
16.	"	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16.	"	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	40	—	—	2	40
Skupaj . .		60	—	48	—	16	20	—	—	—	—	29	—	158	60	8	80	320	60

Obrazec 4.

Ima dati.

Dolžna

			K	v
Jožef Trpin				
1906 jan.	5.	Za 12 <i>hl</i> rži po 10 K	120	—
Skupaj .			120	—
Matija Pirc				
1906 maja	11.	Za 1 jorkširsko svinjico	20	—
Ivan Žužek				
1906 julija	20.	Za 5'60 <i>hl</i> črnine po 48 K	268	80

knjiga.

Je dal.

			K	v
iz Novega mesta.				
1906 jan.	5.	Na račun	60	—
"	30.	Ostanek računa	60	—
Skupaj .			120	—
iz Gotne vasi.				
1906 jun.	21.	Plačal	20	—
v Kandiji.				
1906 jul.	20.	Na račun	100	—

2. Dolžna knjiga.

Gospodar ne kupčuje zmeraj le z gotovino, temuč kupuje in prodaja časih tudi na upanje ali kredit. Te zneske mora tudi zapisati, in v ta namen mu rabi obračunska knjiga ali dolžna knjiga.

V to knjigo zapisujemo dolžnike in upnike, s katerimi kupčujemo. Za vsacega napravimo na obeh straneh knjige račun (konto), iz katerega je razvideti, koliko in zakaj je dolžan, oziroma koliko smo mu dolžni. V tem zapisniku so toraj vse terjatve in dolgovi zaznamovani in sicer pregledno po imerih dolžnikov in upnikov.

Dolžne zneske zapisujemo na levo stran knjige, poplačane pa na desno. Leva stran ima napis „ima dati“, desna pa „je dal“. Račune sklepamo v tem zapisniku na ta način, da primerjamo soštete zneske obeh strani; ostanek nam kaže dolg ali pa terjatev. Kako je knjigo urediti, nam kaže obrazec 4. Da lažje poiščemo račune, zapisujemo jih po abecedi ali pa napravimo na koncu knjige „kazalo“ za imena in za strani, na katerih so dotični računi.

Dolžno ali obračunsko knjigo lahko rabimo tudi kot plačilno knjigo za posle. V ta namen narediti je za vsacega posla poseben račun kakor za upnike. Pogojeno plačilo ali službnino zapišemo na desno stran knjige; kar smo pa že plačali na račun zaslužka, to zapišemo na levo stran.

3. Glavna knjiga.

Na večjih posestvih imajo poleg blagajnične knjige tudi glavno knjigo, ki se odlikuje po tem, da je razdeljena v naslove. Število naslovov se ravna po raznovrstnosti gospodarskih panog in po obsežnosti gospodarstva. Če imamo blagajnično knjigo urejeno po obrazcu 3. izhajamo tudi brez glavne knjige. Sicer je pa glavna knjiga potrebna, da imamo pregledno sestavo dohodkov in stroškov po gospodarskih panogah.

V glavno knjigo prepisujemo dohodke in stroške iz blagajnične knjige in sicer pod isti naslov, h kateremu spadajo.

Uredba glavne knjige velja tedaj le za denarne račune in je razvidna iz obrazcev 5. in 6.

Za vpisovanje v glavno knjigo treba je spretnosti, kakoršne ne nahajamo pri malem posestniku.

Kako je glavno knjigo razdeliti v naslove, kaže nam sledeči izgled:

I. Naslovi dohodkov.

A. Dohodki, katere je zaračunati pri računskem sklepu.

Naslov I. Poljedelstvo:

- a) za prodane tržne pridelke (žito, krompir itd.).
- b) „ prodana krmila (seno, slamo).
- c) „ zakupljena zemljišča.

Naslov II. Živinoreja:

- a) za prodano živino.
- b) „ prodane živalske izdelke, mleko, sir itd.
- c) „ prodano perutnino, jajca, med itd.
- d) zaslužek z vprežno živino.

Naslov III. Vinarstvo:

- a) za prodano vino, tropine, ocet.
- b) „ prodane trte.

Naslov IV. Sadjarstvo in vrtnarstvo:

- a) za prodano sadje, sadno drevje, divjake.
- b) „ „ zelenjavo, cvetlice.

Naslov V. Gozdarstvo. “

- a) za prodani les i. dr.

Naslov VI. Raznovrstno:

N. pr. kar se je delavcem odtegnilo za počasno poravnanje njihovih dolgov, za prejeta predplačila, za najemščino, nadalje kar smo odtegnili plače vsled kaznovanja, in kar smo nazaj prejeli po pomoti preveč zaračunjenih zneskov itd.

B. Dohodki, katerih ni zaračunati pri računskem sklepu.

Naslov VII. Kupnina:

Za prodana zemljišča.

Naslov VIII. Ostanke iz prejšnjega leta.

Pod ta naslov zapisati je ostanke gotovine in posojil, obresti od kapitalij, zasebne dohodke, penzije itd.

II. Naslovi stroškov.

A. Stroški, katere je zaračunati pri računskem sklepu.

Naslov I. Davki in doklade.

Naslov II. Vzdrževanje stavb in zavarovalnine.

Naslov III. Plačila, mezde in podpore.

Naslov IV. Različni upravni stroški.

(potni stroški, dnevščine, pisarniški stroški, časopisi, mesečnina za kmetijska društva itd).

Naslov V. Poljedelstvo:

a) stroški za delavce.

b) " " nakup semena.

c) " " " gnojil.

d) " " " in popravilo orodja in zavarovanja orodja proti ognju.

e) stroški za zavarovanje pridelkov proti toči in ognju.

Naslov VI. Živinoreja:

a) plačila poslom.

b) za nakup živine.

c) " nakup krmil (otrobij itd.).

d) " zdravljenje živine in za svečavo.

e) " podkovanje.

f) " nakup in popravilo hlevskega orodja.

Naslov VII. Vinarstvo:

- a) plačila delavcem.
- b) za nakup trt, kolov, modre galice.
- c) „ „ in popravo kletarskega orodja.

Naslov VIII. Sadjarstvo in vrtnarstvo:

- a) za nakup cepičev, dreves, semen.
- b) plačila delavcem.

Naslov IX. Gozdarstvo:

- a) stroški za pogozdovanje.
- b) „ „ napravo tesarskega lesa.

Naslov X. Raznovrstno:

N. pr. stroški za strežbo in zdravila bolnim poslom, poštnine, stroški za naznanila (inserate) tiskovine itd.

B. Stroški, katerih ni zaračunati pri računskem sklepu.

Naslov XI. Kupnina in melioracije:

- a) kupnina za nakupljena zemljišča.
- b) stroški za zgradbo novih stavb in za prezidavanje, kupnina za nove stavbe.
- c) stroški za melioracije n. pr. osuševanje, namakanje.

Naslov XII. Ostanki iz prošlega leta.

Pod ta naslov zapisati je ostanke dolgov, stroške, za novo naložene kapitalije, zasebne stroške itd.

Za vsak naslov odločiti je toliko prostora ali strani, kolikor ima približno dohodkov ali stroškov. Kakor je razvideti iz predstojee razdelitve, se tudi v glavni knjigi dohodki in stroški posebej zapisujejo. Glavno knjigo kaže tedaj tako urediti, da se prva polovica knjige odloči za dohodke, druga pa za stroške, kar je tudi lahko povzeti iz pridjanih obrazcev. Zabiležki naj so v glavni knjigi kar se da kratki.

Obrazec 5.

Glavna

Zapored. št.	Zapored. št. blag. knjige	Leto 1906		D o h o d k i	Znesek	
		mesec	dan		K	v
I. Poljedelstvo.						
1	5	januar	5.	J. Trpin iz Novega mesta na račun 12 <i>hl</i> rži	60	—
2	7	"	12.	M. Gruden iz Gotne vasi za 10 <i>l</i> turščice	1	60
3	9	"	22.	A. Požar v Bršljinu za 50 <i>kg</i> krompirja i. t. d.	3	—
II. Živinoreja.						
1	3	januar	4.	J. Vovk iz Zaloga za 2 praseti .	36	—
2	4	"	5.	J. Kovač iz Kandije za eno svinjo	124	80
3	8	"	19.	J. Pelko iz Novega mesta za tele	48	80
4	11	"	31.	Za 245 <i>l</i> mleka stržilo	34	30
5	12	"	31.	Junčevine i. t. d.	15	—

knjiga.

Obrazec 6.

Zapored. št.	Zapored. št. blag. knjige	Leto 1906		D o h o d k i	Znesek	
		mesec	dan		K	v
				I. Davki in doklade.		
				II. Vzdrževanje stavb in zavarovalnine.		
1	3	januar	10.	Zavarovalnine od stavb za 1. 1906	19	50
2	6	"	17.	Lesjaku v Poganicah za 7 voz peska	9	80
3	9	"	25.	M. Ovscu s Težke vode za škopno slamo	2	40
				i. t. d.		

II. Računi s pridelki.

Za denarnimi računi so računi o pridelkih najvažnejši; zato bi jih ne smeli nikjer opuščati.

I. Zapisnik pridelkov.

V zapisniku pridelkov izvemo, koliko smo pridelali posameznih pridelkov, in kako smo jih porabili, koliko smo jih prodali in koliko doma porabili za gospodinjstvo, za krmljenje živine, za seme i. dr.

Zapisnik za pridelke kaže tako urediti, da imamo za vsak pridelek poseben račun, in sicer na levi strani za prejemke, na desni pa za izdatke.

Za vsak pridelek (pšenico, oves, turščico, krompir, itd.) odločiti je tedaj celo stran zapisnika, pa tudi več, če kaže. Predal za prirastke lahko razdelimo v toliko manjših predalov, kolikor je vrst dohodkov pri dotičnem pridelku; ravno tako je tudi za stroške napraviti potrebne razpredelke. Dohodki obstoje iz ostankov od lanskega leta, iz novih pridelkov in iz nakupljenih pridelkov. Stroški pa se sestavljajo iz prodanih in doma porabljenih pridelkov. Pri taki ureditvi zapisnika je dosti manj pisarije, in ves račun je pregledno sestavljen, kakor kaže obrazec 7. — V pričujočem izgledu so stroški koncem mesca v skupnih zneskih zapisani zaradi tesnega prostora. Za manj važne in majhne pridelke, katerih poraba je enostranska, ni treba posebnih računov.

Zapisnik za pridelke sklepamo koncem leta s tem, da soštejemo dohodke in stroške ter jih med seboj primerjamo. Ostanek mora biti v soglasju z zalogo, ki ostane koncem leta. O tem se prepričamo, če izmerimo pridelke. Sicer pa sklepamo zapisnik pridelkov tudi med letom, če treba.

II. Mlekarski zapisnik.

Za mleko in mlečne izdelke napraviti je poseben mlekarski zapisnik, v katerem je izkazati, kako se je porabilo mleko.

Mlekarski zapisnik je treba po načinu mlekarstva urediti. Obrazec 4. kaže nam uredbo zapisnika, kakoršna se priporoča za gospodarstva, kjer izdelujejo presno maslo in sir.

Kjer mleko sproti prodamo, ni treba mlekarskega zapisnika, če si le gospodinja zapiše, koliko mleka je doma porabila; kajti prodano mleko izkazano je tako v denarnem dnevniku. Množino namolzenega mleka je izračunati koncem leta na ta način, da se vsoti prodanega in doma porabljenega mleka prišteje še množina mleka, katero so porabila sesna teleta. To množino mleka pa tudi lahko izračunamo, če izmerimo potem, ko smo tele odstavili, množino namolzenega mleka ter jo pomnožimo s številom dnij, katere je tele sesalo. Da izvemo, koliko mleka dobimo od posameznih krav na leto, in kako se izplača njih reja, se priporoča molža na poskušnjo, o kateri je napraviti tudi poseben zapisnik (glej obrazec 9). Na poskušnjo je mlesti vsaj dvakrat na mesec, in izmeriti je pri tej priliki množino mleka od vsake krave posebej.

III. Drugi zapisniki.

Zapisnik dela.

Vsakdanja dela, ki se opravljajo v gospodarstvu, je tudi dobro zapisavati, da vemo, koliko dela se je napravilo z vprežno živino in koliko z delavci. Kdor ne dela tega, ne more napraviti računa o tem, kako se mu izplačuje pridelovanje posameznih sadežev, in koliko dohodkov mu dajejo posamezne vrste gospodarstva. V zapisnik dela zapisujemo vsak dan vsa različna vprežna in ročna dela, katera opravljamo s posli in najetimi delavci. Zapisovati ni dela takih poslov, katere rabimo le pri eni vrsti gospodarstva, kakor n. pr. hlapce pri živini (konjski hlapec, pastir), svinjarico itd. Če imamo pa posle, katere rabimo sedaj za to, sedaj za drugo delo, potem je zapisati, koliko časa so bili pri tem ali onem delu. Kako drago je poselsko delo, izvemo še le koncem leta, ker je stoprav tedaj mogoče izračunati, koliko stane hrana poslov na dan. Pri vprežni živini zamoremo tudi še le koncem leta izračunati, koliko stroškov nam prizadeva na dan, in kako drago je njeno delo.

V zapisnik dela je zapisati nadalje vse dninarje brez izjeme. Pri dninarjih, katere plačujemo v denarji, zapišemo opravljeno delo in dnino. Če so pa dninarji tudi na hrani, zapisati je tudi, koliko časa so delali, da zamoremo koncem leta preračunati,

Obrazec 7.

Zapisnik

Leto 1906		Zaloga v pričetku leta		D o h o d k i								Po odbitku stroškov		Ostanek zaloge koncem leta	Opazke
dan	mesec	hl	l	Pridelal		Nakupil		Skupaj.							
		hl	l	hl	l	hl	l	hl	l	hl	l	hl	l	hl	l
O v e s															
1. 31.	januarja avgusta	42	60	—	—	—	—	42	60	—	—	—	—	—	—
	Skupaj	42	60	62	55	—	—	62	55	—	—	—	—	—	—

Obrazec 8.

Mesec januar 1906.

Mlekarski

[illegible]

pridelkov.

Leto 1906		S t r o š k i										Opazke		
		Prodal	Doma porabil						razno- vrstni		Skupaj			
			za gosp.		za krmo		za seme							
			hl	l	hl	l	hl	l	hl	l	hl		l	hl
dan	mesec	hl	l	hl	l	hl	l	hl	l	hl	l	hl	l	
O v e s														
1.—30.	januarja	—	—	—	—	2	65	—	—	—	—	2	65	
1.—29.	februar.	—	—	—	—	2	34	—	—	—	—	2	34	
1.—31.	marca	5	54	—	—	3	20	5	50	—	—	14	24	
1.—30.	aprila	6	50	—	—	2	80	—	—	—	—	9	30	
1.—31.	maja	—	—	—	—	2	50	—	—	—	—	2	50	
1.—30.	junijsa	—	—	—	—	1	75	—	—	—	—	1	75	
1.—31.	julija	—	—	—	—	1	96	—	—	—	—	1	96	
1.—31.	avgusta	3	80	—	—	2	75	—	—	—	—	6	55	
1.—30.	septem.	16	30	—	—	2	20	—	—	—	—	18	50	
1.—31.	oktobra	—	—	—	—	2	12	—	—	—	—	2	12	
1.—30.	novemb.	—	—	—	—	1	98	—	—	—	—	1	98	
1.—31.	decemb.	—	—	—	—	1	84	—	—	—	—	1	84	
Skupaj		32	14	—	—	28	09	—	—	5	50	65	73	

zapisnik.

Surovo maslo			Posneto in pinjeno mleko					S i r			Opazke
dobljeno	odpadlo		dobljeno	odpadlo				dobljen	odpadel		
	prodano	za dom porabljeno		prodano	za gospo- dinstvo	za krmo	zasirjeno		prodan	doma po- rabljen	
kg			l i t r i					kg			
0.3	0.3	—	10.5	—	5	5.5	—	—	—	—	
0.3	0.3	—	10.5	—	6	4.5	—	—	—	—	

Obrazec 9.

Zapisnik molže

Štev. krave	januar		februar		marc		april		maj		junij		julij	
	15.	31.	15.	29.	15.	31.	15.	30.	15.	31.	15.	30.	15.	31.
	l i t e r i													
1.	12 ¹ / ₂	12	10 ¹ / ₂	10 ³ / ₄	10 ¹ / ₂	9 ¹ / ₂	9 ¹ / ₄	8 ³ / ₄	8 ¹ / ₂	8 ¹ / ₂	8	7 ³ / ₄	7 ¹ / ₂	6
2.	i.	t.	d.											
3.	i.	t.	d.											

Obrazec 10.

Zapisnik dela.

Leto 1906		Opravljenjena dela	Vprežna dela		Dinarska dela			Znesek		
			s konji	z voli	po					
					1-20 K	1 K	90 v			
					d n e v i			K	v	
mesec	dan									
avgust	18.	Orali strnišče	1	1	—	—	—	—	—	
	”	19.	Sušili in spravljali otavo	1/2	1/2	—	10	—	10	—
		Vlačili po strnišču	1/2	1/2	—	—	—	—	—	
	”	20.	Spravljali fižol	—	—	—	3	—	3	—
		Vozili opeko	1	1	—	—	—	—	—	
	”	21.	Okopavali peso	1/2	1/2	—	5	—	5	—
		Kidali hleve in vozili gnoj . . .	1/2	1/2	—	—	—	—	—	
	”	22.	Vozili drva iz Ljubna	1	1	—	—	—	—	—
		Požigali predenico na detelji . .	—	—	—	2	—	2	—	
”	23.	Preorali strnišče	1	1	—	—	—	—	—	
	Okopavali repo	—	—	—	4	2	5	80		
Skupaj .			6	6	—	24	2	25	80	
avgust	25.	i. t. d.								

Opazka. V predstojemem izgledu niso v pošteev vzeta vsakdanja dela poslov, kakor hlapcev. dekel, pastirja itd., ker jih itak poznamo.

na poskušnjo.

avgust		sept.		oktob.		novemb.		decemb.		Vsota	Št. molznih dni na posk.	Popr. molža na dan	Štev. skupn. molznih dni	Pridelek mleka v celotnem letu	Opazke
15.	31.	15.	30.	15.	31.	15.	30.	15.	31.		dni	l	dni	l	
i t r i											dni	l	dni	l	
5 ¹ / ₄	4 ³ / ₄	3 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂	3 ¹ / ₄	—	—	—	—	—	147 ¹ / ₄	19	7 ³ / ₄	290	2247	prav dobra
											18	6 ¹ / ₄	270	1620 ¹ / ₄	dobra
											19	4 ¹ / ₄	290	1305	slaba

Listnica dninarjev.

Obrazec 11.

za čas od 18. do 24. avgusta 1906.

Zapored. štev.	Imena dninarjev	Dela v n i k i						Dnina	Znesek		
		ponedeljek	torek	sreda	četrtek	petek	sobota		skupaj	K	v
								K			
1	Kolenc Marija	—	1	1	1	—	1	4	1'	4	—
2	Ovsec Jožefa	—	1	—	1	1	1	4	1'	4	—
3	Lesjak Franca	—	1	1	1	—	1	4	1'	4	—
4	„ Mica	—	1	—	1	1	—	3	1'	3	—
5	Hrovat Neža	—	1	1	—	—	1	3	1'	3	—
6	Šinkovec Mica	—	1	—	1	—	—	2	1'	2	—
7	Kovač Liza	—	1	—	—	—	1	2	1'	2	—
8	Novak Franca	—	1	—	—	—	1	2	1'	2	—
9	„ Mica	—	1	—	—	—	—	1	0'90	—	90
10	Vovk Franca	—	1	—	—	—	—	1	0'90	—	90
	Skupaj	—	—	—	—	—	—	26	—	25	80
	Poraba.										
1	Sušili in spravljali otavo	—	—	—	—	—	—	10	1'	10	—
2	Spravljali fižol	—	—	—	—	—	—	3	1'	3	—
3	Okopavali peso in korenje	—	—	—	—	—	—	5	1'	5	—
4	Požigali predenico na detelji	—	—	—	—	—	—	2	1'	2	—
5	Okopavali repo	—	—	—	—	—	—	4	1'	—	80
	Skupaj	—	—	—	—	—	—	26	—	25	80

Na Grmu, dne 24. avgusta 1906.

N. N.
opravnik.

koliko nas stane en dninar s hrano vred na dan. Akordne delavce zapisujemo skratka z dotičnim zneskom, za katerega smo se pogodili, in katerega smo plačali. Zapisnik dela nam kaže obrazec 10.

Na večjih posestvih zapisujejo dninarje v posebno priročno knjižico, iz katere sestavijo koncem tedna listnico dninarjev; njeno uredbo je razvideti iz obrazca 11.

Zapisnik orodja.

Popis gospodarskega orodja v posebnem zapisniku se zelo priporoča za vsakega gospodarja. Marsikatero orodje se nam izgubi le zaradi tega, ker se po dalj časa zanje ne zmenimo. V zapisniku orodja je popisati vse gospodarsko orodje in stroje po številu in vrednosti; istotako je pripisati oziroma odpisati vsako orodje, katero med letom priraste ali odpade.

Obrazec 12.

Zapisnik

Zaporedna št.	Popis orodja	Stanje začetkom 1. 1906			Prirastek 1. 1906			Odpadek 1. 1906			Stanje koncem 1. 1906		
		komad.		vredn.	komad.		vredn.	komad.		vredn.	komad.		vredn.
		K	v		K	v		K	v		K	v	
	4. Kletarsko orodje.												
1	Kipelna kad, hrastova . .	1	50	—	—	—	—	—	—	—	1	50	—
2	Bednji iz mehkega lesa . .	3	45	—	1	16	—	1	15	—	3	46	—
3	Grozni mlin	1	22	—	—	—	—	—	—	—	1	22	—
4	Robljalnica	1	18	—	—	—	—	—	—	—	1	18	—
5	Stiskalnica	1	200	—	—	—	—	—	—	—	1	200	—
6	Kipelne vehe, steklene . .	6	6	—	2	2	—	2	2	—	6	6	—
8	Sodi	2	150	—	—	—	—	—	—	—	2	150	—
7	Barigle	2	80	—	—	—	—	—	—	—	2	80	—
9	Polovnjaki	5	80	—	—	—	—	—	—	—	5	80	—
10	Sodčki po 56 l.	6	36	—	—	—	—	1	6	—	5	30	—
11	Kadilnica za žveplo . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Natega steklena	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Filtrirni aparat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Lij	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	i. t. d.												
	Skupaj . .	687	—		18	—		23	—		682	—	

C. Računski sklep.

Koncem leta je skleniti račune in izkazati, s kakim uspehom smo gospodarili in koliko imamo čistega dohodka. V ta namen je treba v blagajnični knjigi ali v glavni knjigi od dohodkov, kateri spadajo k računskemu sklepu (dejanski dohodki), odšteti vsoto tu sem spadajočih stroškov (dejanski stroški). Ostanku je le še prišteti večjo ali manjšo vrednost ostalega premoženja. To vrednost najdemo, če primerjamo premoženje pričetkom in koncem gospodarskega leta.

Izračunanje čistega dohodka.

Od skupnih denarnih dohodkov v znesku . . . 6040'— K
odštejemo ostanke gotovine in posojil iz prošlega

leta, obresti naloženih kapitalij itd. 590'— „

ostane dejanskih dohodkov . 5450'— K

Od skupnih denarnih stroškov v znesku 5220'— K
odštejemo ostanke dolgov iz prošlega leta, stroške

za novo naložene kapitalije, kupnine itd. 180'— „

ostane dejanskih stroškov . 5040'— K

Ako od dejanskih dohodkov 5450'— K

odštejemo dejanske stroške 5040'— „

ostane . 410'— K

Temu znesku prišteti je večjo vrednost ostalega
premoženja (oziroma odšteti manjšo vrednost)

v znesku 255'— „

Čisti dohodek od posestva znaša tedaj 665'— K

V tej vsoti zapopadene so obresti od vsega gospodarskega premoženja.

Izračunanje dohodka od posameznih vrst gospodarstva.

Potrebna navodila za take račune se nahajajo v poglavju o gospodarskih preračunih. Tu bi bilo le še dodati, da je pri jedno-

stavnem knjigovodstvu napravljati take račune posebej s pomočjo posameznih zapisnikov in glavne knjige.

Najprej je za posamezne vrste gospodarstva sestaviti vse dohodke iz blagajnične knjige ali glavne knjige, iz zapisnika pridelkov ali iz popisa premoženja koncem leta, zatem pa vse stroške, katere je najti v denarnem dnevniku (glavni knjigi), zapisniku dela, zapisniku pridelkov ali v popisu premoženja pričetkom leta. Če primerjamo dohodke s stroški, izvemo čisti dohodek oziroma izgubo od dotične gospodarske vrste.

Če hočemo natančno računati, pričeti je pri tistih vrstah gospodarstva, na katere se vse druge opirajo. Pred vsem je pa preračunati, koliko nas stane hrana poslov in delavcev in koliko reja vprežne živine na dan. Istotako je tudi v poštev vzeti pri takih preračunih splošne gospodarske stroške, kakor vzdrževanje stavb in orodja, davke, zavarovalnine itd., če hočemo natančno izvedeti, kako se nam izplačujejo posamezne vrste gospodarstva.

Proračuni.

Gospodarju treba vsako leto naprej izračunati, kako bo shajal čez leto in dan s posameznimi pridelki, koliko jih bode pridelal, koliko potreboval za dom, koliko jih bode lahko prodal, ali koliko mu jih bode treba dokupiti, da bo shajal. Vse te račune imenujemo proračune. Z ozirom na predmet napravljamo proračune za krmo, za tržne pridelke in za denar.

Kratice.

kom. = komad.

m^2 = kvadratni meter.

a = ar.

1 a = 100 m^2 .

ha = hektar.

1 ha = 100 a = 10.000 m^2 .

1 ha = 1'737 orala (blizo $1\frac{3}{4}$ orala).

1 oral = 0'5755 ha = 57 a in 55 m^2 .

kg = kilogram.

q = meterski cent ali novi cent.

1 q = 100 kg .

l = liter.

hl = hektoliter.

1 hl = 100 l .

* = gnojeno.

**Trgovina s papirjem, pisalnimi
≡ in risalnimi potrebščinami**

Zvezna trgovina

Rotovška ulica št. 2. © v Celju © Rotovška ulica št. 2.

Priporoča svojo veliko zalogo raznovrstnega kancelijskega, konceptnega, pis-
menega, dokumentnega, ministrskega, ovitnega, svilenega in barvanega papirja,
svinčnikov, peres, peresnikov, radirk, škatljic za peresnike, kamenčkov, tablic,
črnih, zavitkov, belih in barvanih v vseh velikostih, trgovskih knjig, molitvenikov,
noticov itd. Albumi za slike, dopisnice in poezije. Svete podobe, male in velike,
tintniki, stojala za slike, papirnate cevke, pismeni papirji v kasetah in mapah.

Lastna zaloga vseh tiskovin za urade, šolskih zvezkov in risank.

Papirnatate vreče za trgovce po originalnih tovarniških cenah.

Izvrševanje štambilij, pečatnikov, vignet
(Siegelmarke) za urade in za steklenice.

Trgovci preprodajaleci imajo izjemne cene.

Cenike tiskovin in pisarniških potrebščin pošljemo
na zahtevo brezplačno.

Solidna in točna postrežba.

Na debelo in drobno.

